

KUMLA STADSHUS OCH STADSHOTELL

Foto: Sundberg och Olsons Fotografiska

KUMLA

UTGIVARE
NILS HELANDER

1954

25:e årgången

JULBLAD

Upplaga: 3.600 ex.

Allt kan hända . . . Med pengar på banken följer trygghet.

För värdehandlingar finnes kassafack
för endast 12 kronor
per år.

Rådgör med **SKANDINAVISKA**
BANKEN
KUMLA

Bernts CAFÉ & KONDITORI

Gott kaffe och gott bröd
Beställningar mottagas

Joh. Kyrkogata 9 - Tel. 700 76
Torget - Tel. 701 84
Rekommenderas!

Allt i modern HÅRVÅRD!

Ansiktsbehandling, Manicure, Brudklädsel
Krona, Slöjor och Diadem uthyres

Maggies Damfrisering
(Mitt emot Posthuset)

SKOLVAGEN 4 - Tel. 706 32

FAMOS-TVÄTTEN — *en borgen för rationell klädvård!*

KEMISK TVÄTT - FÄRGNING - REPARATIONER

Filial:

Kårstahult, Hallsberg - Tel. 104 71

Köpmangatan 11 - Tel. 707 03 - Nygatan 12 Tel. 716 77

Gör

JULAFFÄRERNA

— i

Tel. 701 96

Strömens
GARN- & TRIKAFFÄR

Vi rekommendera oss vid

julinköpen! *Frukt, god sortering, Nötter, Konfektyrer m. m.*
Omtvuckta Kaffeblandningar (även i skrin)
Konserv, lagrad Ost m. m.

FRANS ERICSSONS
SPECERIAFFÄR

Tel. 700 55

Kumla Fysikaliska Klinik

Tider efter beställning
Telefon 710 49

står till Eder tjänst vid behov av MASSAGE, SJUKGYMNASTIK, VARMEBEHANDL.,
KORTVÄGSDIATHERMI, KVARTSLAMPA, FOTVÅRD m. m.

Kliniken flyttad till Tennisgatan 4

Elsa och Kåre Sörum
Utexam. sjukgymnaster

För JULINKÖPEN

Rekommenderas

ANNA BERGS
TAPISSERI- & KORTVARUAFFÄR

Telefon 702 06

ERIC ERICSSON

Stenevägen 43, KUMLA

SPECERIER - DIVERSE
Telefon 703 98, 704 99
CHARKUTERI
Telefon 704 99

Önska en god jul
med vackra blommor!

Vi ha Azaléor, Begonier, Cyclamen, Julstjärnor, Hyacinter, Tulpaner,
Konvalj, Snittblommor, Blomsterkorgar, Grupper
Beställningar mottages tacksamt

BRUNOBORGS HANDELSTRÄDGÅRD - ÄBYTORP, KUMLA - Tel. 730 85

Värme- och sanitära installationer

inom såväl nybyggnader som gamla byggnader, servisleddningar, vattenmätareanläggningar samt
inställning och justering av element och radiatorer för bränsleekonomi. Packning av kranar,
rensning av avlopp samt alla förekommande reparationer utföres.

AB. M. Færden

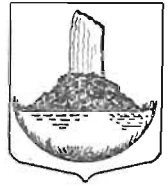
K U M L A

Kontor och lager SVEAVÄGEN 6, KUMLA - Tel. 711 80, 703 17
Av Kumla stad auktoriserad rörledningsentreprenör
Rådfråga oss innan Ni låter utföra installationer och reparationer

Kumla Julblad är tryckt å
KUMLA TRYCKERI

När det gäller trycksaker ring
KUMLA TRYCKERI

Behöver vi julevangeliet?

Julbetraktelse för Kumla Julblad
av pastor Folke Gedda

Varje ny jul finns det säkert människor, som frågar så och kanske allt för snart är färdiga med svaret. "Vi vill själva skapa vår jul. Vi har ju resurser, som våra fäder inte ens kunde drömma om att äga. Tekniken har fyllt våra händer med gåvor och möjligheter."

Räcker det inte med ledighet, familjegemenskap, ljus, gåvor, mat och dryck samt vänners glada lag? Ja, så känner många det och inrättar sitt julfirande därefter. Men är det rätt att bara låta vår kropp och våra sinnen få fira jul? Kan inte också den andliga sidan av vår personlighet, vårt hjärta, ha rätt till ljus, fest och glädje i juletid? Vår bibel säger oss att ett liv utan Gud är ett liv i andligt mörker. Detta är också sanningen om den moderna nutidsmänniskan. Då måste löftet i den gamla julprofetian hos profeten Jesaja vara lika aktuellt i dag: "Det folk som vandrar i mörkret skall se ett stort ljus." Och vår Frälsares ord: "Jag är världens ljus, den som följer mig, han skall förvisso icke vandra i mörkret, utan hava livets ljus." Bed om ljus, ljus över hjärta och sinne, så får du det som en stor och rik julgåva från honom, som är alla goda gåvors givare.

Ditt hjärta har också rätt till en "festlig" jul. Men en sådan fest för hjärtat kan du inte själv åstadkomma, om du har aldrig så stora inkomster. Här behöver du hjälp av honom, som föddes i Betlehems stall den första julnatten. Han säger i sitt ord: "Se, jag står för dörren och klappar, om någon lyssnar till min röst och upplåter dörren, så skall jag gå in till honom och hålla måltid med honom och han med mig." Med så enkla och klara ord visar Jesus oss hur det går till att ge hjärtat en "festlig" jul.

Det är inte du själv, som skall städa, pynta och duka bordet i hjärtats festsal för att sedan bjuda din Frälsare till bords.

Det enda han begär det är att du öppnar dörren, sedan tar han själv hand om ditt hjärtas festsal och dukar bordet med sina andliga gåvor. Till dessa gåvor hör *Guds frid*.

Ordet frid hör på ett förunderligt sätt samman med julen. Så har det varit ända sedan den första julen, då änglakören sjöng om "frid på jorden, bland människor till vilka han har behag". Kanske ordet frid i dina öron låter som en billig julkortsfras i en tillvaro, där livets nervtrådar är spända till bristningsgränsen och där oron är alltings grundton.

Du tvivlar på det gamla julevangeliet, därför att du vill vara en realist med båda fötterna på verklighetens fasta mark. Min vän, du borde handla såsom Betlehems herdar! I dem möter du en skara realister, som då de hört den första julpredikan, sade till varandra: "Låt oss nu gå till Betlehem och se det som där har skett och som Herren har kungjort för oss." De gingo själva åstad för att pröva sanningshalten i julevangeliet. De fann Jesus och kom in på den andliga erfarenhetens fasta mark. Och med en ny tro, glädje och frid i sina hjärtan vände de tillbaka till herdegärningen och livets vardag. Min vän, du och jag kan få uppleva detsamma julen 1954.

O kom, jag vill upplåta Mitt hjärtas dörr för dig, Kom att min synd förlåta Och att bevara mig. Kom, Jesus, nu att gästa Uti mitt hjärtas hus. Då är min lott den bästa, Då har jag liv och ljus.

HUR KUMLA KYRKA BYGGDES

ETT BIDRAG TILL KYRKANS BYGGNADSHISTORIA
AV HENNING JULIN, STOCKHOLM

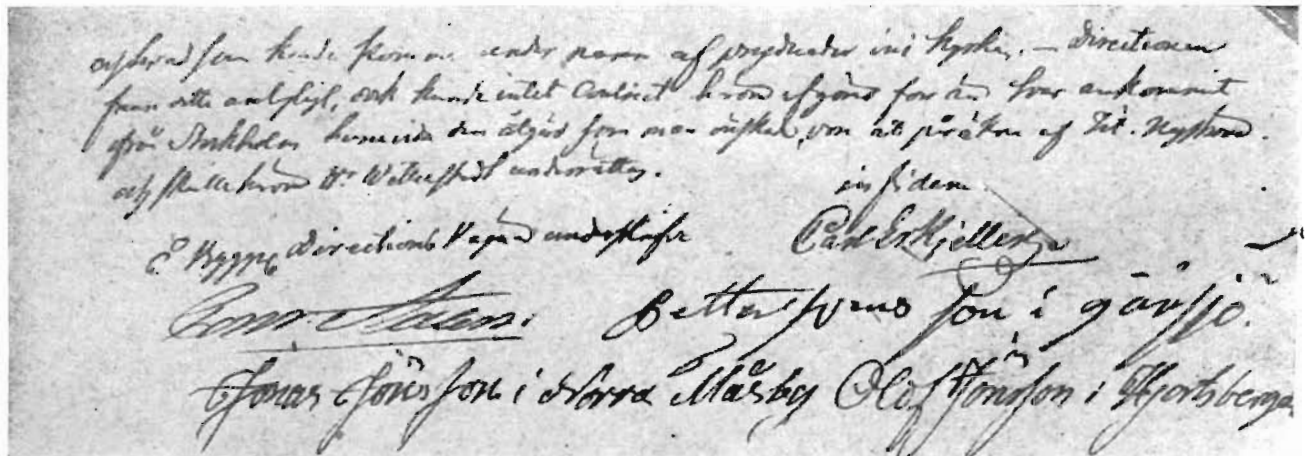

Bild 1. UR KUMLA FÖRSAMLINGS KYRKOBYGGNADSDIREKTIONS PROTOKOLL D. 18 FEBR. 1833.

Texten lyder som följer: "och hvad som kunde komma under namn af prydnader ini kyrkan. Directionen fann detta antagligt, dock kunde intet Contract härom afgöras förr än svar ankommit ifrån Stockholm huruvida den åtgärd, som man önskar, vore att påräkna af Int. Nyström och skulle härom Hr Wetterstedt underrättas."

Å Byggn. Directionens Vägnar underskrifva:

Conr. Adlers
Jonas Jönsson i Norra Måsby

in fidem
Carl Er. Kjellin
Petter Svensson i Järsjö
Olof Jönsson i Hjortsberga

Förlidet är presenterades för julbladets läsekrets kyrkans högt värderade byggmästare, J. P. Pohl, född 1765 och inflyttad till Kumla i slutet av 1828. Därtill redogjordes för anskaffningen av en del tackjärnsdetaljer i kyrkans fasader och för brytningen och huggningen av sandsten till sockeln.

Byggnadsdirektionens protokoll den 26 juli 1829 innehåller ett ej tidigare publicerat meddelande om den gamla kyrkans vinkällare och återgives därför här:

§ 3. Då Directeuren Pohl, närvarande, förklarade att källare för Communionvinet utan betydlig kostnad kunde blifva inuti den nya kyrkan, och den gamla på norra sidan nuvarande källaren sålunda ej behöfdes, hvars hvalf jemväl vore spräckt och nedfallit, beslöts, att den kunde få rifvas till stenens begagnade vid den nya källaren, som mera bekvämligt kunde blifva under kyrkan, hvilken Directeuren åtog sig att låta gräfvä och fullborda, medan ännu tid dertill var, och på gjord proposition, att ett hvalf till förvarande af silfver, cassakista och andra dyrbarare saker skulle ganska väl kunna praktieras uti en stor, tjock, blifvande pelare å östra änden, gaf direction jemväl dertill sitt bifall."

Att låset till den nuvarande kyrkans vinkällare härstammar från den gamla kyrkan, är otvivelaktigt. Jämför bild n:r 2 av låshuset, som är av trä.

Sannolikt förfor man i Kumla så som brukligt var vid kyrkobyggen i äldre tider, att man först grep sig an med och gick något före i höjden med den norra muren, som då i någon mån skyddade själva byggnads-

platsen för nordanvindarna. Då därtill kom, att verkstäder, materialupplag, kalkugnar och lavar m. m. hade sin plats nordväst om bygget, placerades naturligen lyftanordningar, vindspel o. d. invid den norra muren.

Redan i maj 1828, innan ritningen till kyrkan ännu var fastställd, hade byggnadsdirektionen enats om sätet för anskaffningen av murtegel. Under påföljande år kommo vederbörande emellertid på andra tankar, och beslöto den 4 oktober 1829 att "till murningen skulle användas kalksten".

Sockeln är, som förut nämnts, av sandsten från Örsta. Fasadernas pilastrar äro med undantag av baser och kapital, vilka äro av tackjärn, av huggen och oljemålad kalksten från Hällabrottet. Till murverk i övrigt användes huvudsakligen kalksten, sådan denna var, när de brutna hällarna spräckts till hanterliga stycken. Då kyrkan är lång, dess murar höga och ej mindre än 1.2 m tjocka, fick beslutet den 4 oktober 1829 mycket arbetskrävande följd för både folk och dragare. Man är böjd att förstå den bonde, som, uttrötad av de ändlösa kördagsverkna, enligt vad traditionen förmåler lär ha frågat byggmästaren, om kyrkan ändå inte skulle bli ihålig.

Till taklisten, till valv över fönster och dörrar och till de båda kolonnerna på den västra gaveln skulle dock icke kalksten utan tegel användas. Den 4

KULLBERGS EFTR.

STURE MELANDER

K u m l a

Telefon 700 60

Specialaffär i

Manufakturvaror, Gardiner, Sybehör, Damekipering

Stor sortering av lämpliga julklappar

april 1830 beslöt också direktionen att vid skeende pålysning skulle "vid härvarande kalkugn" *pr hemman* levereras 600 st $12 \times 6 \times 3$ tum s tegel, obränt, men väl arbetat och format. Av ej angiven anledning uppdrogs dock $2\frac{1}{2}$ månader därefter åt kommissarien Adlers, att med någon tegelbrukspatron avhandla om tillverkning av cirka 10 000 st tegel, att "slås vid dess bruk och afhämtas af församlingen efter accord". Av räkenskaperna framgår, att murtegel också köptes både från Aspa bruk och från Karlslund. Dess pris synes ha varit 25 kr pr 1 000 vid avhämtning.

Den 1 oktober 1830 beslöt emellertid byggnadsdirektionen, att "tegllet till colonnerna slås här hemma efter lemnade modeller" och att "lera i höst upptages, nämligen utaf den gula eller bruna leran så väl till colonnerna som till hvalfsten för fönster och portar med undvikande af blå- eller dylera. Herr Grefven (Lewenhaupt) åtog sig colonnstenarna i afräkning" (för annan sten). Ett nytt uppskov skedde tydligen, ty i § 5 av protokollet den 16 oktober 1831 heter det: "Ler beslöts skulle framköras innan vinterfrosten kommer, till slående dels af 5 å 6 000 murtegel och dels till Colonn-tegel. Directeuren åtog sig att profva leran, som skulle användas till detta tegel". — Tegelslagare var Lars Andersson i Stocksäter. Dagpenning 36 skilling. Av räkenskaperna framgår att L. A. först i augusti 1832 hade 30 dagar "vid tegelformen". Efter erforderlig torkning brändes teglet i kalkugnen.

Tegelfrågans behandling belyser väl direktionens ständiga strävan att undgå kontanta utgifter. Så mycket som möjligt av det arbete, som erfordrades, skulle nämligen göras av sockenborna själva och med användning av i orten befintliga råmaterialier.

Ett under den första byggnadstiden ständigt förekommande, tungt och för kyrkodagsverkarna motbjudande arbete var att dag efter dag från kl. 5 eller $\frac{1}{2}$ 6 på morgonen med s. k. brukspiskor bearbeta murbruket i lavarna till erforderlig smidighet. En brukspiska bestod av ett långt skaft, vanligen gjort av en gränstör. Vid dennas tjockända var i trubbig vinkel fastgjord en omkring 60 cm lång och stadig järnkniv, som det för brukslagaren gällde att med kraft och fart slå ned genom bruket. Följande rader ur ett protokoll i juli 1829 ge ett begrepp om byggnadsdirektionens värdering av detta arbete. Brukslagaren Olof Persson i Södra Mos hade anhållit "att få någon tillökning å sin dagavlöning", 21 skillingar och 4 runstycken banko eller 32 skilling riksgälds, "men Directionen fann ej skäl att detta bevilja".

Sedan Pohl övertagit arbetsledningen och åtgången av murbruk ökat, anskaffades på hans förslag och i enlighet med beslut i juli 1830 en murbruksmaskin, som drogs av en ox eller en häst. Carl Larsson i Södra Mos antogs som "föreståndare vid bruksqvarnen efter 32 s. rgds om dagen". Kvarnen köptes antagligen vid Hjälmarer Slussverk, efter vars färdigställande en del arbetsredskap realiserades. Av räkenskaperna framgår, att bl. a. en svängkran där köptes för kyrkbyggets räkning.

När så lämpligen kunde ske, bortauktionerades hantverkeriarbeten på entreprenad. Så hade t. ex. skett med sockeln och så skedde med huggningen av kalkstenen till

fasadernas pilastrar. Efter hållen auktion uppgjordes den 27 april 1829 kontrakt om detta arbete med följande sockenbor: *Nils Jacobsson* i Elgholmen; *Jan Jansson* i Södra Yxhult; *Sven Andersson* i Hynneberg; *Petter Pehrsson* i Hjortsberga och *Zachris Trälo* i Hynneberg. Som ett exempel på ett ackordspris för kalkstenshuggning för 125 år sedan kan nämnas, att för en post om 120 st block "1 aln 19 tum långa, 1 aln breda och 8 tum tjocka, väl släthuggna å alla kanter och å framsidan" var det betingade priset per styck 1 Rdr och 16 sk. banko. I detta pris ingick även brytningen. Arbetet skulle vara färdigt före juli månads utgång. Emot ställd borgen skulle $\frac{1}{3}$ av betalningen få lyftas genast efter åtagandet; $\frac{1}{3}$ sedan hälften var hugget och godkänt, och sist $\frac{1}{3}$, då all sten var färdig och gillad.

I maj 1829 synes det ha blivit aktuellt att anställa murare. Paragraf 5 i direktionens protokoll den 25 maj 1829 lyder nämligen: "Med verkmästaren *Gustaf Wetterstedt* ifrån Wadstena har directeur Pohl öfverenskommit å vederbörandes anmodan, om de villkor, hvarpå denne driftige och skicklige man skulle erhållas som *murmästare* här vid kyrkobyggnaden, nämligen att han skulle erhålla 1 rdr 32 sk. banco om dagen i ett för allt jemte boningsrum och sängkläder samt skjuts efter 1 häst fram och åter mellan Wadstena och här. Resedagar och helgdagar med inbegripna".

Två andra murgesällar, *Lindroth* och *Nilsson*, även ifrån Wadstena, skulle erhålla, den förre 1 rdr 5 s. 4 r. banko om dagen och den senare 1 rdr banko för varje arbetsdag, vardera skjuts fram och åter och 1 rdr i dagtraktamente under resan, så ock rum och sängkläder. Direktionen godkände.

Då ytterligare 5 å 6 murgesällar skulle behövas, när murningen komme att pågå, så skulle "contract pr år" slutas med: *Pehr Molin* vid Södra Mos; *Pehr Ersson Runn* vid Övra Vesta; *Olof Sjöstedt äldre* ifrån Råby, Mosås;

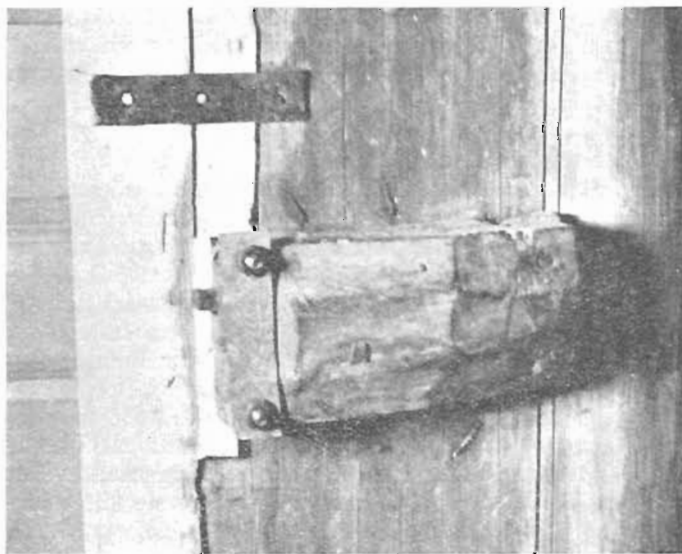

Bild 2. LÄS TILL VINKÄLLAREN
Från den gamla kyrkan. Låshusets längd 29 cm.

ROLAND *Lithells*
MÖBLER
KUMLA

Vi hjälper Er med

MÖBLERINGS-problemen

Köp med förtroende — vi sälja med ansvar!

AFFÄREN, Hagendalsvägen 5 - Tel. 701 49

LAGER och TAPETSERAREVERKSTAD, Kyrkog. 8 - Tel. 700 35

Bild 3. F. SOLDATEN KUMFELTS STUGA PÅ KURLAMALMEN. I denna stuga hade byggm. Hallström, som ledde rivningen av den gamla kyrkan sitt kvarter åren 1828—29. År 1830 bedrevs lönnkrögeri i stugan.

Anders Moberg (fadern) ifrån Törsjö, Mosås; Pehr Moberg (sonen) från samma ställe; samt med Lars Persson i Fylsta. Eventuellt också, "om verkgesällen approberar honom" med Sjöstedt d. y. Dessa murares löner varierade efter skicklighet och erfarenhet och vederbörande skulle erhålla underrättelse 8 dagar förut, när de skulle infinna sig. Att sedan under de sex somrar murnings- och putsningsarbetena pågingo, antalet murare växlade, säger sig självt. Bland de år 1830 sysselsatta murarna må nämnas: Anders Urwäder på Ulfstorps ägor, Gustaf Sartz på Sörby ägor i Halsberg och Hjort, alla tre soldater.

Av en handling från februari 1834 finner man att de ovan nämnda Mobergarna, far och son, ännu under sommaren 1834 antogos som "ständiga murare" vid kyrkbygget, fadern då som ledare för murnings- eller kanske rättare sagt putsningsarbetet. Hans dagpenning var då 1 rdr 12 sk. bko och sonens 1 rdr och 4 sk. bko.

Byggnadsdirektionens protokoll vittna om, att ledamöterna vid fullgörandet av sina betydelsefulla förtroendeuppdrag ibland möttes av allvarliga bekymmer. Att spörsmålen av disciplinär art ofta hade sin yttersta orsak i tidens mest framträdande sociala lyte, brännvinssupandet, behöver knappast sägas. Om den s. k. kyrk-krogen har f. ö. erinrats i en tidigare artikel i denna serie.

Femte paragrafen i direktionens protokoll den 9 juni 1830 ger ett prov på ett disciplinärende.

"Anmälde att afskedade Kumfelt håller lönnkrog, all denstund flera stenhuggare där supit och varit fulla och fört oväsen, hvarför Kumfelt och hans hustru skulle inkallas för kyrkorådet att dömas till stockstraff och förbjödos kyrkodagsverkarna att där hållas under arbetstiden." Aldre Kumlabor minnas säkert den lilla stuga på Kumlamalmen, som på sin tid inrymde lönnkrogen. Jmf. bild 3. Stugan revs omkring 1910.

Vid påföljande sammanträde den 21 juli 1830 antecknades i protokollets § 2 också ett disciplinmål. "Tillkännagaf pastor, att de flesta af de stenhuggare, hvilka sistlidne år å entreprenad-auktion åtagit sig tälgstenshuggning vid Hällabrottet och erhållit förskott, så illa uppfyllt sina förbindelser, att fara vore det kyrkobyggnadsarbetet stannade, församlingen till otrolig skada, hvadan föreslogs, att lagsöka dem för bekomna förskott

och det ofördröjligen samt ackordera med utsocknes mera nyktra och pålitliga personer, då våra egna genom deras förhållande vedersakade den förtjänst, pastor så gärna velat tillvända sockenborna — vore det ock för betydligt mer, emedan skadan däraf i allt fall blefve ringare, än om huggningen ej skulle kunna rastlöst fortgå. Beviljades, och anmodades kommissarien Adlers att jämte pastor och kyrkovärdarna öfverenskomma på sätt bäst passade sig, och att de först nämnda ofördröjligen lagsöka; därunder inbegripen den bedräglige stortjufven Nils Jacobsson, hvars borgesmän finge gälda hans uppburna förskott med ålöpande ränta." (Enligt uppgift i husförhörslängden hade J. tidigare avtjänat straff på fästning.)

Bland senare anlitade stenhuggare må nämnas: korpralen *Hjul*, soldaten *Abborre*, *Hjelmsberg* och *Frisk* m. fl.

Att redan under den tidigare byggnadsperioden även ekonomiska bekymmer yppade sig, framgår av § 3 i protokollet den 21 juli 1830.

"Tillkännagaf Pastor att sistlidne likvidationsdag total brist i Cassakistan af contanter sig yppat vid manquerande utlofvade inbetalningar, hvarföre han nu frågade Direction huru han sig skulle förhålla nästa fredag, då veterligen en stor utgift blefve. Direction, som erkände riktigheten af sistlidne Söndag af Pastor utfärdad kungörelse rörande prompt inbetalning af alla mot revers utestående lån, anmodade pastor att utskrifta en förteckning på alla dylika låneinnehafvare, den han ock genast på e. m. lofvade färdig, då Commissarie Adlers, närvarande, sig åtog att dessa fordringar med ränta indrifva. Ansvarade ock att likvidationerna om fredag ej skulle stranda, utan han i nödfall försträcka det nödvändigt erforderliga. Pastor erinrade Direction, att ehuru han gerna gjort och ville göra allt för att genom dröjsmål af uppsägning tillvända kyrkocassan någon större ränteförmån, han dock långt före detta erinrat om nödvändigheten att uppsäga i god tid äfven mot inteckning utestående Capitaler, hvilket dock Direction funnit icke så alldeles nödigt, hvarför ock, då brist yppats, Pastor afsade sig allt ansvar och tillika yttrade, att han ansåge det man alltid borde kunna påräkna att äga i Cassan mellan 2 och 300 Rdr bco."

Protokollet från nästa sammanträde, den 12 sept. 1830, ger en god föreställning om huru stor bristen på kontanter vid denna tid i verkligheten var:

"§ 2. Omförmälte pastor, att ehuru kungörelse skett sistlidne söndag, att så många, som möjligen kunde af kyrkans gäldenärer skulle sig infinna sistlidne fredag och inbetala så mycket af deras skuld, som en hvar kunde komma ut med, dock ingen infunnit sig, hvarken hos pastor eller hos kommissarien Adlers, hvarför i den förlägenhet, hvori man befann sig i anseende till hvarjehanda erforderliga stundande utbetalningar, pastor anmodat Direction, att inträda i sockenstugan och yttra huru medel skulle fås, såvida ej arbetet skulle tvärt afstanna. Direction erkände att i anseende till Hofva och Skenninge marknader svårligen någon kunde äga penningar att inbetala, men att så vida Grefve Lewenhaupt inbetalte dess lån af 333:16 Bco, man åtminstone tills vidare skulle kunna begå sig. Direction ansåg detta ovillkorligen

B. Johnssons Manufakturaffär

(f. d. O A S)

är damernas bästa inköpskälla för

KAPPOR - KLÄNNINGAR - MANUFAKTUR

borde vara inne till nästa fredag och Grefven härom tillsägas, samt eljest att Direction godkände att pastor eller commissarien uppnegotierade ett lån af några 100 Rdr Bco om nödvändigt erfordrades skulle för kyrkans räkning." Med tiden nödgades man också beträda lånevägen, varom mera framdeles.

En detalj i kyrkobygget, som särskilt synes ha varit föremål för sockenbornas intresse och beundran, var de tolv inre, refflade kolonner, som medelst arkitraven bära upp mittskeppens välvda och sidoskeppens plana tak. I mars 1829 beslöts "till tids och besparings vinnande" att stommen till dessa kolonner skulle göras av "fyra hoptimrade 12-tums furubjälkar med sina kapital". De 48 bjälkarna ankom det på sockenborna att anskaffa. Traditionen har i några få fall bevarat meddelanden om timrets ursprung. Enligt en uppgift i Kumla julblad 1941 skulle virket till en av kolonnerna ha kommit från Sånnersta. Hr Sigurd Eriksson i Rosendal i Sköllersta har i brev till julbladets redaktör välvilligt återgivit sin farfaders Gustaf Karlssons, född i Norra Via 1816 och sedan boende i Östersäter, uppgift att en del av timmerstockarna i fråga, vilka väl hade en längd av mellan 8 och 9 meter, hämtades i Stensbo skog nära Pålshoda. Vid forslingen, som skedde med oxar som dragare, användes två par för varje stock. Gustaf Karlsson, som då var omkring 14 år, körde spannoxarna.

Ännu en tradition förmäler, att virke till kolonnerna skulle ha hämtats från "Falkenå framskog". I sin redogörelse för kyrkobygget talar kyrkoherden Kjellin med beundran om huru "under den konstefarne byggmästarens ledning långsamt men säkert de omsorgsfullt tilltrimmade kolonnbjälkarna hopfogades och sedan inlodade nedsattes på särskilt murad grund med den mästerliga skicklighet, att de genast stodo i samma lodräta ställning som de nu ses."

För utförande av snickeriarbete vid kyrkobygget slöts den 26 april 1829 kontrakt med "täljare" Lars Jonsson äldre i Sånnersta och Olof Ersson på Hjortsberga ägor. Under tiden 1 maj—1 oktober skulle de få efter 29 s. 4 r. banko eller 44 s. rgds om dagen och under övriga tiden med kortare dagar 21 s. 4 r eller 32 s. rgds. Verktyg skulle de själva hålla. Flera snickare anställdes sedan. Den 1 oktober 1830 anmälde Pohl hos direktionen behovet nästkommande sommar av "fyra rara och skickliga snickare eller timmermän till takstolarnas upptäljning och sammansättning".

Frågan om lämpligaste taktäckningsmaterialet för kyrkan ledde redan år 1828 till ett livligt meningsutbyte inom byggnadsdirektionen. Hur bakvänt det än kan förefalla, var förhållandet, att församlingen redan år 1800, således 28 år tidigare, beställt 85 000 takspån à 3 Rdr pr 1 000 till den kyrka, som då var påtänkt och som man föreställde sig skulle få en takresning, som möjliggjorde täckning med spån. Denna beordrade takspån låg till största delen magasinerad i Askersund.

Flera av byggnadsdirektionens medlemmar ansågo nu, 1828, förmodligen med hänsyn till den flacka takresningen, att ett skiffertak vore det lämpligaste. Då emellertid ett sådant bleve tungt och erfordrade en kraftigare

I den natt, när Messias föddes . . .

*I den natt, när Messias föddes,
då sov man som vanligt i Juda städer,
mödrar och barn och fäder.
Ingen såg det under, som skedde
i stallet i Betlehem.*

*Josef, nog var väl natten svår,
den natt, när Messias föddes?
Förgäves Du knackat på port efter port,
förgäves efter husrum Du sport . . .*

*Maria, vad tänkte Du där i natten?
Förnam Du i skenet av stallets lampa,
att den väg, som barnets fot skulle trampa,
var smärtans stig till all världens försoning?*

*Maria, Du hörde väl sången i natten?
Nog såg Du väl skenet runt Betlehems ängar?
Nog hörde Du klangen från harpornas strängar
i den natt, när Messias föddes?*

*Maria, Du födde Din son i den natten,
men ännu kring jorden ett eko rullar
av sången, Du hörde runt Betlehems kullar
i den natt, när Messias föddes.*

LYDIA LITHELL

takkonstruktion, föreslog direktör Pohl, att taket skulle täckas med "valsad och approberad järnplåt, på över- och undersidan struken med fernissa av beckolja". Kyrkoherde Kjellin, den förre matematikprofessorn, yttrade som sin åsikt, att enär församlingen hade en stor mängd inköpt spån, vilken enligt vad herr Commissarien Adlers försäkrade, vore — utom något litet antal — frisk och brukbar, och om den kokades i "en vitriolupplösning, bleve oföränderlig", så borde den också användas.

Liksom andra mera betydande spörsmål rörande kyrkobygget togs "spånfrågan" upp till behandling även vid sockenstämma, där Adlers meddelade, att den dugliga spånen jämte de 4 000 st, som församlingen hade att fordra från Norrbyås kyrka, uppgick till 75 000 st. Ytterligare erfordrerliga 25 000 st trodde herr commissarien bäst vore att få från Lassåna (Laxå) och att priset kunde prutas till 5 rgds pr 1 000, ehuru 6 rdr begärts förut. Inspektör And. Hay vid St. Lassåna svarade i brev den 21 Febr. 1830, att takspån fanns "till avhämtning till 5 rdr 16 s. bko (8 rdr rgds) pr stortusende, 1 200 st., och Credit till 17 okt. 1831".

Taket täcktes med spån, men "oföränderligheten" blev kortvarig. Redan år 1836 måste nämligen taket täckas om, och då valde man skiffer, som ännu ligger kvar. Om detta arbete och annat mera i en följande artikel.

Gå ej omvägar

Gå raka vägen till

KUMLA BYGGVAROR

CARL JOHANSSON TRÄVARUAFFÄR AB.

Telefon Örebro 709 45 (växel)

TEGELROR, MUR- och FASADTEGEL BYGGNADSMATERIAL samt JÄRNVAROR, ALLT FÖR GOLV (Linoleum m. m.)
TRÄVAROR av alla slag - Distriktsförsäljning för Örebro län av Ankarboard och Plywood

Femti huvud

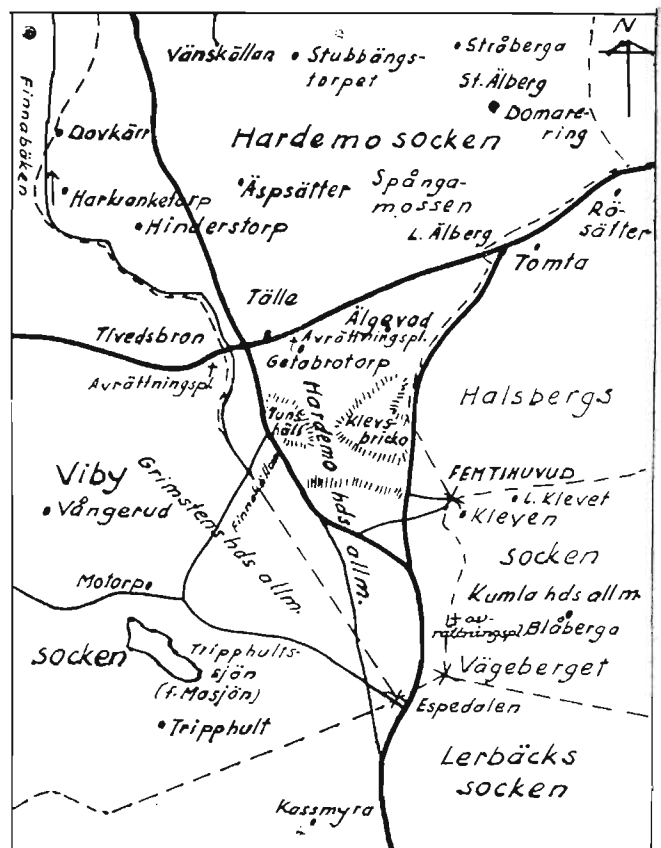
Av Jonas L:son Samzelius

En mil söder om Kilamossens Barnbrännesten ligger Femti huvud, i östra Tivedens tassamarker med säregna ortnamn — t. ex. Kassmyra, där den nu vittberömda Per Gustafsson för 300 år sedan smidde sina bössor, Vångerud, Harkranketorp, Blåberga och Römossen — och med, som det tycks, tre "rettplatzer" på de tre allmänningar, som här stöta ihop. Lantmätnare från 1600-till 1800-tal kalla alltid råstenen mellan Hardemo och Kumla härader på den plats, där gränsen åt öster mellan Halsbergsbyarnas skogsmarker och häradsallmanningen börjar, för Femti huvud. (Se kartan.) När lantmätnare Nyberg tillsammans med två vittnen från Hardemo uthäradsnämnd företog en gränssyn den 15 maj 1781 meddelar han i akten, att "den gamla i jorden stående stenen uptogs och uti rund upmurad stenkista insattes med sina omkringstående 4 st vitne stenar och 2ne wisare den ena österut i Halsbergsskillnaden och den andra i söder räta liniesträckningen efter gamla chartornes gifna alnetal till Vägeberget". 1815 kallar lantmätnare Zetterlund 50 Huvud ett "stort uppmurat röse". Nyss har boktryckare Helander hittat en sten, som tycks passa till beskrivningen. Platsen och kartan tycks dock ej stämma överens. Medan vi vänta på lösningen ha vi anledning att noga studera ett 300 år gammalt protokoll, som bl. a. delger oss några dåtida funderingar över det egendomliga namnets betydelse. Nästa år få vi återkomma till ämnet.

1. Ett tingsprotokoll från 1651.

Av domboksnotiser under åren förut märker man att det börjar dra ihop sig till strid om Hardemo härads allmanning. Så t. ex. vittnade tre över 70 år gamla män vid Hardemotingen 1/12 1646 vad de hört av sina föräldrar om gränsen mellan Hardemo och Grimstens härader: Den börjar i Tivedsbro, sade de, och löper sedan vid ett stort dike, "någre hundrade år sådan upkastadt", i Mosjön till Häradshöjden och därifrån till Femti huvud.

Så brakar det lös på Edsbergs häradsting den 3:e och 4:e juni 1651. Landshövdingen är ordförande i rätten, vilket visserligen denna tid ej är så ovanligt; sekreterare är lagläsare Frans Hallman av den litterära och fantasirika prästsläkten från Hardemo. Protokollets stilisering avviker också från den annars vanliga. Härtill kommer det säregna förhållandet att de uppträdande eller åberopade bönderna nästan alla äro länsmän, häradsdomare och nämndemän i Viby, Hardemo och Kumla. Dessutom voro de flesta födda på 1500-talet och deras hörsägner rentav medeltida. Vi äro icke bortskämda med sådana kontakter. Protokollet är också rikt på intressanta detaljer. Härtill kommer att det ger så många utblickar åt

Kartan är upprättad på grundval av äldre lantmäterikartor. Kumla och Grimstens häraders avrättningsplatser fixerade av dir. Nils Samzelius. Hardemo härads grundar sig på en osäker karta.

olika håll. Det märkligaste vittnesmålet kommer från resen bland gubbarna, den 1570 födde, nu 80-åriga f. d. länsmannen, häradsdomaren och pipesmedsältermannen Sigge Månsson i Sörby i Kumla, han som enligt uppgift var med och ånyo byggde det förnäma tornet på Kumla gamla kyrka, sin tids utan fråga främste man i socknen.

Tyvär är originalet försvunnet. Den i Riksarkivet bevarade, enda avskriften är mycket dålig och man har delvis fått gissa sig fram. Alla tillägg och förklaringar till texten äro placerade inom parentes. Stavningen är moderniserad men en smula antik liksom språket. Protokollet lyder som följer:

Dombok ifrån Edsbergs härad

Sommartingen Anno 1651. Den 3. 4 Junij hölts laga Ting med Allmogen av Edsbergs härad i Gropen. Närvarande Landshövdingen Vålborne Herr Christer Bonde till Bordsjö och Springstad, Befallningsmannen, välaktad Anders Larsson (i Gropen), med Nämnden.

Kommo för Rätten Erik Ersson i Stenkulla (i Viby; häradsdomare, senare länsman), fullmäktig av Grimstens härad, och Jön Persson i Nor(r)by (i Hardemo; länsman), fullmäktig av Hallme härad, vilka tvista om en allmanning på Lerbäcks Mo belägen, antingen han skall höra

Matfrågan till jul

ordnar sig både BILLIGT och BRA om inköpen göras hos

LITHELLS
KUMLA — HALLSBERG

Hallme eller Viby till: varom rannsakades och befanns, att båda häradena hava varit tillsammans på samma allmänning till förlikning; vilken intet ske kunde dem emellan; hava de fördenskull skjutit sig under Uthärads Nämnds dom och syn, som skedde av Edsbergs nämnd, på bägges deras begäran, den 16 oktober 1650.

Dem själve närvarande frågades huru länge de i Hallme hava haft samma allmänning? Svarade de: av urminnes tider. Frågades huru länge de i Viby have haft allmänning? Svarade de: av urminnes tider. Frågades, vilken först klagade? Svarade de: Hallmeboerna.

Sedan framhades Hallme härads Crones Wittnesmän, vilka gjorde sin Ed å bok (= Bibeln), ävensom formula juramenti (= vittneseden) i Tingmålalbalkens 21 kap. föreskriven är. Och först en gammal ålderstigen man, Olof Simonsson i Åsen (i Hardemo), en gammal (härads-) domare, berättade detta efter gamle mäns och sina förfäders berättelser: att Hallme och Viby av ålder, såsom är ock än i denna dag, äga halva Tiveds bro vardera och sedan upp i Mosjö (num. = Tripphultasjön i Viby) efter bäcken och ådern, som säges löpa utur sjön, in under jorden och intill Finnekällan, där hon sedan brister ut och synes. Sedan, att han aldrig haver hört att Vibyboerna skulle komma till 50-Huvud med sin häradskillnad. Men om 50-Huvud skulle vara häradskillnad haver han aldrig hört, efter det är icke mera än som en sten: och nedanförre bättre, vid pass ett bösseskott, ligga 5 stenar, som skole skilja Kumla och Hallme åt, sade han.

Därnäst Per Olsson i Nor(r)by (i Hardemo), en gammal man om sina 60 år eller däröver, som haver tjänt i Östansjö i Viby socken i sin barndom, och berättade detta, att den tiden, när som hans husbonde i Östansjö högg timmer utanför och inom det diket, som löper opp till Mosjön, frågade han sin husbonde, vad det diket skulle betyda? Svarade han Per Olsson: Vest tu icke det? Sade han: nej. Sade hans husbonde: det skiljer Hallme och Viby härader åt; och berättade these gode män, att de själve, så väl som andre i Hallme hava alltid huggit på samma stycket, de nu tvista, oklandrade och otilltaite, in till dess vibyboerne begynte där till att fälla kolmiler. Men att 50-huvud skulle vara skillnaden, haver han aldrig hört.

Där näst förhördes Anders Perssons vittnesbörd i Aspeäter (i Hardemo; nämndeman), en man om sine 50 år och däröver något, vilken sade, att Jon i Breslätt i Viby socken (nämndeman) haver sagt för honom för 40 år sedan vid pass, en gammal man på den tiden, att skogen i Breslätt räcker in till graven, och sedan tager allmänningen vid. Men intet sade han vars allmänning det var.

Sedan förhördes Jöns Hansson, om sina 40 år och något däröver, vilken vittnade sålunda, att hans fader, Hans i Getebrotopp (i Hardemo), över sine 80 år gammal, berättade för honom: om tu skalt bo här i torpet efter mig, så är råmerkien mellan Viby och Hallme ifrån Tivedsbron, upp åt diket och Härads höga klint. Vidare här över besvarade sig hallmeborna, att så frampt vibyboerna skulle komma till 50-Huvud, tå hade de intet annat igen än som släta berget Tunshäll.

Därnäst framdrog Erik Ersson sine skäl och protesterade emot dem, som nu edeligen vittnat hava, med framhållande att de voro inhäradsbor; visandes fram Kumbla mäns, Sigge Månssons (i Sörby, Kumla; länsman) och Lars Pärssons (möjl. i Sörby, Kumla; nämndeman) vittnesskrift, som så lydde, att de hade aldrig annorlunda hört, av gamle män än att alla tri häraden, Kumbla, Hallme och Viby, hava haft sine ägor tillhopa i en sten, som kallas 50-Huvud.

Och efter gjordan Ed å bok förhördes Lars Nilsson i Broby (i Viby; nämndeman), om sina 70 år vid pass, och berättade, efter gamle mäns ord för sig, att skillnaden är i 50-Huvud och i Espedalen, som de tri härader skiljer åt; och fordom höggo var om annan, in till dess nu för 3 år sedan de begynte till att tvista. Haver ock Lars själver med huggit där så väl som Hallmesboerna. Detta haver Lars hört av gamle lendsmannen (Erik Eriksson) i Broby.

Jöns Svensson i Broby vittnade sålunda, att de intet förra hava tvistat med Hallme härom utan med Kumbla, och att skillnaden skulle vara i 50-huvud dem emellan. Mera visste han intet att berätta än detta som han av androm hört haver.

Nils i Värstad (i Viby; nämndeman), om sina 50 år vid pass, kom fram och sade, att då han var hemma hos sin fader, Bengt i Tystinge, kolade han där på mon, som nu tvistades om, tillhopa med Bredslätt, Tystinge och Gatugården (alla i Viby), och då, den tiden klandrades deras miler intet. Och berättade Nils efter Jöns ord i Bredslätt, att denna häradskillnaden skulle vara ifrån 50-Huvud och till Espedalen. Sedan sade Nils, att Hallme häradsboerne hava huggit där några tiljor, dem gamle länsman Erik Eriksson i Broby med Nils Persson halv till att taga ifrån dem. Men att diket skulle skilja Hallme och Viby åt, haver han aldrig hört.

Frågades om Hallme haver där någon allmänning? Svarade de i Viby: Ja, in till 50-Huvud. Sedan berättade Erik Ersson efter salig Per Erikssons ord i Berga (i Viby; häradsdomare), att då han låg på sin sotsäng, berättade han för honom, att denna skillnaden är ifrån 50-Huvud in till Espedalen. Häruppå svarar Jöns Persson, att Vibyboerna hade aldrig nämnt 50-Huvud förra än som de synte milorna utan ett annat rå, som heter Espedalen. Sedan berättade Jöns Persson, att aldrig någon tid hava Vibyboerna rensat eller hållit den vägen, som löper här över emellan Lerbäck och Hallme, vilken är en Allmenne väger. Därpå svarade Erik Ersson, att aldrig hava Hallmeboerna rensat deras väg, som löper ifrån Espedalen och neder till Viby, vilken är för dem i Viby en genstig.

Framkom Nils Persson i Vreta (i Hardemo; nämndeman), som för någre dagar sedan varit hos Siggie i Sörby (i Kumla) och tillsport honom om denne skillnaden? Då haver han svarat Nils, att vid 50-Huvud haver fordom hållits landsting av tre Biskopar och Biskopsläntz-män och så många män till dess de bleve 50-tal fullt. Sedan hos Jöns i Tuissberg (= Vissberga i Kumla; nämndeman) och kungjort honom denne Siggis bekännelsen, och frågat om häradskillnaden. Då haver han svarat:

Sundberg & Olsons

TORGET, KUMLA - Tel. Affären 708 44, bost. 702 93, 711 64

Stor sortering i
Kameror - Film - Ramar - Album

FOTO GRAFISKA

Porträtt-, Industri- och Gruppfotoferingar
Framkallning, Kopiering, Förstoring
Seriefoto

Haver Siggie sagt det, Gud nåde honom då, som hade mått (= bort) sagt detta förra. Än vidare skall ock bemälte Jon för Nils hava sagt, när han tillsporde honom, om han kunde edeligen bekräfta Kumla nämnds vittnesbörd? Svarade han: det göre vi aldrig. Detta nekar Erik Ersson alldeles till, att Sigge skall aldrig sådant sagt. Vad som Cronomerken belangar i Espedalen, så var ingen som visste besked om dem; och ej heller Måns i Rala (i Kumla; nämndeman) nåntzen huggit dem eller Kumla nämnd, haver han bekänt för Nils.

RATIONES HALMOENSIUM (= Hallmebornas skäl)

1) Desse cedelige ovanskrevne vittnen, som överensstämma om Tivadsbron och graven upp i Mosjön.

2) Kan ingen annat vittna än att Hallme haver ju där en allmänning på Moon, som både parterna samtycka.

3) Uppå häldne (= hållne) syn befanns, att så framt tvistige delar skulle tagas bort ifrån Hallme, är det övriga så litet och ringa eller eländig och odugse mark, att den icke är värd till att heta en allmänning, emedan på den ena sidan är (det) landet, på den andra Kumbla och på den tredje Leerbäck, den fjärde sidan Viby (som) igenstänger.

4) Är ock underligt hurusom Viby härad skulle av ålder kunna tillvälla sig samma skog, eftersom de hava hela Tijvägen (= Tiveden) in till Bodarne och på alla sider skog och mark nog; varemot Hallme, som är ett nästan så stort härad till mantal, haver ganska ringa hemskog och ingen allmänning mer än som det lilla stycket de nu tvista om; så haver ock Kumbla en stor allmänning så väl som andra härader i Neerike.

5) Icke ett av Viby vittnen vittna (d. v. s. avgiva personliga vittnesbörd) utan Nils i Värstadh förnämst. Dock (rättar man sig) efter gamle mäns ord, som hava varit vederdelomän och intresserade i tvisten; varemot Hallmes vittnen tala och vittna efter Vibybornas ord.

6) Kan 50 Huvud icke gillas för rå eftersom där är icke mer än som en sten, den efter lag intet vitsord haver.

7) Exciperer Hallme härad (= häradet framlägger en tolkning) emot Sigge Månssons (i Sörby i Kumla) ord (= emot deras värkliga innebörd) och uttyder dem (så) att därför haver där på samma rum, som stenen står, varit en tingstad, att där möttes 3 härader och att domaren skall hava tagit till sig så många bisittare, att de äro blevne 50 man, varav det skulle kallas 50-Huvud; och att execution i högmålsaker (= avrättningar o. d.) äro där skedde i förtiden. Varav beslutes, att en sådan sten var uppsatter allenast till ett monumentum antiquitatis (= fornminnesmärke) som ock mångenstädes i riket finnes till justitiens (= rättvisas) erhållande men icke till att räknas för något röse.

Item (= därjämte) så säja de ock, att stenen icke kan vara av 50 nämnd satter, alldenstund lag säger: (1) att ting skall hållas i varje härad för sig och icke tri tillika, (2) om där skulle hava varit nämnd från 3 härader, då kunde ingen annor numerus (= intet annat tal) tillåtas av vart härade än som 12, vilket gjorde tillhopa 36 och icke 50.

8) Protestera de på (= med stöd av) sina gamla rå och rör. Men Viby (-borna) hava intet där emot, som rå och rör rätteligen heta kan.

9) Synes underligt, hvi att detta diket skall vara gjort så just och rätt emellan källan och sjön, vilket är så gammalt, att där stå stora trån uti och icke heller så gräft, att vatten kan löpa där igenom, förty det ländet ingen till nytta, allenast där måtte vara efterkommandena till en underrättelse. Icke heller är det i manna minne, när som det grofs.

RATIONES VIDBYENSIUM (= Vibybornas skäl)

1) Deras edelige vittnen ackordera (= överensstämma) om källan, Espedalen och 50-Huvud.

Den ensamma Femtuhuvud på Klevsmon

2) Att ett Hallmes vittne, Anders Persson (i Åspsätter), betygar efter Jons ord i Bredslätt, (att) skogen räckte in till diket och sedan mötte allmänningen; och efter som ingen tvistar, att Viby allmänningen haver ju gränser med Hallmes allmänningen till hopa, måste ju Viby allmänningen varit emellan 50-Huvud och diket.

3) Att ehuruväl Hallmes allmänningen är liten, är det dock ett ringa skäl till att taga ifrån den som mera haver.

4) 50 Huvud var nämnt när som där på klandrades.

5) Att de hava hållit en väg vid makt, som löper emellan Viby och Leerbäck genast över den tvistiga skogen.

6) Den vägen, som Hallme talar om, är bara mon och behöver ingen byggnad; och ock sådant skulle vara skett, då vore det emot deras vilja.

7) Att (då) tillföre med gamle domaren i Viby rannsakningen hölls, föregavs, att Viby skillnad den var över Tijweedzbäck och till Aspedal; och (att man) icke då eller nu förr än som i höstas nämnt 50 Huvud.

8) Att de skulle hållit stora vägen vid makt åt Leerbäck, som landsväg är och går igenom den tvistige skogen.

9) Löper deras rå, som de hava, krokot om Espedalen, där ett Crone Märkie är hugget på en stubbe, vilket likare synes vara, att om Rån skall så gå då måtte hon gå ifrån källan och i Espedalen.

10) Mena vederparterna själva, att de hade huggit och fällt var om annan och yxa om yxa i förra tider, och in till dess nu först tvisten yppat ähr, var på skulle detta följa, att de i Viby boendes skulle ju änteligen hava där sina ägor.

11) Vägen som löper emellan Leerbäck och Viby, som de själva frivilligen och uppenbarligen bekände var icke någon allmänväg utan för deras egen nytta skull, att resa till marknadsplatsen i Leerbäck.

Vad nu mera både parterna föredraga, refererade sig allt på itt (= har återgivits i ett sammanhang), som nu föreskrivit står och upptecknat är, vilket uti begges deras närvaro offentlig för dem uppläsit är; därför skred Nämnden till doms, och både efter skriven och naturlig lag dömdes både Häredens och deres fullmechtiger emellan, en sådan efterfulliandhe doom, som de för Gud och var redelig man tryggeligen vilja vara till svars med efter yttersta förstånd som Gud haver dem lärt, och kunnist sina (= efter sin insikt), vilken dom alle deres efterkommander, så födde som ofödde åtalare (ungef. = målsägande) till en efterrättelse vara skall:

Efter de skäl, som nu förhörde äro och edeligen vittnat hava, erkänner denne Häredz Rätten, den rätta häradsskilnaden emellan Hallme och Viby (gå) ifrån Finnekiälla, huvudräet, som både parterne äro ense om, och recta via (= raka vägen) efter det grafna diket upp i Moosiöön.

Franciscus Halmannus
manu propria (= med egen hand)

De välkomna *Julklapparna*

finner Ni hos oss!

PRAKTISKA SAKER
HOBBY-VERKTYG

SPORTARTIKLAR
LEKSAKER M. M.

SVÄRDS
Järnhandel

Telefon 700 67
714 33

KUMLA JULBLAD

25 år

Av Jonas L:son Samzelius

NILS HELANDER

För tjugufem år sedan utgav boktryckare Nils Helander det första numret av julbladet. Det är alltså nu ett lämpligt tillfälle att till utgivaren framföra ett erkännande av hans förtjänst och ett tack för hans insats under alla dessa år.

Sekelskiftets Kumla och Hallsbergs stationer liksom Yxhult var i mycket "nybyggarsamhällen" utan större intresse för sin egen unga historia, lika litet som de omgivande månghundraåriga bygderna hade det för sin. Nu är läget ett annat. Icke minst tack vare julbladet.

Julbladets första årgång, 1930 alltså, var helt enkelt en fyrsidig tidning i det dåtida stora formatet. Symboliskt nog började utgivaren med en lång intervju med den 85-åriga f. d. banvakten i södra änden av Kumla station P. A. Norén, som visade sig vara rik på minnen från Kumla under 1870-talet och framåt. Medarbetare voro riksdagsman Erik Gustafsson i Brånsta med minnen från första skoltiden och nämndeman Lars Persson i Sånnersta med en presentation av det idylliska Kolsberg och bygden däromkring. En religiös julbetraktelse och ett par mera litterära bidrag fyllde ut tidningen. Utgivaren hade även en kort programförklaring: Han ville ägna uppmärksamhet åt flydda tiders Kumla och önskade kontakter för att få tillfälle publicera minnen, vilka kunde tjäna som hjälpmaterial till en kommande historik över bygden.

Nästa år fick julbladet sitt nuvarande utseende och format. Programmet följdes; den gången med kumlaminnen av Saxon. Det blev dessutom rikligt med bilder, en idrottskrönika, som årligen fortsattes, fr. o. m. 1937 av A. Dohlwitz, och en enkät rörande en ev. stadsbildning, den första framstötten i denna fråga. Från 1934 förekommer en rese- och naturskildring av den trofaste medarbetaren Hugo Ericsson, uppskattad icke minst för sina skildringar från Tisartrakten. I stort sett kan man säga, att julbladet därmed fått sin linje, vilken konsekvent följts med allt större framgång. Detta särskilt under de sista femton åren, då Henning Julin för varje år bidragit med sina ingående historiska originalundersökningar — pärlan bland dem är "Baranoffs ryttare" i årgång 1948 — och sina många och vederhäftiga minnesbilder av bl. a. Yxhults män och industri. Under denna tid ha också de minnesgodas Anna Persson och Elsa Harbe fört fram den ena bilden efter den andra från nyare tiders Kumla. Karl Boström, far och son, äro på sitt håll mycket goda iakttagare och berättare från andra miljöer. Att här gå

vidare i medarbetarnas stora skara är omöjligt. Självfallet bör dock erinras om att utgivaren själv deltagit med en lång rad intervjuer, biografier och monografier om olika företag m. m. I både ord och icke minst i bild framträder bygden i de 24 årgångarna i all sin brokiga rikedom. Den som varit klok nog att bevara alla årgångarna eller åtminstone de 15 sista har faktiskt en hel krönika och mer därtill om bygden.

Julbladet måste ju leva av lösnummerförsäljning och annonsinkomster. Det måste alltså passa för så många av orsborna som möjligt och därmed få största möjliga annonsvärde för företagarna. Det kan därför ha sitt speciella intresse att iakttaga förändringarna i julbladets omfång, upplaga och pris. Sidantalet var i början 24 sidor, 1936—40 36 och fr. o. m. 1941 52 sidor. Upplagan var i början 700 och är nu 3 600 ex. Priset var åren 1930—40 från 35 till 55 öre; både omfång och pris ökades således med 50 %. Åren 1941—50 var priset från 85 öre till en krona; omfånget var då 100 % större än i begynnelsen men priset — trots krigstiden — till slut blott 150 % högre. Inflationen fr. o. m. 1951 har som bekant vållat att kronans värde sjunkit mycket kraftigt, vilket medfört, att julbladets pris stigit till kr 1:50, en dock mycket måttlig prisstegring för ett tryckalster av denna storlek i det nutida Sverige.

Till ett lågt pris sprides alltså varje år sedan 25 år tillbaka till ett allt större antal familjer i bygden ett allt större julblad, som nästan helt är ägnat åt bygdens historia och bevarandet av bygdebornas minnen. Droppen gräver till slut ur stenen! Tack vare de många minnena av och om orsbor i högst olika positioner och miljöer bildade utgivaren en fast intressegrund, på vilken en mera ingående forskning med en lång rad av uppsatser om bygdens kultur och natur kunde bygga vidare. Kumla Julblad har haft en klar framgång. Det kan ifrågasättas om det icke är helt unikt i vårt land i varje fall i fråga om den storartade framgången. Arbetsfältet för den fortsatta verksamheten är rikt vare sig man fördjupar sig i den närmaste bygdens historia eller sträcker sig längre ut. Ett ärligt tack framföres till Nils Helander för vad han hittills uträttat och han och hans medarbetare tillönskas fortsatta framgångar.

Välkommen

och gör Edra inköp för julen av SKODON i

Skoballen SKOLVÄGEN 3

POSTHUSET, K U M L A

Tel. 703 37

VÅR RULLSTENSÅS

Av Arvid Bergdahl

Närkesslättnens största rullstensås löper genom Hallsbergs köping, Kumla, Mosjö, Eker och Närke Kil. Den går under olika namn men kallas numera i den geografiska och geologiska litteraturen vanligen Hallsbergsåsen, ibland Karlslundsåsen. Det äldsta kända namnet är Mosjöåsen (*Mosæ æs*), som ligger till grund för by- och sockennamnen Mosås samt för bynamnet Mos eller Moses i Kumla. Av prioritetsskäl borde detta namn på åsen måhända åter tagas upp och inarbetas.

Åsen är den enda på Närkesslätten, som har tydliga biåsar. Störst av dem är Hardemoåsen, som inmynnar i huvudåsen uppe på Vissbomon. Vid Adolfsberg stöter Örebroåsen till, på vars rygg Drottninggatan i Örebro och stadens kyrkor ligga. Andra biåsar äro den lilla Vissbergaåsen, som inmynnar vid Egna hem i Hallsberg, samt en liten ås på Ladugårdsskogen, som dock upphör redan vid Bondsåters gård och ej når fram till huvudåsen.

Knappast någon av landytans former har varit så svår att förklara som rullstensåsen. Mycken möda har förgäves nedlagts under försöken att avslöja den. Redan för 250 år sedan voro åsarna föremål för studier och hypoteser. Först mot slutet av 1800-talet erhöles många problem, som voro förknippade med dem, en nöjaktig lösning, och långa tiders ansträngningar hade äntligen krönts med framgång. Här är ej platsen att ens i översikt redogöra för de talrika teorier, som avlöst varandra under loppet av ett par århundraden, men glimtar av ett par äldre hypoteser kunna måhända vara av intresse.

I början av 1700-talet arbetade Emanuel Svedenborg med åsarna och kom till den uppfattningen, att de bildats på havets botten av vågorna, som då ansågos nå ner till mycket stort djup. När så landhöjningen gjort sig tillräckligt gällande, trädde ryggarna så småningom i dagen såsom revlar eller strandvallar. Denna tolkning stod sig länge och omfattades även av Linné, som under sina resor i svenska landskap ofta kom att följa dem långa sträckor. Men han finner intresset för åsarnas problem lamt, och när han färdats mer än en halv mil på Halmåsen (Hardemoåsen) på väg till Västergötland, utbrister han otåligt: "När skall väl en gång våra Swenska blifwa så upmärksamme, at de beskrifwa alla Sweriges åsar..."

Annå under förra hälften av 1800-talet behärskades den geologiska forskningen av den uppfattningen, att omvälvningarna på jordytan skett etappvis under våldsamma katastrofer, åtskilda av lugnare perioder. Numera anse vi, att naturen i stort sett städse arbetat med långsamma kontinuerliga förändringar. På 1830-talet studerade N. G. Sefström ivrigt berghällarnas räfflor, som han ansåg ha tillkommit samtidigt med åsarna, och byggde upp en teori om en översvämning av hela landet genom våldsamma strömmar från norr till söder.

Därunder skulle jordlagren ha sköljts framåt med sådan kraft, att grus, stenar och block slipat och räfflat hällarna. Även åsarna bildades av de framstörtande rullstensfloderna. Vi tycka nog, att denna teori är rätt fantastisk, men den mottogs faktiskt med entusiasm av den tidens lärda värld.. Den gamla flodmyten (bibelns syndafloed) hade alltså ett visst grepp om sinnen.

Men under 1700-talet och förra hälften av 1800-talet arbetade åsforskarna under hopplösa förutsättningar. Tiden var icke mogen för någon lyckosam lösning av åsproblemet och blev det ej heller, förrän läran om istiden (glacialismen) slagit igenom på 1850-talet. Därmed blevo betingelserna för fruktbara åsteorier avsevärt gynnsammare.

År 1885 klarnade det mera avgjort, då P. W. Strandmark framlade sin åsteori. Han ansåg, att åsarna kommit till, när isen höll på att smälta undan mot norr. Då bildades stora mängder smältvatten, särskilt på isens yta, och detta störtade förr eller senare ner i isens sprickor och samlade sig under istäcket till isälvar. Dessa runno fram i tunnlar, som älvarna själva skurit ut. I istunnlarna avlagrades gruset, och när isen smält bort, låg grussträngen kvar som en ås.

Under istäcket fanns nämligen gott om morängrus, som bildats av den tunga, ett par tre tusen meter tjocka landisen, när den långsamt skred fram över berggrunden. Den bröt loss uppstickande bergpartier och krossade och malde sönder block och stenar till grus, sand och slam. Allt löst material på tunnelns botten sköljdes med i älvens starka ström, som ständigt matades av nytt smältvatten från isytan. Vattnet stod högt upp i sprickorna och trängde på, så att trycket i isälven blev mycket stort. Därav isälvens förmåga att rinna även i motlut, och därmed sammanhänger även älvens enorma transportförmåga. T. o. m. block på mer än en meter i genomskärning tvingades rulla med strömmen. När stenar och block rullat en mil eller två, voro de inte endast kantstötta utan så vackert rundade som vi överallt kunna se i rullstensåsarnas innanmäten. När strömstyrkan i isälven av någon anledning nedsattes, sjönk också älvens transportkraft, det grövre materialet avsattes och blev liggande inne i istunneln.

Med Strandmarks teori förklaras bäst de åsar, som bildats på land, t. ex. Domareåsen på Kilsbergen. Närkesslättnens åsar äro bildade i havet (Yoldiahavet), som vid isens avsmältning gick 140—150 m högre upp än nu och nådde ett gott stycke upp på Kilsbergens sluttningar. De tydas bäst enligt G. De Geers teori. Även De Geer arbetade med isälvar inunder isen, men han ansåg en grusavlagring inne i istunneln omöjlig på grund av den alltför starka strömmen där. Under den starkaste avsmältningen, under sommaren, sopades därför allt material ut ur tunneln och avlagrades vid mynningen.

Som insättare i

HANDELSBANKEN

Fonder: Kr 303 000 000

har Ni icke endast Edra penningar förräntade och förvarade i fullkomlig trygghet. Ni är även kund i en storbank med resurser att på effektivaste sätt fullgöra varje slags bankmässigt uppdrag.

Alla Edra bankaffärer även sådana som avse andra orter inom eller utom Sverige, kunna alltså bekvämt ordnas i ett och samma institut.

SVENSKA HANDELSBANKEN

Kontor i Kumla: Köpmangatan 10

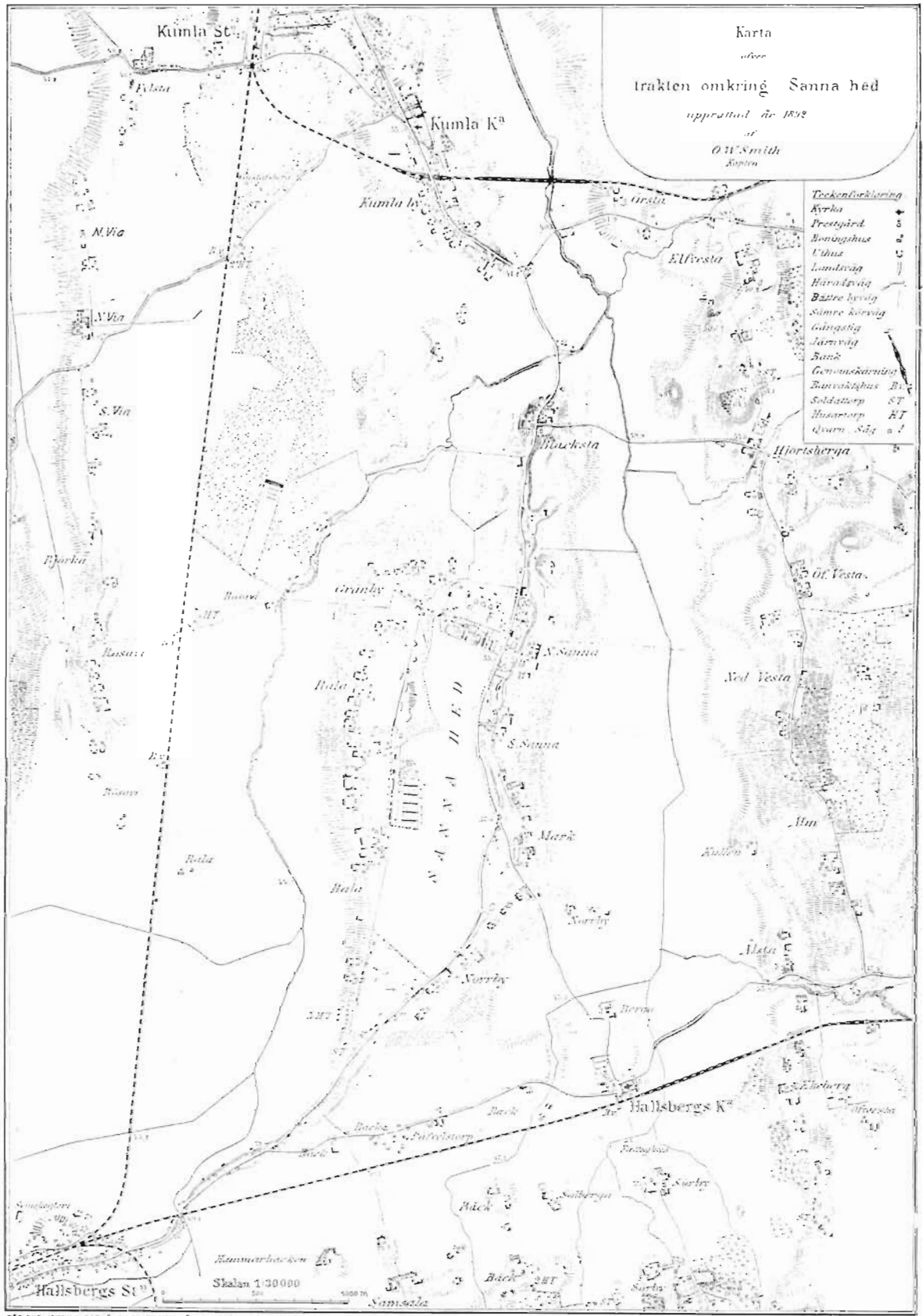
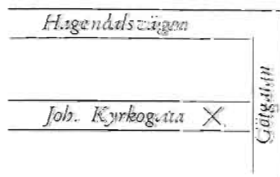

Fig. 1. Kartan visar bl. a. bebyggelsen för 60 år sedan, då Sanna hed var lägenplats och Kumla stad ett obetydligt samhälle. — Rullstensåsen, följad av landsvägen, löper längs östra randen av Sanna hedspatån.

NI HITTAR VÄL TILL

× Där ligger

SKO=ARTZ

som har massor av trevliga, praktiska
och välkomna julklappar
för hela familjen

Joh. KYRKO GATA 15 - TEL. 718 93

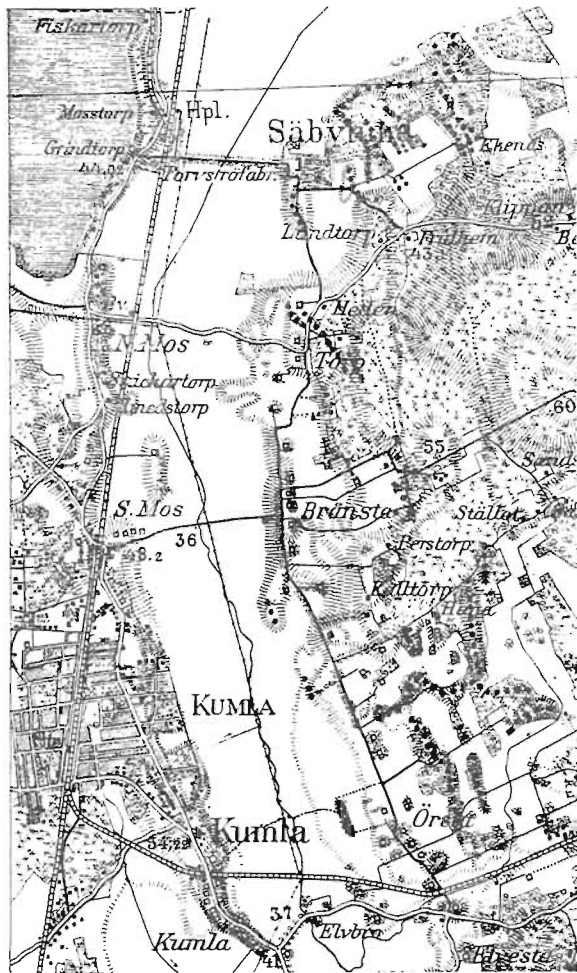

Fig. 2. Moränvallarna äro angivna med rader av svarta prickar. 1 cm = 500 m. Klipp ur konceptbladet Sävestaholm NV.

där strömmen mötte havsvattnet och dess hastighet därför bromsades upp. Det blev en kulle för varje sommar, skilda av sänkor med finare produkter (sand). Om detta försiggått regelbundet, skulle man på kullarnas avstånd från varandra kunna avläsa isens reträtthastighet under avsmältningen. Vid Hallsbergs köping låter detta sig göra rätt väl med åssträckan från Rösäter till avtagsvägen mot Hallsbergs kyrka. Den är byggd av åtta åskullar, varför avsmältningshastigheten i genomsnitt blir 550 m om året.

Om denna hastighet gällde även för Kumlaområdet, skulle isbräcken ha dragit sig tillbaka från Kumla by till S. Mos på fem år. Det är emellertid långt ifrån troligt. Under större delen av denna sträcka är åsen 400 m bred och saknar tydliga, periodiskt återkommande åskullar. Isens avsmältning har här haft ett mera invecklat förlopp. Sannolikt har reträtten gått mycket långsamt eller upphört för någon tid eller har isen rent av gjort en eller annan mindre framryckning. För detta talar anhopningen av de stora grusmassorna i åsen samt egenheter i moränen öster om staden, nordost om Öreta. Där ligga nämligen några moränryggar, av vilka en har ett slingrande lopp mot ungefär ONO, medan andra

Fig. 3. Åsgrop med vatten vid Blacksta. Den återfinnes på kartan fig. 1 450 m S om B i Blacksta.

ligga utsträckta vinkelrätt däremot (fig. 2). Den förstnämnda får anses vara hopskjuten av en framryckande isrand och är alltså en randmorän (eller ändmorän), de som gå vinkelrätt däremot äro radialmoräner. Vid mitten av 1930-talet kunde man i det stora grustaget vid Kumla skofabrik se bankar av varvig lera ligga hopböjda och invecklade i gruset, även detta tydande på en framstöt av isranden. Åssträckan vid Kumla är därför med all sannolikhet icke en "ettårig" eller annuell bildning såsom vid Hallsbergs köping utan en flerårig (plurienn) ås.

Stundom hände det, att större partier av isens bottenlager vid tunnelns sidor blivit så starkt späckade med sten och grus, att de vid israndens reträtt ej förmådde lyfta utan blevo liggande på havsbotten, där de inbäddades i och övertäcktes av mäktiga gruslager. När isblocken efter åtskilliga år började smälta, sjönko de ovanpå liggande grusmassorna in allt mer, så att en mer eller mindre djup grop, en åsgrop, bildades. Isranden med isälvens mynning låg då så långt borta, att gropen inte kunde fyllas igen av grus därifrån. Mellan Blacksta och N. Sanna finnas utmed åsens sidor vackra åsgropar, av vilka ett par hysa vatten på sin botten (fig. 3). För Kumla är åsgropen vid stadens vattentorn ännu mera aktuell.

När jag 1921 första gången besökte gropen, odlades potatis och varjehanda grönsaker i torvjorden på dess botten. Då den 1933—34 utbyggdes till en större vattenbassäng, Kumlasjön, bortskaffades torvjorden och en del av den underliggande leran samt annan jord runt kanterna, varjämte även sidosluttningarna bekläddes med lera ett stycke upp. På så sätt erhöill man en tämligen vattentät skål, i vilken man tappade vatten från åsens stora reservoar. Lyckligtvis hade denna åsgrop ej rönt samma öde som två gropar vid Säbylunds hållplats.

Där syntes ursprungligen inga åsgropar alls. Den breda, platåartade åsen hade en jämn, slät yta. Men så tog järnvägen upp ett grustag här, och åsen anfölls längs östra sidan utefter en 400 m bred front. Så småningom blottlades två stycken åsgropar, som voro fullständigt igenfyllda med grus (fig. 4). Utfyllnaden var havets verk. När landhöjningen nått så långt, att åsryggen

HOLMSTRÖMS LINNEMAGASIN

Specialaffär för linnevaror och sängkläder

K U M L A
Tel. 710 25

Kvalitetsvaror till låga priser

Ö R E B R O
Tel. 140 35

Fig. 4. Tvärsnitt genom en av vågsvallet igenfylld åsgrop vid Säbylund 1941.

låg som en revel strax under vattenytan, blev den en vågbrytare, som mer och mer bröts ner av svallvågorna. Uppstickande ryggar eller kullar utjämnades och håligheter fylldes. Detta fortsatte även någon tid efter det att åsens högre delar höjt sig något över vattenytan, ty stormvågor slog då över krönet. Under detta vågornas arbete sköljdes en myckenhet fin sand ut från åsen och avlagrades på botten utanför. Den kallas mosand och täcker vanligtvis lerorna i breda bälten utmed åsens bas.

Såsom tidigare nämnts, avlagrades det grova rullstensmaterialet i form av ryggar eller kullar vid isälvens mynning. Det fina slammet fördes däremot ut i havet, där det så småningom sjönk till botten och bildade varvig lera. I denna inbäddades resterna av den växt- och djurvärld, som då fanns i havet. Karakteristisk för detta ishav var ishavsmusslan (*Yoldia arctica*), som då trivdes i det kalla, salta vattnet på mellansvenska låglandet. Tydligt har den invandrat från Skageracksområdet, gått tvärs över landet och nått fram åtminstone till Stockholmstrakten, där flera fynd gjorts. Den hittills enda sammanbindande länken mellan dessa områden är skalfynd av *Yoldia* vid Säbylund, där jag 1944 fann talrika skal inlagrade i den ena åsgropens varviga lera (fig. 4 och 5). Tack vare det skyddande svallgrustäcket, som fyllde åsgropen och var 8,5 m tjockt, ha musslskalen något så när kunnat bevaras ända från Närkes ishavstid till våra dagar, en tidrymd som anses omfatta bortåt tio tusen år.

Men även det svallgrus, som fyllde åsgroparna, var av intresse, ty däri funnos massor av andra musselskal och även snäckskal inlagrade, vilka tillhört ett senare stadium av Östersjöns utveckling. Det var arter, som voro anpassade efter ett svagt salthaltigt vatten och härröra från stenåldershavets tid, Litorinatiden. Blåmusslan var då vanlig vid Säbylund. Dess små lätta skal har av vågsvallet sköljts samman och svepts ner i åsgroparna, när de voro nästan halvfyllda av grus. De flesta skalen voro söndermalda, och gruset var stundom så späckat med skalbitar, att det var blå- eller lilafärgat. Ännu många år efteråt kunde man på vissa ställen i grustagets botten

finna urblekta lilafärgade fläckar, som visade var åsgroparna legat. I den ena av dem fanns ett fyra dm tjockt lager, som lyste vitt på lång väg. Gruset var där till mer än hälften uppblandat med små hopsvämmade vita skal av hjärtmussla. En av arbetarna i grustaget tog därav med sig hem utmärkt grus till sina trädgårdsgångar. I vissa lager lågo talrika små vita snäckor (*Hydrobia*), som endast voro 2 mm höga, m. fl. andra.

Men jag skall ej längre trötta med sådana detaljer. Den särskilt intresserade kan läsa mera därom på annat håll.¹⁾ Vi förflytta oss i stället till Säbylundsparken. I denna och på dess sydsida finna vi en svärm av små välformade moränryggar ordnade ungefär som vid Örsta: en ändmorän, som pekar mot ONO, och en serie radialmoräner vinkelrätt däremot. Även här få vi förutsätta en framstöt av isen, och denna kan nog sättas i samband med de avspjälkade och i gruset inbäddade isblocken vid Säbylunds hållplats. Samtidigt har isälven plötsligt flyttat sin mynning åt öster och påbörjat en ny åssträcka jämsides med nordändan på den gamla, så att de båda åsändarna kommo att ligga om lott. Därigenom erhöll åspartiet dubbel bredd. Under Litorinatiden fylldes sedan åsgraven mellan de parallella åsändarna fullständigt med svallgrus.

Rullstensåsarna ha haft en utomordentlig betydelse för bebyggelsen i de trakter de genomdraga. Deras jämna, vanligen blockfria yta har verkat inbjudande, likaså den torra marken och gruset, som var lätt att gräva i. Längs foten av de åsar, som bildats på havsbotten, bryter ofta utmärkt vatten fram i källor, som sällan sina. Därtill erbjödo åsarna goda förbindelseleder, särskilt där de gingo fram genom sankmarker eller sjöar.

På djupet hysa åsarna stora vattenmängder, som långsamt rinna från dess högre belägna partier till de lägre. De kunna betraktas som jättestora täckdiken, som nå ända ner till berggrunden. Hallsbergs vattenverk under-

¹⁾ Israndsbildningar i östra Syd- och Mellansverige. Akademisk avhandl. 1953.

Två åsgropar, studier i ett grustag. Svensk geografisk årsbok 1944. En ås på Närkesslätten. Örebro läns naturskyddsförenings årskrift 1936. Alla av författaren till denna uppsats.

Välkomna och köp **BLOMMOR**
till julbordet!

FYLSTA HANDELSTRÄDGÅRD
LENNART WESTERGRÉN

Beställningar av kransar och buketter mottagas

Telefon 702 53

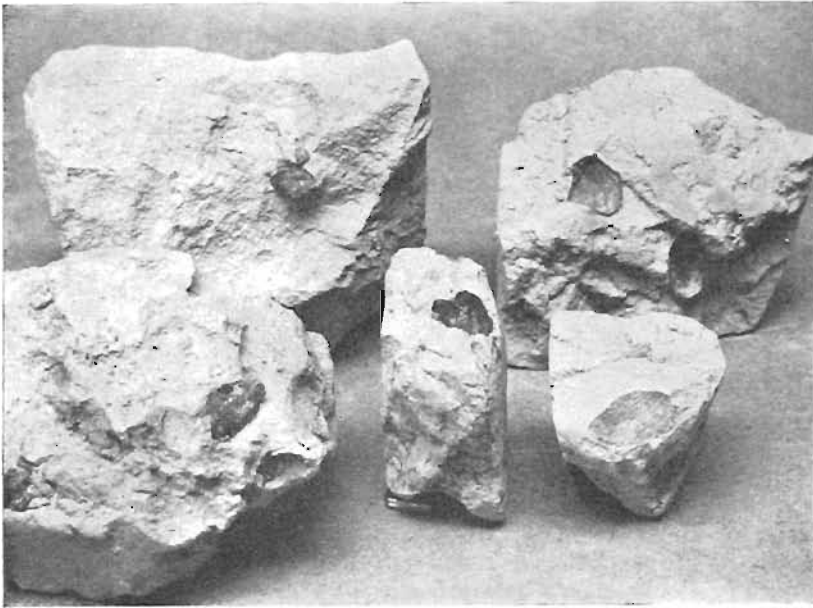

Fig. 5. Bitar av lera med ishavsmusslor från Säbylunds grustag, funna 1944.

Fig. 6. Dekorativ brant, modellerad av regn, sol och vind. Norra delen av grustaget vid Säbylund 1945.

hålles med vatten, som rinner till i åsen alltifrån den högre belägna Klevsbacken. På södra sidan om denna rinner åsvattnet mot Vissboda och Åsbro.

Den nuvarande vattentäkten i Kumla förslår ej för stadens framtida utbyggnad, varför man umgås med planer på att anlägga ett nytt vattenverk vid Blacksta, där stora vattenmängder kunna förväntas och mycket vatten rinner bort till ingen nytta vid den stora Blackstakällan. Dessutom är vattnets hårdhetsgrad (kalkhalt) här lägre än i Kumla, 12 resp. 16, vilket senare är ett rätt högt värde. Till jämförelse kan nämnas att vattnet i åsen vid Hallsberg har 10,6 och i Örebro (Skråmsta) 3,1—3,5 hårdhetsgrader.

I rullstensgruset med dess många hålrum rymmes mycket mera vatten än i en motsvarande volym morängrus eller moränlera, emedan i de sistnämnda nästan alla utrymmen mellan stenar och gruskorn utfyllas av sand, mjåla och stoftfina partiklar. Vattnet rinner därför också fortare fram i åsgruset än i de tätare jordlagren vid åsens sidor.

Åsarna få sitt vatten dels uppifrån genom ytvatten (regn, rännilar, korsande vattendrag i en åssvacka), dels från sidomarkens grundvatten. Ofta står emellertid grundvattnet i åsen högre än utanför denna, vilket dels beror på den snabbare tillrinningen i åsgruset, dels därpå, att den täta varviga leran brukar gå ett stycke upp på sidorna av åsen och hindrar dess vatten att komma ut. Det händer därför stundom, att vattnet sprutar upp, när man genomborrar leran vid åsens fot, vilket beror på, att vattnet vid borrhålet står under tryck av ett högre vattenstånd inne i åsen.

Som nämnts ligga åsarna med sin bas direkt på berggrunden. Vid Hallsbergs torg ligger denna ca 20 m under markytan, vid Sanna garage 18 och mellan

N. Mos och Säbylund enligt uppgift 23 m. Detta betyder, att åsen är inbäddad i leror till stor höjd, så att endast en rygg på några få meters höjd sticker upp. Åsen är därför mycket bred vid sin bas och rymmer stora vattenkvantiteter, som äro föremål för en ständig filtrering under passagen genom grus och sand. Åsvattnet är därför förstklassigt. Samhällen på eller nära en större rullstensås äro därför starkt gynnade av en givmild natur.

Slättens åsar tillföra de trakter de genomdraga stora skönhetsvärden, men dessvärre hotas dessa av att gruset i åsarna blivit en allt viktigare handelsvara. Motsättningar ha här uppstått mellan det skönhetsvårdande och det merkantila intresset. Men det är en annan historia.

Fig. 7. Gruslager i åsen vid Norrby. Den kilformiga sandbankens lager ha upptill snett avskurits av havsvågorna, som slutade sitt arbete med att avlagra en metertjock grusbank överst.

Julen stundar

TELEFONER:

Kontor, ankn. bostad 713 80
Huvudaff., ankn.. Charkuteriaff. 700 80
Filialen, S. Mos, ankn. Mjölkaff. 713 81

och "Frank-Olof" vill till denna helg, som till de tidigare, bemöta kunderna med en god sortering. Julhanda därför hos

Frank-Olof Jansson - Kumla

SPECERI-, CHARKUTERI- & MJÖLKAFFÄR

KURRAGÖMMA MED DÖDEN

Av Hugo Ericsson

Sommaren led mot sitt slut. Många björkar lyste redan i guld och myrarnas färgskala i läckert brunt och violett.

Högfjällen kunde närhelst bli pudrade i vitt, ty temperaturen pendlade varje natt kring noll. Dagarna däremot voro sköna, med hög, ren luft och blå himmel. Tältet stod rest på en kulle just där björkarna upphörde och kalfjället började. Nära till fiskevattnen. Nu är det så, att laxfiskarna leker på hösten och från den 1 sept. är allt öringsfiske förbjudet. Den korta tid, som återstod, ville jag utnyttja. Därför paddlade jag varje kväll ut på sjön eller gick längs ån på tur efter fisk.

Den här dagen kom jag sent hem från en strålande långluff och tyckte det verkade opassande att steka fläsk till middagen, när öringen väntade på att bli uppdragen och lagd i stekpannan. Provade först med spinn från kanoten utan resultat. Flyttade över till ån och frestade öringen med några olika flugor. Då inte det heller hjälpte blev det krok och mask.

Inte ett liv. Tomt i de hemlighetsfulla böljorna, tomt i de skummande vattenvirvlarna. Kast på kast förde allt längre från lägerplatsen, men vid Silverfallet gav jag upp. Då hade skymningen tätnat till natt, där ån vindlade i Grönfjällets mäktiga skugga.

Snopen sökte jag mig hemåt till fläsket och potatisen. Vid inflödet till översta höljan ville jag göra ett sista kast. Här var den! Där gick kastet ut i det nattsvarta vattnet. För långt till vänster. Risk för att masken hamnade bland stenskravlet just i inflödet. Kastet må inte räknas. Drog upp. Han måste ha hoppat på i samma ögonblick, ty ett tungt sprattlande liv hamnade bland videkrattet. Jag trodde knappt mina öron men sökte upp fisken — en präktig öring.

Middagen var räddad. Men ni vet hur det är. Föresatsen om ett kast ändrades till två, så mycket hellre som ingen ny mask behövde krokas.

Och sannerligen, stod det inte en luring till och lurade på mat. Ett härligt sjung i reven, ett lagom mot-håll och den sköna varelsen hamnade på land.

Så hem till tältet. Fick snart potatisen skalad, fisken ränsad och maten över elden.

Natten var kall och mörkret stort, men innanför lägereldens trollkrets fanns både ljus och värme. Torren brinner bra.

Det är fråga om öring . . .

Foto: Förf.

Då frasade det i riset. Torrkvistar knäcktes under tunga steg. Jag stirrade ut i mörkret utan att se något, men hörde stegen komma närmare, och i ett nu satt där en man på huk vid min sida och sträckte sina frusna händer mot den värmande elden.

— Jasså, det bor folk ute i fjället i natt, hälsade han.

— Det gör så.

— Har du fiskat?

— Ett par öringar.

— Stora?

— Javars, har ingen våg men den ena höll 43 cm och den andra 36, så har du inte bråttom kanske det smakar med litet mat om en stund.

— Tackar som bjur. Nog har jag tid. Gud skapade ingen brådska — åtminstone inte här i fjället.

Så fick jag då en midnattsmåltidsgäst.

Kumla Gummiwerkstad

Manne Larsson

BILAR - BILRINGAR - TRAKTORRINGAR - HÄSTVAGNS-
RINGAR - GUMMIREPARATIONER - BENSIN OCH OLJOR

Telefon 703 50, 711 55

Maten blev snart färdig, och det tövade inte länge förrän backarna voro tomma, ty vi voro båda härligt hungriga. Naturligtvis avslutades måltiden med en mugg rykande varmt kaffe, och vis av erfarenheten hade jag kokat pannan full, om utifall vi ville ha fler muggar. Det vill man nog oftast i ett sådant här sammanhang.

Samtalet rörde sig om fiske och fjäll så där i allmänhet, men det hördes bums att min gäst befann sig på sin mammas gata. Nu ville jag förstås ha honom att berätta några av sina egna upplevelser i fjället, hur det skedde vet jag inte, men den goda maten, det goda kaffet och den sköna elden gjorde väl sitt, alltnog kom hans historier så småningom. Hemmaborna är inte annars så lätta att få igång. Här vill jag nu återge det väsentligaste i en av hans historier. Den härrör i tiden från det året, då STF byggde sin nya station vid Sylarna. Vår man jobbade där.

Han berättar:

”Du förstår, gosse, det var på hösten när jag en dag lurade med en kamrat ut på fisketur. Långt hade vi till fiskevattnet men väl där satte vi omedelbart igång. Det fanns huvudsakligen harr i den sjön, men den är god matfisk den också. Friskt högg det, och fångsten blev god. Vädret höll sig hyggligt hela tiden, men när vi höllo på att stuva fisken och doningarna för hemgång, kom det en regnby, som gjorde oss sjöväta med en utsjungning. Himlen nordpå var kolsvart och vinden friskade i. Nu kände vi även, att det kylnat till betänkligt... Något skydd fanns inte och inte kunde vi ordna något heller. Fick ta't som det kom och sjunga därtill.

Nå, vi gav oss iväg. Regnet blev snart nålvass isbark och fruktansvärt kallt. Kläderna fröso och det klirrade av is för vart steg. Å så mörkret. Timmarna gingo men vi traskade fortfarande vidare. Steg för steg. Så slog det mig, att vi måste ha gått galet. Borde ha varit hemma för en god stund sedan. Men jag ville inte oroa kamraten å knep käft. Så kom det lä och vi rastade.

Vi går käpprätt åt galet håll, sa kamraten. Nu stannar vi här tills det blir ljus.

Nä, du gosse, sa jag, sätter vi oss så dröjer det inte lång stund förrän vi somnar, och det blir för alltid, det vet du.

Det spelar ingen roll, sa han, vi klarar inte det här i alla fall, och då är det likaså bra att dö här som någon annanstans, menade han.

Ja, sa jag, har du lust att ligga och dö här så varsågod, jag skall i alla fall fortsätta.

När jag gick följde han med, men vilket slit.

Vi snubblade och föllo, reste oss och knogade vidare. Direkt planlöst irrlande var det väl inte. Stormen låg på från norr, och vi hade hela tiden fått vinden på vänster hand. Alltså gingo vi mot öster. Men hur långt hade vi gått, och var voro vi? Jag inbillade mig att vi snart skulle komma ner i skogen, komma av fjället, då hade det varit en smal sak, men samtidigt visste jag ju, att det var miltals till närmaste skog. Men hoppet fanns där. Skulle vi ge upp. Skulle det här bli slutet på

våra många fisketurer i fjället. Skulle fjället besegra oss. Man vet aldrig vad ödet har i beredskap åt en.

Men du vet att vi klarade oss den gången, eljest sutte jag inte här. Men nu kommer slutet. Det kanske har något att lära dig.

Vi fann tag på litet lä, och voro överens om att ge upp. Kamraten sjönk tyst ihop på marken, ordnade ryggsäcken till huvudkudde och gjorde sig beredd för den eviga vilan. Jag visste att han lagt sig för att dö, och att jag strax skulle göra likadant. Men en sista gång ville jag sträcka på mej och — jag vickade till en smula och upptäckte då, att bergväggen, som jag lutade mot, den rundade. Jag följde med rundningen. Kände mig för med händerna. Trevade och kände högt och lågt och var om en stund tillbaka hos kamraten. Nu visste jag, att det var en stor sten vi läade bakom. Men var låg nu den här stenen. Jag har för vana att etsa in i minnet, om jag ser något i naturen som skiljer sig markant från omgivningen och lokaliserar det i förhållande till sånt', som man kan ha nytta av i en kinkig situation. Var låg nu den här stora stenen? Ett sånt' där flyttblock. Jo, på Ekorrhammaren. Måste vara stenen på Ekorrhammaren. Jag undersökte den på nytt och blev övertygad. Skakade liv i kamraten och lovade honom, att om han inte gav upp riktigt än, så skulle vi snart vara hemma. Men han ville inte tro det utan sa, att jag kunde irra vidare själv. Då försökte jag förklara min upptäckt för honom, men den stenen hade han aldrig sett, sa han, så han skulle stanna där han var.

Men livet är förunderligt kärt, eller kanske det är avundsjuka och snålhet, för när jag gjorde allvar av att gå utan honom, då kom han på fötter och stapplade med. Jag var säker på min sak, om vi bara orkade hålla ut. Rakt mot norr. Rätt mot stormen skulle vi gå. Vi höllo tätt samman. Turades om att gå före. Tvingade oss framåt. Men inte förrän vi sågo ljusen i fönstren glimma oss till mötes voro vi räddade.

Gubbarna fick skära kläderna av oss, lindade in oss i filter och hällde varmt i oss, och så var det inte mer med det.

Bra kaffe du kokar, bjur du på en skvätt till?”

Vi kramade sista droppen ur pannan.

Han räckte handen till avsked, skulle fortsätta, ett par fiskekamrater väntade någonstans efter Helagsån.

Jag såg honom med långa kliv forcera Grönfjällsbranterna. I natt skulle han inte gå vill, ty bortom Dunsjöfjället hade månen rullat upp sitt väldiga klot och dränkte fjällvidden i ljus.

★

Kumla Julblads utrymme

räcker tyvärr inte till för alla inkomna artiklar och bilder. En hel del synnerligen intressanta uppsatser har måst stå över till nästa år. Utgivaren ber att få framföra ett varmt tack till samtliga medarbetare för deras värdefulla medverkan till tidningens fortsatta framgång.

Omnibus-TRAFIKEN

Vid EDRA RESOR mellan Örebro—Kumla—Hallsberg—Västerorp. Könsjö—Byresjö—Brändåsen—Vallby—Viby kyrka—Körtingsberg. Kumla—Härjedalen och Kumla—Yxhult—Kvarnorp anlöpa alla

tid OMNIBUS, så att de billiga biljetpriserna sedan mer än 30 år tillbaka i dessa linjer fortfarande kunna tillämpas.

att rådgöra med Frietzcky, som redan under riksdagen tillsammans med partikamraten von Essen vid Persmäsemarknaden utfört ett liknande uppdrag, då enligt sekreta utskottets befallning. Förslaget att vid Fastingen ingripa hade också utgått från dem. Det nyligen bildade Jernkontoret hade ännu ej medel tillräckliga för dylik låneverksamhet. Hattarna sågo dessa åtgärder med en viss oro. De fruktade, att brukspatronerna skulle helt vinnas för mösspartiet och sände därför till Kristinehamn en av deras främste män vid denna tid, Ulrik Scheffer, åtföljd av några vänner och försedd med penningar från franska sändebudet, för att motverka bankens ombud. Så flyttades de politiska intrigerna ut på landsbygden. Vad hattarna åstadkom, är ej klarlagt, men det var endast de två stora bruken Uddeholm och Storfors, som mottogo några större lån. Uddeholm leddes då av bröderna Bengt Gustaf och Karl Fredrik Geijer och Storfors av Frietzcky. Flera av de mindre bruken måste antaga göteborgsköpmännens anbud, men i vad mån då höllos skadeslösa genom franska pengar, är ej utrett. Uddeholms- och Storforsjärnet fick däremot tills vidare vara osålt.

Mössorna hade väl ej räknat med så bittert motstånd från hattpartiets sida. Till mössornas fiender slöt sig också hovpartiet, som nu började få större betydelse genom att kronprinsen (sedermera Gustav III) började intressera sig för politiken. De högre ämbetsmännen hade ock i stor utsträckning slutit sig till hattarna. Dels voro de tillsatta under den föregående hattregeringens tid och dels hade mössorna vidtagit flera åtgärder för att begränsa deras makt. De missnöjda ville ha till stånd en urtima riksdag, men rådet, vars flertal utgjordes av mössor, vägrade. Konung Adolf Fredrik nedlade då sin krona, och de högre kollegierna och ämbetsverken vägrade att utfärda några handlingar, innan konungen återtagit regeringen. Då måste rådet giva vika, och urtima riksdag sammankallades i början av år 1796.

Nu fingo hattarna vind i seglen, och redan vid valen av lantmarskalk och talmän stod det klart, att de voro i majoritet. Svåra anklagelser riktades nu mot riksråden. De försvarades av mössorna, och Frietzcky hade den föga angenäma uppgiften att försvara penningpolitiken och åtgärderna beträffande näringslivet i övrigt. Ett vidlyftigt betänkande avlämnades av honom. Han kunde visa, att tullinkomsterna ökat sedan sista riksdagen, att utförselns värde, trots penningvärdets stigande, även ökat, att lika mycket om ej mer stångjärn blivit utskäpat 1789 som de föregående åren. Brytningen med bristen på penningar och därav följande olägenheter för enskilda personer var en nödvändig följd av ordnandet av rikets penningväsen och av övergående natur. Han ansåg att rådet ingalunda kunde anses ha förverkat ständernas förtroende.

Det var dock ej att vänta, att hattarna skulle taga någon som helst hänsyn till sakskal. Mössrådets avsättning, "licentiering", följde.

Mössorna hade nu lidit ett grundligt nederlag. Många av partiets medlemmar reste hem ifrån riksdagen. Frietzcky stannade dock kvar. Han tog också i fortsätt-

ningen del i förhandlingarna, särskilt i finansfrågor, men även i de viktiga grundlagsfrågor, som nu började dyka upp.

Först sedan en hel del andra ärenden avverkats, kommo förslagen fram till avhjälpande av den allmänna nöden, vilken hattarna tidigare utmålade i de skarpaste färger. Frietzcky yttrade härom: "Jag hade trott, att det första och angelägnaste ämnet för städernas överläggningar bort bliva att hjälpa riket ur dess överklagade allmänna nöd, så att folkets röst ej fåfängt måtte hava trängt sig fram till tronen."

Hattarnas första förslag, grundat på brännvinsbrännings minskade och troligen även på utsikten att erhålla franska subsidier, blev av ständerna avslaget. Liksom mössorna i allmänhet var F. ej en vän av förbud mot brännvinsbränning, annat än tillfälligtvis på grund av särskilda omständigheter. Ett av hattarna sedan framlagt förslag utan det förras ytterligheter vann ständernas bifall, ehuru F. talade emot detsamma, särskilt mot upptagandet av ett utländskt lån. Hattarnas rundhändhet med anslag tilltog mot riksdagens slut. Till kungahuset och prinsarna beviljades stora summor. Deras skulder betalades, och prinsarna fingo pengar till utländska resor. Det utländska guldet flödade rikligt denna riksdag. Frankrikes till hattarna, Rysslands och Englands till mössorna. Få voro de, som ansågos oemottagliga, men till dessa räknades liksom tidigare Frietzcky. Han blandade sig ej heller märkbart i utrikespolitiken.

Riksdagen avblästes ej förrän i januari 1770. Den hade medfört ombyte av maktinnehavare, men mot slutet av riksdagen var det dock tydligt, att hattarnas makt minskades, detta kanske till stor del beroende på deras slöseri, och att deras åtgärder mot rikets nöd ej visat sig effektiva. En viss olust med hela partipolitiken började alltmer utbredas.

Det dröjde ej längre än till nästa år, förrän riksdagen åter samlades. Konung Adolf Fredriks död den 12 febr. 1771 gjorde en sådan nödvändig. På sommaren samlades åter ständerna. Mössorna hade nu begagnat tiden väl, så att de fingo övervikt helt hos de tre ofrälse stånden, mera osäkert hos adeln. Att det skulle bli en stridig riksdag, var lätt att inse. Mössorna fingo rikligt med guld av ryske ministern, som av ledarna rådfrågades före viktiga beslut. Men det var ej strid enbart mellan hattar och mössor; Det var även skarpa motsättningar mellan adeln och de ofrälse stånden.

Frietzcky intog nu en betydligt mera bemärkt ställning inom sitt parti än förut. Han invaldes i det mäktiga sekreta utskottet tillsammans med tre andra mössor, von Essen, Rudbeck och Ridderstolpe. Då den unge konungen (Gustav III) ivrigt arbetade för att få till stånd en försoning mellan partierna, en s. k. "komposition", och för den skull en kommitté tillsattes, invaldes han även i denna. Det visade sig dock snart omöjligt att få till stånd en försoning mellan partierna. Partistriderna fortsatte. För många, särskilt bland adeln, började alltmer tankarna på en ändring av regeringsättet framstå såsom enda utvägen till en bättre tingens ordning. Tiden för 1772 års revolution närmade sig. (forts.)

STENE BRUNN

Säsong: JUNI—AUGUSTI

TELEFON: Efter 1 juni 730 03, 730 05 - Närkes Via 40 (vinter)

Clas Frietzcky
1727—1803

CLAS FRIETZCKY

Politiker, näringsidkare, fosterlandsvän

I

Av ERIK EKDAHL

Enligt hävdatecknaren Fryxell berättas, att i början på 1800-talet mången, som reste förbi Kumla kyrkogård, stannade och frågade efter Clas Frietzckys grav, och stundom syntes på graven en av okänd hand ditlagd eklövsgren, en tacksamhetens tysta offergård.

I vår tid är det väl ett fåtal av dem, som vandra omkring på kyrkogården och se den vackra minnesstenen med inskriften "Clas Frietzcky född 1727; död 1803. Tacksamheten reste stenen", vilka ägna mer än en flyktig tanke åt mannen, till vars minne den är rest. I mer än 25 år var dock denne man bosatt på Säbylund i Kumla socken, och det kan vara skäl att för hembygdens vänner giva en kortfattad skildring av denne på sitt sätt märklige mans liv. Hans största insats låg på politikens område, där han tilldrog sig stor uppmärksamhet, och fick, som politiker bruka, många vänner och beundrare men ock många fiender och belackare. Han kan väl dock betecknas såsom den märklige politiker, som bott i Kumla.

Namnet Frietzcky tyder ju på främmande ursprung. Släkten härstammar också från det forna Böhmen, där den äldste medlemmen, Johan Liborius Der Frietzcky, ägde godset Nitscherak. Böhmen var ju det land, som först drogs in i 30-åriga kriget, då böhmarna såsom protestanter gjorde uppror mot den katolska överheten. Upproret nedslogs ganska snart, och protestanterna måste i stor utsträckning fly från sitt fädernesland. Johan Liborius F. gick i svenske kungens tjänst och stupade i de blodiga striderna vid Nürnberg kort före slaget vid Lützen. Hans ene son Johan slog sig ned i Livland, då svensk besittning, där han dog 84 år gammal. Hans elva söner gingo i krigstjänst i olika länder, såsom då var brukligt. Två i svensk tjänst varande stupade i Karls XII:s krig, en, likaledes med namnet Johan, var först i holländsk sedan i svensk tjänst. År 1715 var han med i Karl XII:s strider i Pommern, där han en gång räddade kungen

från att bli fången. Han var sedan med på fälttåget i Norge. Efter kungens död blev han 1719 överstelöjtnant vid dåvarande Nerikes och Värmlands regemente och ätten blev 1720 introducerad på riddarhuset. Efter vad man hade sig bekant, var han då den ende i Sverige kvarvarande av ätten. Genom giftermål kom han i besittning av flera andelar i värmländska järnbruk, främst Alkvättern och Storfors, och synes ha varit en förmögen man.

Han hade åtta barn, sex söner och två döttrar. Den yngste var Clas, som föddes på Alkvättern den 25 januari 1727.

För barnskaran hölls efter tidens sed informator, varefter för gossarna följde vistelse i Uppsala. Clas fick följa med några av sina äldre bröder dit, ehuru han var alldeles för ung för att kunna tillägna sig undervisningen. Det blev ej heller någon lång tid, endast en termin, vilket var det vanliga för blivande officerare. Samtliga bröderna valde detta yrke och följde sålunda i fädernas spår.

Clas kunde dock ej ägna sig åt militäryrket. Han hade vid 12 års ålder råkat falla omkull på glanskis och svårt skadat högra knäskålen. Efter några veckor blev benet styvt. Läkarekonsten stod den tiden ej högt. Det var s. k. fältskärer, som anlätades i dylika fall. Först synes närboende ha anlåtats, sedan berömda fältskärer i Linköping och Västergötland. Det hjälpte dock ej. Han återvände hem på kryckor hösten 1742. Då de äldre bröderna lämnade hemmet, kunde informator ej hållas enbart för honom, varför studierna försumrades, vilket han mycket beklagade. Han sysslade med att lära sig bruksbokhålleri och att revidera bruksräkenskaperna. Härigenom fick han intresse för de ekonomiska sammanhangen och förvärvade sig även praktiska kunskaper i bokhålleri m. m., vilket senare skulle komma väl till pass.

För att möjligen få bot för värk och hotande invaliditet reste F. 1743 till Stockholm för att rådfråga den berömda fältskären Schützer, men denne förklarade sig intet kunna göra. Ynglingen var nära förtvivlan, men han fick reda på en gammal kvinna på Brunkeberg, som hade rykte om sig att kunna bota sjuka. Här vistades han ett och ett halvt år och erhöll en behandling, som gjorde att han kunde tämligen obehindrat röra sig, ehuru han blivit betydligt halt.

1744 lämnade F. Stockholm med nyvaknat hopp, ehuru det nu var klart, att han ej skulle kunna ägna sig åt militäryrket. Efter en tid vann han anställning hos länsstyrelsen i Örebro, där han arbetade på såväl landskontoret som landskansliet.

En bra bok

Sparbanksboken gäller i mer än 1 100 sparbankskontor över hela landet. Med reskassan på sparbanksboken reser Ni tryggare. Utnyttja den fördel Sparbanken ger Er!

KUMLA SPARBANK Ger högsta — tar lägsta ränta

Tel. 700 12

Exp.-tid: Vardagar 10—14, Lördagar 10—13

FILIAL I HÅLLABROTTET Exp.-tid: Tisd. och torsd. 16—17.30 Tel. 722 19

Knäskadan började dock åter bliva besvärlig, varför han återigen reste till den gamla kvinnan i Stockholm. Hon kunde även nu kureras honom. Han beräknade att komma hem till sin mor julen 1746. Fadern hade dött redan 1735, och modern bodde nu på Sörby säteri. Från Örebro skulle han på grund av dåligt före fortsätta resan ridande. Det hade nu redan hunnit bliva annandag jul. På kvällen föll hästen omkull, och F. bröt högra benet. Sedan han förgäves ropat på hjälp, måste han krypande söka komma till en människoboning. Först klockan två på natten kom han till en by, som låg en fjärdedels mil från olycksplatsen.

Tolv veckor fick han nu ligga till sängs, men var sedan befriad från vidare obehag med undantag av att han för alltid var halt.

Några år tillbragte nu Friezky hos modern och hjälpte henne med egendomens skötsel. Han fick dock tid över för studier, särskilt i historia, vari hans kunskaper voro omfattande, samt ekonomiska frågor, där nu nya synpunkter gjorde sig gällande gent emot den tidigare allena härskande merkantilismen. Nu framträdde fysio-kraterna eller som de även kallades ekonomisterna med större krav på frihet i handel och övriga näringar, vilka de ansågo skola utveckla sig utan statens särskilda hjälp-åtgärder. I vårt land omfattades dessa idéer av det yngre mösspartiet. Hos F. mognade alltmer den politiska övertygelse, som kom honom att bliva en av detta partis ivrigaste anhängare samt vän av ett fritt statsskick. Mest torde hans grundliga studier i historia bidragit härtill. Han säger sig själv föredraga den engelska nationen såsom ett fritt folk med blomstrande näringsliv före den franska, såsom nedtryckt under despotismen, slavisk och flyktig. Han fortsätter: ”ty jag har alltid, sedan jag kun- nat tänka, älskat Frihet och Flit.”

År 1754 blev F. disponent för Storfors bruk i Filipstads bergslag, ett betydande järnbruk på den tiden med masugn och ett stort stångjärnsmide, kvarn och såg. Hans mor ägde genom arv en femtedel av bruket. Här skulle nu F. under omkring 25 år utföra en betydande gärning och tillvinna sig stort förtroende i hela östra Värmland. Han deltog i Bergslagens sammanträden och gruvstämmor, och under de ofta återkommande missväxtåren tjänade han befolkningen genom anskaffande av spannmål utan någon egen vinst, vilket under dessa tider var anmärkningsvärt. Hans sinne för ekonomi gjorde honom ock till rådgivare för många under brydsamma tider.

Hattarna stodo vid sekelskiftets mitt på höjden av makt. Man kan mycket väl förstå, att F. ogillade deras politik. De voro slösaktiga och gjorde sig alltmer beroende av Frankrike. Korruptionen blev allt vanligare. Gärna skulle han önskat deltaga i riksdagen 1755—56, men hans tjänst lade hinder i vägen. Han uttalade dock öppet sitt missnöje med hattarnas regemente och var ej väl sedd av dem.

Redan innan F. bevisat någon riksdag uppmanades han av sina meningsfränder att i skrift taga till orda mot hattarna. Missnöjet med att hattarnas regering utan ständernas hörande beslutat deltaga i kriget mot Fredrik II

i Preussen på Frankrikes sida började spridas, och de låto trycka och utdela åtskilliga skrifter för att försvara sig. F. skrev nu ett bemötande av deras påståenden, men detta fick ej tryckas för motpartiet, som behärskade tryckpressarna, utan spriddes i avskrifter. Denna skrift kan sägas vara början till F:s politiska bana. Hans historiska kunskaper kommo nu väl till pass. Då hattarna påstodo, att det var för tryggande av den westfaliska freden, som de gripit till vapen vid Frankrikes sida, påvisade F. hur många gånger Frankrike redan brutit mot denna fred, och hur Frankrike under 16:e århundradet fört en svekfull och trolös politik. Den religionsfrihet, som bestämdes i westfaliska freden, hade ock genom Frankrikes åtgärder blivit kränkt. Han påvisar även, att Frankrike blivit illa tilltygat i kriget och ej kunna uträtta något till hjälp för sina allierade.

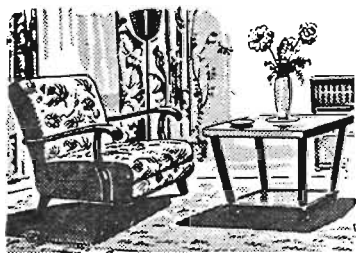
Hur mycket denna skrift bidrog till framgång för mösspartiet, är givetvis svårt att bedöma. Den gjorde dock F. känd i vidare kretsar, så att han vid början av riksdagen 1760—62 kunde säga: ”såsom känd av åtskilliga huvudmän bland mössorna, ägde jag redan förut något förtroende.”

Denna riksdag blev alltså den första, som F. bevisade. Mössorna hade nog hoppats med hänsyn till stämningen ute i landet, att hattpartiets tid att regera nu skulle få ett slut. Men det visade sig ganska snart, att så ej var fallet. Skickligt lett intrigs spel och franskt guld gav hattarna övertikt vid de viktiga utskottsvalen, så att blott få mössor kommo med i dessa. Friezky valdes till ledamot av den s. k. bergsdeputationen.

Han tyckes snabbt ha varit inne i riksdagsarbetet och inlämnade flera s. k. memorial, ungefärligen motsvarande vår tids motioner, bland annat om rätten för de adliga officerare, som voro huvudmän för sina ätter att även under pågående krig erhålla permission för att deltaga i riksdagsförhandlingarna. Härigenom vann han nog många av militärerna över till sitt parti. Beträffande tillsättning av tjänster hade han ett anförande, som tilldrog sig uppmärksamhet. Mössorna jämte hovpartiet ville sätta en gräns för det rådande godtycket, att tjänster tillsattes utan avseende på duglighet och förtjänst. Vida betydelsefullare var det memorial, som han jämte översten Fabian Löwen inlämnade mot riksdagens slut, vari bestämt yrkades på fred. Följden blev ett förslag om omedelbara fredsförhandlingar med Preussen, och Sverige slöt separاتفred under förmedling av drottning Lovisa Ulrika (Fredrik II:s syster). Riksdagen avblästes den 21 juni 1762 efter att ha pågått 20 månader.

Friezky kunde en tid få ägna sig åt skötseln av bruket. Var han belåten med sin första riksdag? Det torde vara svårt att besvara den frågan. Han hade väl redan förut hört talas om de intriger och den korruption, som utmärkte dåtidens riksdagar, men intrycken kanske ändå blevo förbluffande, då han befann sig i händelsernas mitt och fick se hur djupt förfallet var, då adelsmän kunde sälja sina röster för några hundra plåtar.

Någon verklig systemförändring hade det ej heller blivit. Hattarna hade ju haft en del kännbara motgångar men sutto fortfarande kvar vid maktens köttgrätor.

Möbler av välkänt fabrikat MJUKA MATTOR m. m.

Billigt och smakfullt i goda kvalitéer

HERIBERT ZARELIUS

Telefon 700 64

SANNAHED — förr och nu

Av Tage Tapper

Att åka till Sannahed.

Vad tänker Du på när Du hör orden: "Åka till Sannahed".

Ja, det beror på vem Du är. En del äldre gentleman från dessa bygder sträcker på benen och rätar på ryggen och tänker på det "riktiga" Sannahed. På exercisfältet, på husarlägret och på alla de roliga minnena från de nittio dagarna på heden. Och gamla gummor kan nog le litet inåtvänt vid tanken på de roliga dagar de haft i sin ungdom på besök hos vännen i uniform.

En järnvägsman tänker genast på Sannaheds anhalt, som förresten inte ligger vid Sannahed utan i Rösavi, och en vägarbetare tänker nog omedelbart på sin arbetsplats, garaget vid Sannahed.

För barnen i byarna runt om betyder att åka till Sannahed helt enkelt att åka till skolan, medan en hel del gamla och orkeslösa eller sjuka omedelbart tänker på ålderdomshemmet, som för de flesta av dessa är liktydigt med begreppet Sannahed. Den resan är kanske inte alltid så rolig.

Om frågan går till några danslystna, betyder Sannahed festplatsen, om nu ett så pretentiöst namn kan användas om skogsbacken med dansbanan. Och hembygdsvännerna tänker på Pukestugan och midsommarfesten. Medan missionsvännerna nog närmast tänker sig till missionshuset.

De flesta människorna tänker nog ändå på Motorstation. För motorentusiasterna måste en tur till Sannahed betyda just bara detta.

Och slutligen för en del — inte så många än kanske — klingar detta uttryck att åka till Sannahed på ett alldeles särskilt sätt. För dem betyder det att åka *hem*. De bor nämligen i Sannahed. Jag vill ta läsaren med på en rundresa kring Sannahed, en resa i både tid och rum.

Sannahed i äldre tid.

Hur såg Sannahed ut för några hundra år sedan? Vi vet av Lundbergs och Samzelius' forskning att platsen är mycket gammal. Sanna tillhör de allra äldsta bynamnen i Kumla. Då var hela slätten skogbeklädd och landsvägen var smal, trots att det redan då var "riksväg" — den gamla Eriksgatan. Domarringen i Norrby visar att platsen har en hög ålder. Namnet Sanna — finns även i Edsberg t. ex. — och -hed, betyder helt enkelt sandheden. Och man behöver inte ta mer än ett spadtag i marken, för att komma underfund med att det verkligen är en gammal sandhed.

En revolution inträdde här en gång i början på förra seklet, när man beslöt att förlägga Nerikes regemente till denna plats.

Kumlas äldsta butik vid Sannahed

Lägerplatsen.

Kronan köpte hela den barrskogsbevuxna slätten år 1815, och så anlades Nerikes regementes mötesplats dit. Skogen avverkades och det över nittio hektar stora området lades ut till exercisfält. En rad byggnader uppfördes då och senare, och en del av dem kan vi ännu se kvar på samma plats. Huvudbyggnaden med officersbostäder och kansli har blivit ålderdomshem, officersmännen är folkskola, underofficersmännen är slöjdsal och bostäder. Bostäder finns även i den gamla arresten, men ännu finns en "krok" kvar i sitt gamla skick. Ett kokhus är gjuteri, en lägerhydda, en barack och de gamla förrådsbyggnaderna är apterade till förråd av allehanda slag. Regimentssjukhuset är dock rivet och flyttat till Hallsberg, de små officerspaviljongerna är "småstugor" vid Stene brunn osv.

Nu påminns vi om denna tid genom de två minnesstenarna. År 1920 restes husarstenen, som den kallas, och 1921 den stora stenen, som omtalar att Nerikes regemente var förlagt till Sannahed 1815—1893, Kungl. Lifregementet till fot 1894—1904 och Kungl. Lifregementets grenadjärer 1905—1912.

År 1912 var det alltså definitivt slut på Sannaheds historia som permanent militär förläggningssort. Redan år 1904 hade den upphört att vara mötesplats för Kungl. Lifregementets husarer, som detta år flyttade till Skövde.

Sannahed hade då haft stora dagar. Prins Eugén var löjtnant vid husarerna och vann där mer än en hubertusjakt. Här hölls en stor manöver 1895, då kungen — Oscar II — och dåvarande kronprins Gustaf deltog. Prins Carl invigde en musikpaviljong vid officersmännen 1898 och år 1900 invigde Oscar II tre bataljonsfanor

Örebro läns Lantmäns Centralförening Filial i Kumla

Foderämnen - Gödselmedel - Spannmål - Fröer
Stråfoder - Utsäden - Betningsmedel m. m.

Telefoner: 701 77, 705 87

Det var dock åtskilligt, som tydde på, att deras tid snart skulle vara slut. Efter freden med Preussen svalnade Frankrikes vänskap, och ute i landet märktes allmer, att en omsvängning i tänkesätten hade ägt rum.

När nästa riksdag sammanträdde år 1765, var också hattarnas välde slut. Visserligen gjorde de stora ansträngningar för att behålla makten, och franska sändebudet släppte till mycket pengar, men det hjälpte ej. Mössorna togo från början makten både vid val av lantmarskalk och talmän. Nu skulle ett helt annat system inträda. En fredlig politik skulle först och främst föras. Tankar på erövringar skulle helt uppgivas. Detta var helt i stil med F:s uppfattning. Han ansåg, att besittningarna på andra sidan Östersjön ej hade medfört någon lycka för svenska folket. De hade varit orsaken till många krig, och krigen till fattigdom och nöd.

Man skulle nu komma till rätta med näringslivet på så sätt att större frihet skulle lämnas. Däremot indrogos många förut utgående anslag av olika slag. Städernas innevånare fingo ökade rättigheter i fråga om handel och sjöfart. Lantbrukarna fingo rätt att sälja sina produkter i vilka städer de ville. Till och med på skråtvånget lättades. Bättre lagskipning och förvaltning skulle ordnas. Sparsamhet skulle bli en bestående lösen. Friezky tog med liv och lust del i allt detta, t. o. m. i en del av mössornas överdrifter. Hans praktiska sinne och affärsblick räddade honom dock från att framstå såsom tillhörande partiets ytterlighetsmän. En viktig men svår uppgift för mössorna var att ordna penning- och bankväsendet. Hattarnas frikostighet med olika slag av anslag och slöaktighet hade medfört, att penningarna förlorat i värde. Rikens ständer hade ej erhållit kunskap om bankens verkliga ställning. I ett värtaligt anförande påvisade F. detta och yrkade på, att banken skulle helt ställas under ständernas kontroll. Axel von Fersen uppträdde till försvar för hattarnas åtgärder. Det blev en förbittrad strid, och Friezky återkom med ett memorial med kraftiga anfall mot Fersen.

Det var emellertid lättare att kritisera de förutvarande förhållandena än att på fullt tillfredsställande sätt ordna för framtiden. Jämte den vid denna tid kanske främste av mössornas chefer Fredrik Ulrik von Essen samt justitieborgmästaren Busck utsågs Friezky att avlåta ett förslag till slutliga föreskrifter angående bankens förvaltning. Det bestämdes slutligen enligt deras förslag, att stränga åtgärder skulle vidtagas för att sedlarnas värde så småningom skulle återställas. Detta skulle dock taga lång tid, ända till 1775, enligt planen. Hur det skulle lyckats, vet man ej, när innan dess såväl mössornas välde som frihetstidens ständerregemente nått sitt slut.

Bland andra minnesvärda lagar och förordningar, som tillkommo under denna minnesvärda riksdag må också nämnas vår första egentliga tryckfrihetsförordning. Genom antagande av denna ville mössorna visa sig som verkliga frihetsvänner. De hade ju också fått pröva på hattarnas godtycke i fråga om det tryckta ordet.

Om denna tryckfrihetslag skriver i vår tid (1952) den kände historikern Sven Ulric Palme: "Hela världen be-

undrade de frihetstida ständernas tryckfrihetslag. Inget land hade dess make". Man vet ju ej hur mycket Friezky var intresserad av just denna lag.

Den 15 oktober 1766 slutade denna riksdag, en av de betydelsefullaste under frihetstiden. Friezky hade lagt ned mycket arbete och inom sitt parti vunnit ökat anseende. Han räknades väl ej till de allra främsta inom partiet men nämnes efter de bekanta Ture Gust. Rudbeck, Fredrik Ulric von Essen, överstelöjtnant Durietz och major Gyllensvan såsom ledare för det s. k. yngre mösspartiet.

Verkningarna av flera riksdagsbeslut skulle snart märkas ute i landet. Det började bli ont om pengar. Genom åtstramning av krediten och andra åtgärder var ju meningen att sedelvärdet skulle så småningom upphjälpas. Då sedlarnas värde varje år sålunda skulle stiga, så funno en del det vara lämpligt att helt enkelt förvara dem utan att släppa ut dem i rörelsen, och på så sätt ökades penningbristen. Mössornas motståndare dröjde ej med kritiken. Nu rådde tryckfrihet, och de visste att draga fördel därav. I pamfletter och annat småtryck kritiserades, vad som kallades mössornas "strypsystem". Mössorna å sin sida påvisade att brytningen med det förra systemet måste bli svår, men att sedan handel och näringar skulle uppblomma bättre än förut. De kunde dock ej sägas ha lyckan med sig. Under åren 1767—69 inträffade åter missväxt. Friezky fick nedlägga mycket arbete för anskaffande av spannmål till de nödlidande i Värmland. Hans åtgärd vittnade om stor oegennyttia och hjälpsamhet, och han förvärvade sig ett förtroende och aktning, som få före honom ägt i Värmland. "Han blev en föresyn för alla genom sin ordning, redlighet och sparsamhet." För Storfors bruk och Kroppa sockens framåtskridande nedlade han mycken omtanke och mycket arbete.

Redan under denna tid, alltså före kronobränneriernas tillkomst, brukade brännvinsupande förekomma vid kyrkorna om söndagarna. Detta sökte F. hindra genom att få uppsyningsmän tillsatta, vilka bl. a. skulle tillse, att "alla närvarande enhälligt och skyndsamt förfoga sig in i Guds hus, samt att sedan ingen, medan gudstjänsten pågår, reser förbi, går ut på kyrkogården eller sitter inne i husen".

Han sökte intressera bönderna för potatisodling, vars stora nytta han insåg, samt förmanade dem att vara försiktiga med svedjebruket, emedan skogen eljest toge skada. Han yttrade därom: "Det är med svedjebruket som med brännvinsbränning, missbruket gör ofta en nyttig sak skadlig."

Knappheten på penningar gjorde sig ej minst kännbar i F:s egen bygd, liksom i bergslagen i allmänhet. De mäktiga göteborgsgrosshandlarna, som för export brukade köpa järnet från Värmland, pressade priserna. De missänktes vara påverkade av hattarna. Bruksägarna började knota och klagade hos regeringen, som sände representanter för bankofullmäktige till Fastingsmarknaden i Kristinehamn med 450 000 daler silvermynt, vilka skulle få upplånas av bruksägarna, som då ej skulle behöva att till låga priser avyttra sitt järn. De hade order

Vår

Herrekliperingsavdelning erbjuder Eder det största urval av trevliga praktiska, alltig välkomna JULKLAPPAR

BENGTSONS HERRKONFEKTION

Telefon 701 82

Minnessten över "fotfolket"

vid infanteriregementet. Då for kungen med uppvaktning till Sannaheds anhalt och därifrån i vagn mellan rader av flaggstänger och genom äreportar av björklöv.

Men det var ju inte bara stora dagar. Vardagslivet på Sannahed får vi inte glömma, även om angenäma avbrott förekom. Man ondgjorde sig över öl- och brännvinsförsäljningen där på 1860—70-talen. Det fanns serveringar och där fanns nöjesfält. Skojarbacken kallades det, och där fanns skjutbana och tittskåp. Även menageri kunde ibland finnas att beskåda. En djurförelisare blev år 1895 tvungen att avliva sin björn där. Och — hör och häpna — han fick också ut 50 kronor i skottpengar på den. Närkes sista björn är alltså skjuten på Sannahed!

Till "nöjeslivet" hör också att år 1894 ett par hundra beväringar råkade i raseri mot en skjutbanedirektör, som de ansåg sig lurade av.

Till Sannahed kom man marscherande från alla håll. Från Mosås, Asker osv. kom man, och det var en stor händelse i bygden när "beväringen kom". På vintern var lägret dött, utom de allra sista åren, då en avdelning tjänstgjorde som handräckning och förrådsvaktare året om.

Mycket folk samlades vid mötena, och på söndagarna kom anhöriga och flickbekanta från alla håll och besåg kyrkparaderna och deltog i nöjeslivet som hade karaktären av stora folkfester. Här fanns Ettöres-Hallgren — ett original som bara tiggde ettöringar (och gav tillbaka om han fick mera) —, som spådde "att Sannahed skulle blomstra som en lustgård". Måntro att han inte håller på att få rätt? Här fanns också Lus-Herman med sitt tittskåp vars härligheter han mässande beskrev.

På 1930-talet var det någon som skrev om Sannaheds-lägret och uttalade en vemodets suck att "så mycket folk kommer det aldrig mer till Sannahed". Men då var motorsporten i Kumla ännu inte "på tänkt".

Kommunikationerna.

Jag har förut nämnt Eriksgatan. Där fordomdags kungarna red med sina följen, brummar nu bussar och långträdare och svenska folket firar orgier i bilkörning — den nya folksjukdomen.

Här är vägarbetenas centrum med vägförvaltningens garage och förråd, där ett fyrtiotal anställda med de modernaste maskiner sköter vägunderhållet i detta stora och centrala distrikt. T. o. m. radiobilar har man för att på vintern kunna dirigera sandning och plogning.

Anhalten Sannahed på järnvägen är ju gammal — lika gammal som denna bandel — alltså från 1862, och hade sin största betydelse för militären, som — trots avståndet till anhalten — där hade sin bekvämaste förbindelse med yttervärlden. Numera används den endast av ett fåtal närboende ortsbor.

Skolan.

Sedan långt tillbaka fanns en liten småskola i Rala, som sedan flyttades till Gränby, till missionshuset, och därefter till den nuvarande "gamla slöjdsalen" i underofficersmännen. Först 1924 inreddes den nuvarande skolan i officersmännen. Den gamla kafélökalen blev folkskolesal och skänkrummet blev småskolesal medan stora matsalen blev hembygdsmuseum. Även denna större sal måste tyvärr tas i anspråk för skoländamål år 1950, då den balkades av och blev folkskolesal. Huset inrymmer dessutom två bostäder. Det är med tungt hjärta en hembygdsvän ser hur hembygdsföreningens samlingar blivit hemlös, men med litet målmedvetenhet torde frågan — eventuellt med kommunens hjälp — kunna lösas.

Historien om hur denna skola köptes, bör kanske räddas åt eftervärlden. Ett "konsortium" bestående av förvaltare Emil Mannerfeldt, lantbrukaren Johan Larsson och häradsdomare Lars Pärsson i Blacksta köpte officersmännen av Livregementets grenadjärers officerskår redan 1918, och först när skolan hållit till där några år, frågade ägarna om församlingen inte skulle köpa den. Orsaken till köpet var, att någon — vem det nu var —

Sannaheds skola — gamla officersmännen

AB. OLSSON & ROSÉNS SKOFABRIK

Tel. växel 710 01, 710 02

Specialfabrik för tillverkning av högklassiga, eleganta och moderna Mc Kay och randsyddas

DAMSKODON

planerade att köpa huset och starta en danssalong. Och detta måste till varje pris undvikas.

Genom den yttre restaurering skolan undergick förra sommaren torde den ha återfått något av sitt forna utseende.

Ålderdomshemmet.

År 1915 köpte Kumla kommun hela exercisplatsen — med undantag av vad vägstyrelsen köpte — för en summa av 40 000 kronor. Man beslöt först och främst att inreda ålderdomshem i den gamla huvudbyggnaden. Genom fattigvårdslagen av år 1918 bestämdes att varje kommun skulle ha en "fattigvårdsanstalt" för försörjning och vård av behövande.

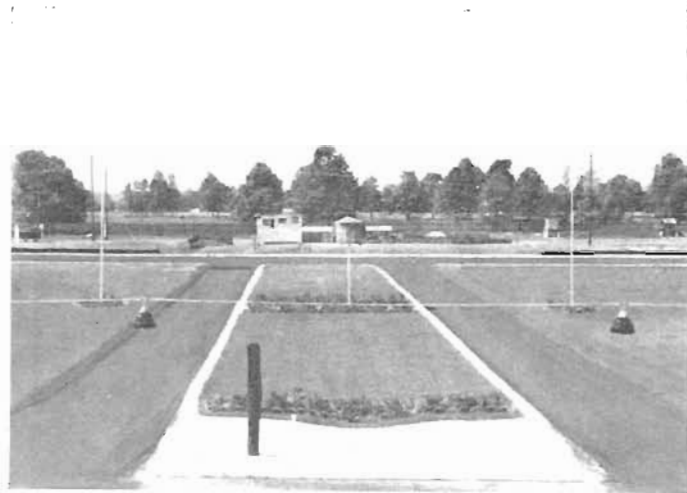
Kumla kommun blev nog en av de första landskommunerna i landet som efter lagens tillämpning kunde inviga ett efter dåtida fordringar modernt ålderdomshem, ty redan den 19 juni 1919 flyttade pensionärerna från det gamla "fattighuset" vid kyrkan och den 25 juni skedde den högtidliga invigningen.

Eftersom Kumla stad alldeles nyligen invigt sitt nya ålderdomshem, kanske det roar med några siffror som kontrast mot den stora summa — nära millionen — som detta kostade. För 40 000 kronor inköptes all mark — över 90 hektar — samt alla befintliga byggnader. För 49 100 kronor byggdes huset om, för 18 300 byggdes en ny ladugård och endast 1 700 kronor behövde offras på inventarier.

Detta hus har sedan 1919 varit kommunens ålderdomshem, och under elva år i "hälftenbruk" med Kumla stad. Det har visserligen moderniserats flera gånger, men med sina 41 vårdplatser, varav 12 på sjukavdelningen fyller det ännu sin uppgift. Modernt kök, bageri, tvättstuga o. d. finnes; pensionärerna har ett hemtrevligt dagrum och får med jämna mellanrum se film. Ännu återstår en del smärre arbeten. Hemmet kan givetvis inte i modernitet konkurrera med stadens nybyggda palats, men torde ifråga om trivsel — som ju ändå är huvudsaken — knappast stå detta efter.

Kumla landskommuns Ålderdomshem

Full fart på Sannaheds motorstadion

"Offentliga nöjen".

Den nöjeslystnad som tillfredsställes på Sannahedslägret på Skojarbacken i äldre tider, kan även nu få sin utlösning på Sannahed.

På det gamla regementssjukhusets plats — förresten på dess stengrund — ligger nu en liten enkel dansbana. Marken äges förstas av kommunen, dansbanan av SLU och den elektriska anläggningen av Stene arbetarekommun. Varje sommar brukar ett antal ideella föreningar anordna fester där för att hjälpa upp sin ekonomi.

Det nöjescentrum som eljest drar till sig folk — mycket folk därtill — är ju Kumla motorstadion som Kumla motorsportklubb haft på Sannahed sedan 1946. Ibland har 10 000-tals människor kommit till en enda tävling, och den fullpackade bilparkeringen brukar vara en anblick som imponerar även på en del rätt garvade motorentusiaster. Här hejar publiken på sina idoler Göte Olsson, Harry Lindgren, "Frasse" och allt vad de heter. Anläggningen har fått betyget som Sveriges bästa motorstadion och arrangemangen är onekligen välordnade, vad man sedan nu kan ha för uppfattning om hastighetstävlingar överhuvud.

Vilket grepp motorsporten fått om unga hjärtan belyses kanske bäst med en liten historia. Jag hade en gång nöjet att visa Kumla kyrka för en skolklass från Salatrakten. Givetvis vandrade vi ned till Franzéngrottan, för att ägna några minuter åt denna stora skald. Då den medföljande läraren — för att tillvarata de pedagogiska tillfällena — frågade: "Nå barn, ni vet väl vem Franzén var?", var det det tyst en lång stund. Så kom en tveksam röst ur bakgrunden: "De e' väl den där Kumla-Frasse de".

Andra samlingspunkter.

Kumla-Hallsbergs hembygdsförenings hembygdsgård eller Pukestugan, som den rätt och slätt brukar kallas, ligger också vid Sannahed. Hembygdsföreningen bildade

Nyvelius

LINOLEUMMATTOR - FERNISSA - TAPETER
SJUKVÅRDS- OCH FÖRBANDSARTIKLAR

Tel. 700 23, 705 00

des 1924 på initiativ av nämndeman Lars Pärsson i Blacksta. Sommaren 1927 flyttades huvudbyggnaden i gårdsanläggningen — en byggnad från Pukegården i Brånsta — till Sannahed. Den 9 september 1928 kunde den invigas av landshövding Henning Elmquist. Där finns den s. k. Mattsonska samlingen, dvs. den kvarlåtenskap som "Enslingen på Bockön" lämnade efter sig av astronomiska instrument, anteckningar o. d. Vidare äger föreningen en förnämlig samling gamla bykartor, som frambragts och överlämnats av Lars Pärsson i Blacksta.

Flygelbyggnaden består av en långa med fähus och visthusbod från Kårstahult i nuvarande Hallsbergs köping (föret Kumla landskommun). Den är byggd på 1700-talet och skänktes till föreningen år 1936.

Varje midsommar har föreningen en fest vid sin hembygdsgård och där brukar kring hembygdstal, sång, musik, bygdemål och folkdans samlas över tusen personer.

En annan samlingspunkt och av helt annan karaktär är Sannaheds missionshus. Det var från början soldat-hem, och då var huset också större. För några år sedan fick man en donation och reparerade byggnaden. Den lyder under Kumla missionsförsamling och är en samlingspunkt för de frireligiösa i denna trakt.

Vi bör väl inte heller förbigå, att det finns ett litet bibliotek i bygden, som tillhör studieförbundet SLS, som ännu så länge är placerat i en privatbostad. En lösning av bibliotekets lokalfråga kan väl också sägas stå på önskelistan för Sannahed.

Att bo på Sannahed.

För allt rörligt folkliv får man inte glömma dem som bor på Sannahed. Numera blir nämligen Sannahed boplatz för allt flera, sedan Kumla landskommun låtit upprätta byggnadsplan på en del av heden samt byggt vatten- och avloppsledning och gatubelysning för området. Även ålderdomshemmet och skolan är anslutna till denna

Egnahem vid Sannahed

Hembygdsgården — Pukestugan — i Sannahed

anläggning. Här har nu ett litet trevligt villaområde börjat växa fram kring ett par gator och ännu återstår ett tjugotal byggnadstomter. Här har ortens fjärdingsman bosatt sig och här skall en lärarebostad byggas.

Här är alla förutsättningar för att ett verkligt mönsterområde skall växa upp. Då kommunen är ägare till alla tomter kan ju heller ingen osund spekulation äga rum.

Framtidsutsikter.

Som vi alla ser, kom farhågorna på skam, att Sannahed skulle bli död: när regementena flyttade därifrån. Det är kanske inte alldeles förmätet att använda ord som "en storhetstid". Större folkmassor än vad som samlades på lägerdagarna kommer nu från när och fjärran till Kumla motorsportklubbs tävlingar på motorstadion. Byggnaderna, som förut använts några korta sommarveckor varje år, brukas nu till gemensamma ändamål året om, till skola, ålderdomshem eller bostäder. Namnet Sannahed finns i Sannaheds gjuteri, som gör de fina vägskyltar man nu kan se landet om. Sannaheds handel har traditioner. För över hundra år sedan fanns det endast en (1) handelsbod i Kumla, och den låg i Sannahed. Ännu 1857 var det socknens enda affär. Sannahed var då något av en centralort i kommunen. (Där Kumla stad nu ligger, var skogsmarker och kärr på den tiden).

Genom en donation, som gjordes år 1945 av fröken Maria Persson stiftades Nygårdshemmet i Sannahed. Det är ett slags pensionärshem, som förvaltas gemensamt av Hallsbergs och Kumla landskommuner och som huvudsakligen skall ge bostad åt äldre lantbrukare och lantarbetare.

Med en begynnande och välordnad tätbebyggelse, butiker, skola, ålderdomshem, hembygdsgård, ansatser till småindustri samt motorstadion finns det utsikter till en stabil framtid för Sannahed. Inte så krigisk som förfluten tid, men väl så ärorik.

Mejeriprodukter

av högsta kvalité försäljas i egna butiker och hos återförsäljare

Kumlaortens Mejeriförening

MEJERI: Telefon 700 33, 8—12 fm., 5—6 em.

ERIC ÅBY

— en riksbekant storsångare från Kumla

Av Nils Helander

Eric Åby i yngre år

I ett lantbrukarhem i Västra Åby föddes 1883 en pojke, som med tiden skulle bli en vida känd sångare och skådespelare. Hans namn är Eric Åby. Tillnamnet är hämtat från födelsebyn. Föräldrarna voro Lars Johan Olsson och Johanna Maria Jönsdotter från Berga, Har-demo. Hennes far var bl. a. kyrkvård och tillhörde en gammal Vibysläkt, i vars register ingå sådana kända namn som landshövding Vibelius i Fänrik Ståls sägner och nordpolsfararen Finn Malmgren.

I början av detta sekel inträffade betydelsefulla händelser inom sång- och musiklivet i Kumla. Anledningen var, att församlingen fått en ny organist, som utan dröjsmål pejlade intresset för en sammanslutning av sång- och musikälskare i orten. Organisten var Adolf Andréén. På ganska kort tid lyckades han bilda Kumla sång- och

Eric Åby i en succéroll

musiksällskap. Som förste tenor deltog Eric Åby, eller Eric Larsson som han då hette. Han hade tidigare tillhört Kumla manskör.

Andréén märkte snart, att hans förste tenor var en stor begåvning med en underbar röst. Han lät också Eric far förstå, att det var orätt att låta ett sådant geni gå bakom plog och harv. Fadern ville emellertid inte höra talas om annat, än att Eric skulle fortsätta som jordbrukare och med tiden övertaga gården i Västra Åby. Efter hand lyckades man dock övertyga den traditionsbundne fadern om, att hans son skulle nå långt på konstens bana, om han finge lämplig utbildning.

På Andrééns rekommendation kom så Eric först till den framstående sångpedagogen Karl Nygrens skola i Klosters församling. Sin sångbegåvning anses Eric ha fått i arv efter modern, som ägde en ren och klar röst. Ända in i hennes sena ålderdom var det också en njutning att höra hennes sång. Anlaget tycks ha gått i arv även till Eric's broder och dennes ättlingar.

Efter vederbörlig utbildning kom Eric Åby först med i Anton Salmsons operetteater och därefter i Eklöf-Trobäck's lyriska ensemble, som odlade både opera och operett. "Och här skedde förvandlingen. Tenoren blev baryton och engagerad att sjunga Don José i Carmen och fick hastigt och lustigt axla toreadoren Escamillos kappa. Därmed hade Eric Åby växlat in på det spår, som han kom att följa", skriver Göteborgs-Tidningen i en hyllningsartikel på hans 70-årsdag 1953.

— När jag engagerades av fru Trobäck, berättar han, var det egentligen för att göra Don José i Carmen. Hon hade en tenor tidigare, men han skulle debutera vid Operan, och vi skulle nu alternera i rollen, hade fru Trobäck räknat ut. Så jag for ut till henne på Lidingön för att provsjunga. Det utföll till belåtenhet. Men vem skall jag få att sjunga Escamillo, frågade hon. Kanske jag

Skrivställ, Ramar, Album, Skrivunderlägg, Reservoarpenor, Gästböcker
Brevpapper, Almanackor, Jultidningar m. m.

Boken
— bästa gåvan

DOHLWITZ BOKHANDEL

TELEFON 700 56

kunde få försöka?, svarade jag. Jag har nämligen nosat lite på det partiet också. Så sjöng vi igenom toreadorrollen också, och jag blev godkänd som baryton.

När Lyriska teatern startade vid "Storan" i Göteborg 1920, tog Äby engagemang där, och han blev sedan denna scen trogen. Det blev företrädesvis i operarepertoaren hans krafter togs i anspråk, och med allt torde det vara väl sextioalet stora barytonpartier han hunnit tolka. I hans långa rollista märkes främst Mefistofeles i Faust, Falstaff i Muntra fruarna, Saul i Carl Niensens Saul och David, Hans Sachs i Mästersångarna och Ollendorff i Tiggarestudenten.

"Mellan fyra ögon och privat ter sig Eric Äby som ett massivt block med en axelbredd och en bröstvidd av atletiska dimensioner", skriver den ovan citerade tidningen. "Hans handslag är en järnnäves. Det äger därtill en sällsynt värme, som avslöjar en ärlig hjärtlighet och ett kärvt temperament. Hans skratt — och han skrattar gärna — skakar väggarna och fyller rummet med mullrande trivsel. Blicken lyser med tjuvpojks glimt, ögonen tindrar av kraftkarlens godmodighet. Med sina sjuttio år på nacken bevarar han ännu gosselynnat och barnasinet ogrumlat. Hans tonfall, när han talar sig varm om något som ligger honom riktigt om hjärtat, förråder en ynglingaaktig vekhet, som förresten skimrar igenom all hans konst. — Om sig själv och sina framgångar talar han inte gärna. Han är blygsamheten och försyntheten personifierad."

I sin hembygd har inte Eric Äby gjort så många framträdanden. Vid ett tillfälle medverkade han dock vid en konsert i Kumla kyrka och en annan gång vid en konsert i Byrsta missionshus med Byrsta blåbandsförening som arrangör. Den sistnämnda medverkan var främst för att tillmötesgå ett önskemål från brodern, lägenhetsägaren Joh. E. Åcrantz, som då var en av ledarna i blåbandsföreningen. Efter konserten ville man anskaffa bil

Lars Johan Olsson (1838—1928) och
Johanna Maria Jönsdotter (1841—1922)

Eric Äby hos släktingarna i V. Äby

för färden till stationen. Men detta ville inte Eric Äby vara med om. "Låt mej få åka efter häst och riktigt beskåda min gamla hembygd", bad han.

Det lär ha varit en strålande sommarkväll, när den store konstnären i det enkla fordonet i sakta mak skred genom byarna. Mötet med hembygden blev för honom en gripande högtidsstund. Kumla glömmes han aldrig. Och han påminnes f. ö. ofta om sin födelsesockens namn, ty bland sina konstnärskamrater och andra vänner heter han ingenting annat än "Kumla".

*Jag är oändligt tacksam för att jag fick
födas och växa upp i ett svenskt småbonde-
hem under strängt kristna föräldrars ledning.
De gjorde mig tidigt bekant med den skatt-
kammare, som heter Bibeln.*

Anders Örne

För 60 år sedan

Kumla station

hade enligt järnvägsstyrelsens berättelse över statens järnvägstrafik för år 1894 under året haft 79 943 avgångna och anlända resande, ett så högt antal att endast 19 av Sveriges statsbanestationer och samtrafikleder överstiga, varemot 356 upptar lägre siffror. I runda tal uppgår avsätt och anlänt gods till en ansevärd siffra, 20 mill. kg.

På ovanstående sakuppgifter stödde sig Kumla stations trafikanter, då de av järnvägsstyrelsen begära dels bekvämare anordningar vid stationen och dels att nu förbipasserande nattåg måtte stanna för resandes av- och påstigande.

N. A.

KUMLA MUSIKAFFÄR

Tel. 710 08 Postgiro 36 71 61 Hagendalsvägen 14

Allt inom branschen
Reparationer, uthyrningar

Specialavdelning för grammofonskivor
(med postorderförsäljning)

Undervisningskurser för ett flertal instrument

MIN BARNDOMS GATA

— Hagendalsvägen, Kumla

Fröken Anna Persson, Odensbacken, som i Kumla hade sitt föräldrahem utefter tvenne gator, berättade i förra årets julblad om Odengatan. Denna gång presenterar hon Hagendalsvägen på 1880-talet.

Hagendahlska vägen, som den förr kallades, är inte gammal. Den byggdes 1872 av den tydliga framsynte grosshandlaren C. A. Hagendahl i Örebro, som bedrev spannmålsrörelse med filial i Kumla.

Vägen byggdes på skogsmark, tillhörig Eric Olsson, Carl Johan Persson och Anders Olsson i Östergården, Kumla by. Köpesumman var 120 rdr rmt. Det avsöndrade området var 10 alnar brett, från statens mark vid järnvägen till landsvägen i öster. I december 1885 skänkte Hagendahl vägen till Kumla kommun.

Spannmålsmagasinet låg intill järnvägsområdet, och var byggt av virke från det gamla sockenmagasinet. Filialföreståndare var Johan Andersson, som senare övertog affärsrörelsen i Kumla.

Före Hagendalsvägens tillkomst fanns ingen annan körväg från stora landsvägen ner till järnvägsstationen än nuvarande Kyrkogatan. Det påstods, kanske mera på skämt, att Hagendahl var nödsakad att bygga den nya vägen, för att inte hans många kunder norrifrån skulle tröttna på den långa omvägen och stanna hos konkurrenterna Fosselius & Bergöö, vilka hade sina magasin strax söder om Hagendahls. Hur som helst med den saken, så blev med tiden den nya vägen av stor betydelse för stationssamhällets utveckling.

I minnet vill jag nu ta mina läsare med på en promenad utefter den nu så fina gatan och berätta något om dem, som bebodde de små ställena på södra och norra sidan. Vi börja med vandringen vid nuvarande "undergången" och ta den södra trottoaren i östlig riktning. Vid vägens början var en stenstolpe rest på vardera sidan. En grind låg vid sidan om ena stolpen, men den var aldrig påhakad. Första huset vid gatan är Almnäs — mitt barndomshem. Trädgården är emellertid nu betydligt mindre än förr. Fastighetsägarna ha nämligen fått avstå gatumark. Som en följd härav fick den lilla affär, som inretts i min fars forna verkstad, sin trappa liggande nästan ute på gatan. (Nuvarande Pomona.) Nästan samtidigt med att min far år 1886 byggde Almnäs, tillkom F. A. Carlssons mycket omtalade tornvilla. (Den flyttades sedan till Kyrkogatan och användes under många år som komministerbostad och revs i maj 1954.) F. A. Carlsson var den ene stiftaren av den nu betydande firman Carlsson & Äqvist i Örebro. Mellan "F. A.", som han kallades, hans maka och mina föräldrar rådde en vänskap, som varade livet ut. "F. A." byggde på sin tomt ett svagdricksbryggeri; det sades för att bereda arbetstillfällen åt sönerna. Någon större glädje fick han dock inte av det företaget. Av någon anledning råkade det nämligen ut för den "röde hanen", och Kumla blev under många år utan bryggeri.

Intill "F. A:s" tomt rann mellan Länsmansskogen och Prästgårdsskogen i nuvarande Köpmangatan en liten bäck. När Johanneskyrkan blev färdig, lät "F. A." bygga en liten bro över bäcken för att förkorta vägen till kyrkan. Någon större vattenmängd förekom aldrig i bäcken, med undantag vid Hagendalsvägen, där en rätt djup damm, med en liten trappa, var utbyggd. Intill dammen stod samhällets spruthus. Redskapen bestod av en brandspruta, som sköttes av 4 man, ett vattenkar och några hinkar. Det räckte den tiden. En liten flicka föll en dag i dammen men räddades av en pojke. Efteråt berättade hon för sina kamrater: "I går då drunkna' ja".

Tomten på andra sidan bäcken stod obebyggd, tills fabrikör Konrad Andersson 1906 där uppförde en byggnad. Den har sedan vid flera tillfällen ombyggt och inrymmer numera bl. a. skoaffär och konditori. I en röd stuga längre i öster bodde stationskarlen Boberg. Hans hustru var sömmerska. På nästa gård och alldeles intill vägen låg änkefru Almkvists lilla stuga. Hon hade tre pojkar och var en sträng mamma. Pojkarna ägnade sig som vuxna åt sko- och läderbranschen. På samma gård bodde en känd hantverkare, skräddare C. Th. Carlsson. Nästa tomt avgränsades av en gångväg, som ledde till nuvarande Johannes kyrkogata. Flera sådana gångvägar funnos på båda sidor om Hagendalsvägen. Carlssons granne var en gårdfarihandlare, som med häst för vida omkring med sina varor. På den stora tomten intill var först ett litet ställe. Vem som ägde stugan, minns jag inte. En tid bodde där dock en missionär Carlsson med familj. De hade en svart barnflicka. Senare, när grosshandlare Erik Olsson blev ägare, tillbyggdes och moderniserades huset. För tre år sedan jämnades det emellertid med marken, för att lämna plats åt HSB:s stora affärs- och bostadshus.

På vår vandring kommer vi så till samhällets första stenhus, uppfört av muraren Lars Petter Söderling. Dennes son Carl har i ett brev från U. S. A. berättat om bygget i Kumla Julblad 1952. Söderlings första hyresgäst var en änkefru Pettersson som sedan köpte fastigheten. Hon hade en son och fyra döttrar. Jag var skolkamrat med den yngsta. Sonen blev en dag på hemväg från Sannahed träffad av blixten och dödad. I stenhuset bodde också en tid byggmästare Erik Rube. Han gifte sig med en änka med flera barn. Hon hade både konditori och hotell. "Hotell Rube" kände alla kumlabor till. En dag försvann emellertid Rube plötsligt från familj och vänner. Man trodde allmänt, att han emigrerat till Amerika. Efterforskningarna ledde inte till något resultat. Det antogs, att han av någon anledning valt att bli borta

Förlovnings- och vigselringar

JULKLAPPAR i Guld, Silver och Nysilver, rikt urval. Matsilver i flertal modeller. Vaggur, Fickur och Armbandsur. Gamla smycken och ringar omarbetas.

AB. Elias Englunds Guldsmedsaffär

K U M L A - Tel. 703 01

F. A. Carlsson med familj 1896

för alltid. Efter många år spårade man honom dock långt i norr, där han under förändrat namn var en framstående vägbyggare. Ännu för ett tiotal år sedan var han bosatt i Nattavaara. Numera hör han till de bortgångna.

Öster om "Hotell Rube" fanns i mina barnår skogen kvar. Där samlades bönderna till kreatursmarknad. Platsen fick så småningom lämna rum för tvenne affärs- och bostadshus. I ett av dessa hade fru Anna Schyberg och sedan Jenny Lundh modeaffär, och i det andra hade bagare C. A. Friberg affär och bostad.

Därmed var vandringen utefter södra sidan av Hagendahlsvägen slut. Men innan vi vända åter till utgångspunkten, vill jag gärna från "stora landsvägen" ta en överblick ner mot "Djupadalen". Den hette så redan för 70 år sedan. Där var då skog med en vacker dalgång och en porlande källa. Kanske har den givit upphovet till Kumlasjön?

När vi nu på norra sidan gå Hagendahlsvägen tillbaka, se vi hur rak den nu är. Det var den dock inte från början. Såväl ordenshuset Natanael som affärshuset intill är byggda över den ursprungliga vägen. "Natanael" användes liksom i våra dagar till allehanda möten och tillställningar. Jag gick i söndagsskola där. Lärare var skom. L. A. Lindgren, känd som en nitisk missions- och nykterhetsvän. (Omnämnd i Kumla Julblad 1944.) Vaktmästare var den nu 82-årige Gust. Zetterlov. Nedanför det nämnda affärshuset var en genväg till ett par mindre ställen. I ett av dessa bodde sömmerskan Fina Klint. Hon sydde min konfirmationsklänning, svart enligt tidens bruk. I nästa hus bodde änkefru Ekholm, på äldre dagar omgift med kantor C. F. Dreborg. På tomt intill hade Julius Almqvist byggt en liten skofabrik. På ömse sidor om denna fanns en väg till snickare Welins gård och till fotograf Brydofls ateljé. I en av fastigheterna var socknens mjölkcentral inrymd. Mjölkkörarna

behövde tack vare de båda vägarna ej vända sina åkdon på gården. Huset ägdes av Hallsbergs mejeri. I det äldre av Lithellska husen bodde mamsell Ingvaldsson med sin jungfru Klara. Stället var väl skyddat av staket med en liten grind. Mamsell Ingvaldsson hade bageri — kanske samhällets första? Hon bakade kringlor, tvåöresbullar och pepparkakor. Såväl bageri som butik var inrymda i köket. "Lagret" låg på rena dukar på kökssoffan. Jag minns så väl hur rent och ordentligt mamsellen hade det, hennes vita gardiner och mattorna, som låg så precis. Hon gick nästan alltid klädd i en "hjärtvärmare". Det är väl inte många, som nu vet vad det är för ett plagg? Jo, det är en tresnibb med två mycket långa ändar, vilka läggs i kors över bröstet och knytes på ryggen över den tredje snibben, för att hålla den nere. Vanligtvis var snibben virkad av yllegarn.

På gården närmast torget hade Gustaf Öhlin under ett 25-tal år smedja och bostadshus. Ungefär på smedjans förra plats finns nu det s. k. Ekmanska affärshuset, tillhörigt fabrikör Manne Larsson. I närheten av Öhlins smedja hade min far, ingenjör J. Persson, sin första verkstad. Därifrån byggdes Kumlas första telefonledning, över nuvarande torget till urmakare Gustaf Olssons lilla butik, norr om Zarelius möbelaffär. Torget liknade på 1880-talet en åker. På västra sidan låg ett stort rött magasin, som bl. a. användes för brandkårens övningar. Sista byggnaden vid Hagendahlsvägens norra sida var det Ekstrandska affärshuset, omnämnt i artikeln om Odengatan i förra årets Kumla Julblad.

Ja, detta var en del av vad jag minns om Hagendahlska vägen, som jag också kan kalla min barndoms gata. På den brukade ortens pojkar slå trissa, tills en gång i stridens hetta trissan krockade med en åkande. Sedan var den leken slut, liksom nu också minnena från "min barndoms gata".

Bästa inköpskälla för *Specerier - Konserver - Delikatesser - Frukter - Kaffe m. m.*
är alljämt

J. W. JOHANSON & C:o - Kumla

Tel. 700 98, 703 44, FILIALEN 700 68

”Jag ligger bara och väntar på att få samlas till mina fäder”

”Syster Märta” berättar

Märta Källman

Fröken Märta Källman, Tennisgatan, Kumla, torde vara känd av alla församlingsbor, icke blott som en energisk distriktssköterska utan även som en kvinna med varma sociala intressen. Sedan 1937 har hon tillhört ”fäderna”, först som municipalfullmäktig och efter kommundelningen som ledamot av stadsfullmäktige och av fattigvårdsstyrelsen.

— När kom fröken Källman till Kumla? Frågan ställes vid ett sammanträffande i undertecknads hem.

— I dec. 1920 kom jag hit som vikarierande församlingssyster för en tid av två mån. Tjänsten sorterade under kyrko- och skolrådet. Lönen var 83:33 pr månad samt bostad och värme. Bostaden var i nuvarande kommunalkamrersbostaden i Kumla by. År 1920 hade beslut fattas om landets indelning i sjukvårdsdistrikt. I Örebro län var distriktsskötersketjänster utannonserade att tillsättas 1 febr. 1921. På anmodan av dåvarande ordf. i kommunalnämnden sökte jag den tjänst, som omfattade Kumla municipalsamhälle och Kumla socken. Jag fick platsen, och var då enligt redaktör Harald Åkerberg, distr.-styrelsens kassör, landets yngsta distriktssköterska.

— Var det många som då behövde vård?

— Sjuka finns alltid i alla åldrar. Spanska sjukan kom som epidemi höst och vår under mina första år i Kumla, kroniskt sjuka var det gott om och även många gamla med sina ålderssjukdomar. Trångboddheten och saknaden av alla bekvämligheter, gjorde att vården blev rätt betungande, ej minst för de anhöriga. Ofta hade de inte råd att söka läkare eller vård på sjukhus, därigenom förlängdes sjukdomstiden. Invaliditet uppstod i många fall onödigt, ej heller var vård i förebyggande syfte långt kommen.

— När fröken Källman hade hela församlingens sjuka att se till, då blev det ibland ganska långa resor?

— Visst blev det långa resor. Mitt distrikt var visserligen inte så stort vad arealen beträffar, men däremot var det tätbefolkat, ca 11 000 invånare under flera år. Så det blev många resor och besök. I regel använde jag

cykel året om, 7—8 mil per dag under sommaren var inte ovanligt. Under strängaste vintern förekom hästskjuts till patienterna. Om ej den sjukas anförvanter själva ordnade skjutsen, anlätades lantbrukaren Lars Blom i Kumla by. Resorna i hans sällskap var vilsamma, stimulerande och många gånger roliga. Hans berättelser från gamla tiders Kumla, med humoristiska kommentarer, var en källa till glädje, och hans bygd- och personkännedom var en god hjälp i många avseenden, både för dem som jag skulle besöka och för mig själv. Sent en kväll skulle jag till en patient i Örtaskogen. Det var mörkt och bitande kallt och yrväder, när Blom hämtade mig. Vi tog vägen över gårdet mot Örsta kulle. Plötsligt vägrade hästen att fortsätta, envist stegrande sig vid Bloms kraftiga maningar att gå vidare. Blom gick då fram till hästen, för att leda honom över en bro, som gick över Kumlaån. Men där var ingen bro. Hästen stod vid den öppna åns kant och hade genom att vägra att fortsätta räddat våra liv. Ån var nämligen då både bred och djup. I snöyran hade vi kommit av vägen och på sidan om bron.

— En sjuksköterska fick väl vara med om många gripande stunder, när fattigdom och sjukdom tryckte inte minst de gamla?

— Sjukdom med dess följder, och inte minst förändringen i hemmets dagliga rytm, gör det svårt för den sjuke och hans anhöriga. Är det då därtill brist på det nödvändigaste, så att ren fattigdom föreligger, blir ju situationen ännu svårare. Så var det oftast förr, innan den nuvarande socialvården fanns. Visserligen fick de nödställda någon hjälp i form av fattigvård, men den var för många svårare att taga emot än sjukdom och umbärande. Och så led de hellre, än att förödmjuka sig. Det tog lång tid, innan man erkände att det ej var skam

Vid köp av nytt UR vänd Eder till stadens ende stjärnurmakare

Reparationer utföras omsorgsfullt

Glasögon stor sortering

Telefon 702 62

L. N. BRINK - Kumla

Ur-, Optik- & Guldsmedsaffär

att vid iråkade svårigheter få hjälp av det allmänna. Hjälpen grannar emellan var förr inte svårt att ordna. Samhörighet och ansvar fanns, nu har just ingen tid med sådant. Ofta ordnades så, att de gamla stannade i sitt hem och vårdades av någon av barnen, eller flyttade till någon av dem. De kopplades ej av från familjen, utan fick vara med och dela ljuvt och lett med den yngre generationen och kom aldrig ur gemenskapen med de sina och in i ensamheten, vilket numera ofta blir de gamlas lott.

— Reagerar de sjuka nu på samma sätt som förr inför dödens oundviklighet?

— Ömtåligt och svårt att svara på. I de flesta fall har patienten i den situationen en svår sjukdom, som ger svåra smärtor, och får då genom läkarordination smärtstillande medel, vilka trubbar av omdömesförmågan. För den gamle, som liksom ej orkar leva längre, ter sig nog döden som en avslutning på ett livsverk som en efterlängtat befrielse. Jag minns den gamle vännen och husaren, som när han i tidningen läste om att två gamla kumlabor gått hädan, sade: "Nu har de gått, hur länge skall det dröja, innan jag får lämna in rustningen?" Eller den 70-åriga dalkullans svar, när jag en morgon frågade henne, hur hon sovit under natten: "Jag ligger bara och längtar att få gå till mina fäder".

— Men det händer väl också, att sjukbesöken är av muntrare slag?

— Jovisst, men oftare förr än nu. T. ex. när en ung man, som opererats på Norrbacka institutet för en benhistoria, fick meddelande från Pensionsstyrelsen att han kunde få utbildning till skomakare eller urmakare. Fadern till ynglingen talade om detta och frågade om min mening beträffande yrkesvalet. Jag såg kanske lite tveksam ut, varför fadern själv svarade: "Ho' vet hur han ä', sina skruvar dä har han, men hur di sitter de' vet inte ja". Starkt kaffe är stimulans, ej minst efter en lång cykeltur. Hustrun till en sjuk man frågade vid ett av mina besök i hemmet, om jag drack kaffe och när hon i så fall fick bjuda på en tår. Jag tackade, och det blev bestämt att vid mitt nästa besök skulle kaffet vara färdigt. Men ack vilket kaffe. Svagt the ser starkare ut, än den till brädden fyllda koppen, som serverades mig. Vårdinnan såg min tvekan att njuta av den ädla drycken, varför hon upprepade gånger frågade: "Det är väl inte för starkt?" Jag försäkrade henne, att så inte var fallet, och bad henne göra mig sällskap, fast besluten att skulle jag plågas, skulle också hon plågas. Hon svarade gladeligen, att hon skulle dricka senare. Jag försökte då få ut vårdinnan i köket, ty jag hade upptäckt ett oansenligt blomster, som jag tänkte vattna med det s. k. kaffet. Men hon var som fastnaglad bredvid mig och ängslades över att kaffet var för starkt, ty "läkarna varna ju alltid för starkt kaffe, och då drack naturligtvis inte sköterskor sådant kaffe". "Vi sköterskor, och förresten läkarna också, älska starkt kaffe", upplyste jag henne. "Ja, men då skall jag koka en god tår till oss båda", kom blixtnabbt repliken. Min nästan orörda kopp rycktes undan, och snart serverades ett underbart

kaffe i sällskap med vårdinnan, som anförtrodde mig att "hon ej kunde få ner svagt kaffe". Så var det mannen, som kom till vikarierande provinsialläkaren, numera livmedikus Casserman, för att lämna uppgift om vad han gav sin sjuka hustru för mat. På baksidan av en gammal debetsedel hade han skrivit: "Ho äter havresöppa med katrinaplommon å ägg får ho, öm ho vell". Dr C. drog på smilbandet och stoppade debetsedeln i sin ficka.

— Har inte någon av de gamla talat om "Kisa-Mor" och hennes skicklighet att bota sjukdomar?

— "Kisa-Mor" har jag inte hört talas om, men en gammal man i Folketorp sa en gång, när jag ville ha honom till lasarettet, att det gick han inte med på, "för där var det farligt för folk, men om Kajsa i Hardemo levde skulle han skicka efter henne, för hon kunde bota sjuka hon. Henne hade Karl XV skickat efter, när han var sjuk. När Kajsa kom in i kungens sovgemak var han omgiven av flera livmedicussar och bordet var fullt med medikamentsflaskor. Först "sopade" Kajsa ner alla flaskorna på golvet, och sen bad hon kungen befalla alla herrar gå ut." Vad hon sedan gjorde med kungen, visste inte gamlingen i Folketorp, fastän jag bad honom enträget försöka erinra sig, om han hört det. "Då Kajsa skulle återvända hem, frågade kungen vad han var skyldig henne. Men hon ville inte ha något för sina besvär, utan bad om ynnesten att få färdas i kalesch till stadsporten. Kajsa kröp ner på botten i fordonet, och det var tur för henne, ty vid framkomsten var suffletten som ett säll." På min fråga, vad han menade med "ett säll", svarade han: "Det var hålen efter kulorna, som kungens livmedicussar skickade efter Kajsa".

— Vilka var de "tongivande" i fattigvårdsstyrelsen de första tjänsteåren i Kumla?

— Lars Pärsson i Blacksta var ordförande i styrelsen under många år. Som kamrater hade han bl. a. Erik Larsson i Södra Mos, Adolf Johansson i Ekeby, E. D. Arbin och Lars Pärsson i Sännersta, trivsamma och praktiga män med varmt intresse för sin hembygd och människorna där. Men vem kan berätta om händelser från forna dagar så levande och med ett så starkt intresse för sin församling som förre fjärdingsman Lars Emil Larsson i Örsta?

— Han är oöverträffad som hembygdsskildrare med ett minne, som inte tycks svika, trots de många levnadsåren.

— Hur länge har Kumla församling varit uppdelad på två sjuksköterskedistrikt?

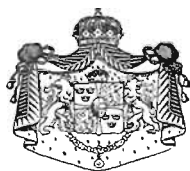
— Är 1938 delades Kumla i två distrikt, det östra och västra. Det östra distriktet kom på min lott att svara för.

— Om fröken Källman vore i den åldern, då yrkesvalet vore aktuellt, skulle med de vunna erfarenheterna valet bli sjuksköterskans då?

— Svårt att svara på. Möjligheterna vid yrkesval är helt annorlunda nu, än då det var aktuellt för mitt vidkommande.

Sundbergs Ateljé

Köpmangatan

HOVFOTOGRAF

& Fotomagasin

Telefon 700 78

Ramar

FRAMKALLNING - KOPIERING - FÖRSTORING

Album

"Tyska trädgården"

— en Kumlaidyll för 40 år sedan

"En arbetsmyra som få är den från Tyskland via Norge till Kumla inflyttade tyske undersåten, f. d. underofficeren i Preussiska armén, Gartneringenjören och utexaminerade Skogsmästaren vid Kejsarliga Skogsinstitutet i Berlin, Herrmann Schönhardt."

Så stod det att läsa i Örebro Tidning en dag i maj 1904. En av tidningens medarbetare hade gjort en visit i den s. k. "Tyska Trädgården" i Södra Mos. Han blev högst imponerad av den arbetsförmåga, som den då 50-åriga tysken kunde prestera.

Schönhardt var född i Berlin 1852. Hans fader var apotekare. Vid 18 års ålder tog Herrmann anställning i preussiska armén. Där erhöll han med tiden också officersfullmakt. Disciplinen var hård, och fordringarna på de unga volontärerna hade knappast några gränser. Terrängmarscher på 8—10 mil voro inte ovanliga. Floder på en halv kilometers bredd fick de simma över, med packning och gevär på ryggen, om man får tro S.

Efter slutad militärtjänst genomgick Schönhardt kejsarliga skogsinstitutet i Berlin och avlade där jägmästarexamen. Inte så långt därefter kom han till Norge, för att hjälpa norrmännen med deras eftersatta skogsvård. Han omtalade, att han en tid hade 200 man till sitt förfogande och som han dirigerade till olika arbeten vid hyggen, sågverk och cellulosafabriker. Vid denna tid

Schönhardt vid huvudingången

förlorade han sin hustru. Under arvskiftet uppstod starka motsättningar mellan S. och hans son, som hade tjänst som tolk vid en norsk turistbyrå. Av rädsla för sonen, fann fadern till sist för gott att lämna Norge och flyttade då över till Sverige. Efter en tids vistelse i Stockholm, kom han till Närke, först till Örebro och sedan till Kumla. Från Stockholm anställde han en hushållerska, som plikttroget skötte om sin "direktör" till dennes död.

Under sin örebrovistelse utförde Schönhardt ett stort antal större och mindre trädgårdsplanteringar. Även sedan han blev kumlabo, anlätades han vid iordningställandet av parker och trädgårdar i Örebro. I Kumla utförde han rätt många anläggningar, vilka i de flesta fall uppmärksammades genom sin originalitet.

Av lantbrukaren Johan Johansson i Södra Mos förvärvade Schönhardt 2 tunnland odränerad mark, som på alla sidor var omgiven av skog. Här grävde han själv upp stora jordbankar, på vilka han planterade fruktträd. Det var ett arbete, som S. utförde med seg uthållighet. Han satte 1 000-tals jordgubbsplantor och iordningställde talrika blomrabatter. Längre fram byggde han av rundtimmer en liten villa i schweizerstil. Den finns ännu kvar, men numera tillbyggd.

Schönhardt var en stor optimist med omfattande framtidsplaner. I dessa ingick bl. a. grävning av en sjö, där gondoler, förda av kvinnliga gondolierer, skulle glida på det lilla vattnet. Hans mening var också att i "Tyska trädgården" uppföra en restaurang, där besökarna skulle få sina kulinariska behov tillfredsställda. Älderdomen tillika med en permanent penningbrist hindrade hans planer. Av sjöprojektet blev blott en liten källa för trädgårdens behov, och restaurangen inskränkte sig till en kiosk, 1½ meter i fyrkant, med rader av hyllor för läskedrycker och karamellburkar. Under en lucka i golvet, osynligt för den oinvigde, förvarades den förbjudna varan, pilsnern, som den förtrogne med en lätt blinkning kunde erhålla. Kiosken förestods av en känd kumla-

Norra sidan av trädgården

Julklapparna ordnas lättast vid besök i

OP:s Bosättningsaffär, Kumla

OLSSON & PERSSON

Telefon 707 61

Stor sortering!

Schönhardts bostad, som han själv byggde

dam, väl tilltagen på såväl längd som bredd. Varje gång en pilsnerkund kom, måste hon öppna luckan i golvet, men som utrymmet var för litet för denna gymnastiska rörelse, nödgades hon öppna dörren och krängde ut den kroppsdelen, där enligt Aug. Blanche föräldrakarleken och lärarnitet gå hand i hand för skapandet av en bättre människa och medborgare. Polisen satte emellertid snart stopp för öltrafiken.

På försommaren hade Schönhardt sin bästa inkomst på jordgubbar. Han lär ha varit den förste odlaren av de läckra bären i Kumla. Genom att han odlade tidiga sorter, fick han ut ett bra pris. Här och var i samhället satte han upp affischer om "tidiga, stora, söta jordgubbar". Affischerna var undertecknade med "Direktören", ty så älskade han att kalla sig, även om hans yttre, raka hållning och den året om burna tyska officersmössan, påminde mera om en militärperson. Jordgubbarna fick med tiden ett stadgat rykte. De mognade tidigt i den nästan tropiska hettan i den isolerade skogsodlingen. Hade S. mera koncentrerat sig på den odlingen, hade framgången varit given. Nu levde han tyvärr mera i fantasiens än i den verklighetens värld, där försörjningsproblemet går först.

När de tyska invalidtågen under det första världskriget passerade Kumla, infann sig S. på stationen, där han under stram givakt och elegant honnör hälsade sina olyckliga landsmän.

Tiden gick, Schönhardts krafter avtog. Ogräset växte allt mer i höjden i den förr så idylliska "Tyska trädgården". Direktören förunnades ett långt liv, ty först i 82-årsåldern, 28 dec 1933 slutade han sina dagar.

På dödsbädden vigdes S. med sin hushållerska, som inom kort sålde den ärvda trädgården till en tatarfamilj och försvann från orten. De nya ägarna ställde till en hel del ohägn, inte minst för grannarna, som med stor lättnad mottog underrättelsen om att det lyckats den ursprunglige ägaren att återköpa sin forna egendom.

"Tyska trädgården" är nu ett blomstrande villasamhälle, där ett och annat av Schönhardt planterat fruktträd ännu slår ut sina blomster mot vårsolen, påminnande om en skicklig yrkesman men också om en synnerligen originell son från das grosse Vaterland.

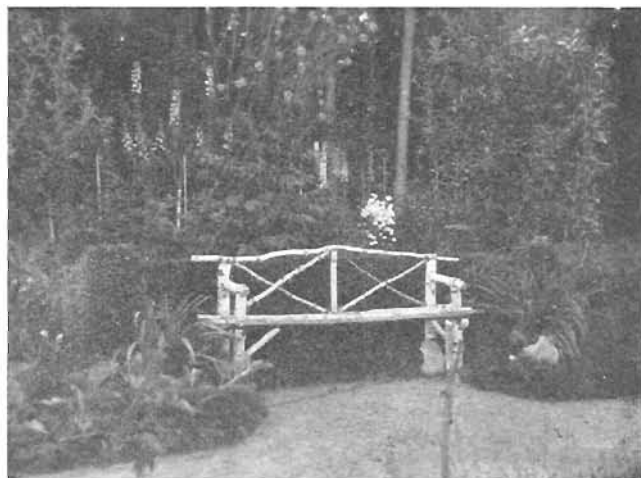
Gamla gåtor från Närke

intagna i fornforskaren Rikard Dybecks tidskrift

RUNA åren 1869, 1871 och 1872.

1. Ses det, så ser man intet;
ses det inte, så ser man?	4. Tvåben på tjugufyraben
ropte Vindspjäll:
"Lös Runn-man,
de Oskyldiga (!)
ta's med Rotmöss'a"?
2. Stubbe står,
strömmen går,
tio draga fyra?	5. Äkke vill du ha:
klunten på vanten?
tulten i sanden?
3. Tolv långa,
åtta trånga,
två trinda,
en pinne?	6. Sätt du oss på föttra
så skala vi på huve?
	7. Ja' såg på vägen vägar,
väg var över väg,
Väg var under väg,
Väg var på ymse sidor?

Svar: 1. Mörkret; 2. När kon mjölkas; 3. Tunnan med laggar, band, bottnar och tapp; 4. *Mannen på harven* ropte till *hustrun* att lösa *bandhunden*, emedan *vargarna* angripit *svinen*. (Vargen skulle i Närke ej kallas med detta namn, ty då ofredade han boskapen. Man kallade honom därför "Gullben", "Tusse", "Gråtass" m. m. I detta fall kallade bonden vargarna "de oskyldiga"); 5. Osten, grankotten; 6. Hästkosömman; 7. Fågeln flög över, fisken sam under, väg gick över en bro.

Parti från den idylliska trädgården

Gust. Johanssons Eftr. Åkeri

Innehavare: Åke och Bertil Johansson

REKOMMENDAS!

Alla slags transporter till humana priser

Körningar till och från Örebro varje dag

Telefon 701 16

Henning Haglund

Från Långgälla till Kumla torg

Springpojksminnen berättade av PAUL JOHANSSON

Den 11 november 1918 kommer jag länge att minnas. Första världskriget slutade den dagen och samma dag började jag som springpojke hos firman Ekman, Haglund & C:o vid Kumla station. Några busslinjer till Kumla station fanns ej då. Enda möjligheten att från mitt hem i Långgälla komma till arbetsplatsen, var att använda apostlahästarna. Cyklar ägdes visserligen av en del väl-situerade personer, men med en veckoavlöning av 5 kr fick man ställa cykelköp på framtiden. Det var heller inte då som nu, att cykeln användes året om. När höst-rusket började, lämnades cykeln till vinterförvaring hos Sandbergs velocipedverkstad eller ställdes in i en bod hemma på gården. Man var då för tiden mera rädd om sin egendom än nu, och kanske också om sin hälsa.

Den nuvarande vägen Stenebacken—Kumla hade 1918 ej samma utseende som nu. Gamla vägen med den, tyvärr, i våras raserade vackra bron hade en sydligare sträckning med en stark kurva genom västra Stenebyn. Även i öster mot Kumla stad har vägen fått en annan riktning och är nu kantad med villor på båda sidor. Vid "Fylstatomta" — nuvarande "Ängermanland" — låg samhällets första fotbollsplan, där många pojkar stiftat den första bekantskapen med läderkulan. De mest kända "stjärnorna" var Nisse Björkman, Edorf Bergqvist, Thorsten Jard, "Björn", "Tjotte", "Nickus" och "Pelikan".

På vägen till mitt arbete vid Kumla torg passerade jag bl. a. Fylsta gård, Johan Olssons tornvilla och Sandbergska verkstaden, där Sandberg senior — en duktig smed och händig med lite av varje — var i farten med olika göromål. Bl. a. hyvlade han takspån åt bönderna. Han var ivrig blåbandist och medverkade även flitigt i söndagsskolan och som föredragshållare. En man med det rätta sinnelaget och den goda humorn.

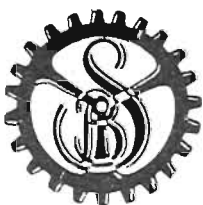
Den långa, röda enplansfastigheten — en gång inrymmande C. G. Ströms Skofabrik — användes under några år som biokal för Röda kvarn. Där visade W. Lundahl bl. a. de populära William Hart-filmerna, i vilka spänningen alltid var på toppunkten.

Längre österut låg samhällets äldsta hus, tillhörigt snickare Moréus. Det revs i början av 1920-talet. På dess plats uppfördes av timmer från Hardemo ålderdomshem ett affärs- och bostadshus, nu ägt av firman Enoch Pettersson, som även innehar affären på andra sidan Stenevägen. Den vackra björkparken öster om Ängvarnstomten har till en del fått lämna plats för landskommunens stora hörnfastighet utefter Stenevägen — Stationsgatan.

Söder om järnvägsövergången låg 1918 en liten röd stuga, bebodd av Rosmark, "Trådrullen" kallad. Han var ofta utsatt för det unga Kumlas upptåg. En gång hade några pojkar flyttat bort stegtrappan till hans vindsrum och istället forslat dit stora mängder halm. Sedan ropade de på "Trådrullen". Allt gick som beräknat. "Trådrullen" var inte sen att komma och försvann omedelbart i halmhögen. Såväl "Trådrullen" som den

P. J. Sandberg

BRÖDERNA SANDBERG

Mekanisk Verkstad

Telefoner:

Verkstaden 701 13
Einar Sandberg bostad .. 707 32
Harry Sandberg bostad .. 793 49

*Transportbanor, Kedjetransportörer för mejerier m. fl.
industrier, Maskinkonstruktioner, Ångpannerenoveringar
Mekaniska arbeten, Djupvattenspumpen BSK*

Anders Ekman

röda stugan är nu borta. På tomten uppförde trävaruhandlaren Carl Johansson den ståtliga villa, som nu tillhör direktör Sven Willerman.

Stenevägen var ett sorgebarn. Till Kumla Ångvarn skulle bönderna med sina spannmålsforor. Särskilt under höstarna tålde vägen inte denna belastning. Det fordrades verkligen både mod och bra fotbeklädnad för att ta sig över vägen. Trottoarer saknades givetvis, men på vägens södra sida var diket överbyggt med plank, vilket under många år underlättade gångtrafiken.

Öster om järnvägsövergången dominerade C. G. Ströms 1913 uppförda skofabrik och på andra sidan vägen låg en av samhällets äldsta affärer: Fosselius & Bergöö. Denna upphörde emellertid 1918 och Fosselius' stora område inköptes av Skofabriken Sture, som då närde stora byggnadsplaner. Dessa inskränkte sig dock sedermera till iordningställandet av några bostäder åt förmännen. Efter fabriken brand 1932 förvärvades området med byggnader av Kumla Bryggeri och Örebro läns lantmäns centralförening.

Butikerna utefter Odengatan ha alla sedan 1918 bytt innehavare. Johan Andersson & C:o överläts år 1918 till Konsumtionsföreningen, Örebro, som där öppnade sin första affär i Kumla. Några år senare, när Konsum flyttade till nybyggd fastighet vid Köpmangatan, kom Järnhandeln till Odengatan. I det låga affärshuset norr om Sveavägen hade P. A. Eriksson charkuteriaffär och fröken Helvig Björn begravningsbyrå. Det berättas, att fröken Björn en kväll inbjudit några ungdomar till en liten fest i sin bostad, innanför affären. Just som kaffet skulle avnjutas, råkade ett draperi mellan rummet och den mörkklagda affären falla ner. Därvid blottades en rad svarta kistor. Man undrade inte på att damerna blev skräckslagna, ty det var under spanska sjukans tid, då döden dagligen krävde sina offer, inte minst bland de unga.

Hallméns speceriaffär har efterträtts först av Nisse Björkmans conditori och senare av Berggrens Frisésalong. Innanför affären hade kristidsnämnden sin

lokal, där Bror Andersson och P. J. Norell svarade för att allt gick riktigt till. I "Gula stugan" — nuvarande Ericssons Livsmedelsaffär — hade Josefina Håkansson kaférelse, som förestods av dottern Karin, sedermera gift Runfors och innehavare av Håkanssons konditori vid Skolvägen.

På västra sidan Odengatan låg Statens järnvägars fraktgodsmagasin och vändkorset för trafikanternas övergång. Vändkorset var föga populärt bland oss springpojkar. Det hindrade oss nämligen att med dragkärria komma över till ilgodsexpeditionen i stationshuset. Man var därför hänvisad till omvägen förbi Ströms Skofabrik. Gångtunneln under järnvägen fanns ej 1918, och lastkajen låg där bilstationen nu är belägen.

Det stora kvarteret närmast järnvägen vid Hagendalsvägens norra sida ägdes av den tidens "Kumla-kung" grosshandlaren P. J. Carlsson. I den ståtliga huvudbyggnaden disponerade han och brodern Carl-August de båda övervåningarna, medan bottenvåningen användes till kontor och förvaringsrum för dyrbarare skinn. Övriga lagret var inrymt i gårdsbyggnaden. Av P. J:s affärshus hyrdes det mindre av Joh. Anderssons skoaffär och det större av Posten och av Örebro enskilda bank. I nuvarande Pomonas lokal hade Hugo Johansson kortvaruaffär.

På den gamla bryggeritomten i hörnet av Hagendalsv.—Köpmang. hade grosshandl. J. W. Johanson och Joel Andersson 1915 uppfört samhällets största affärshus, som inrymde kontorslokaler för Kumla Foder- & Utsädesaffär och butiker för J. W. Johanson & C:o, Nyvelius & C:o färghandel, P. Lundquists herrekipering och Pälsvareaffären Kungstigern. Hörnhuset på andra sidan Köpmangatan kallades bokhandelshuset och ägdes av f. d. bokhandlaren Carl Persson. Här hade Zandra Persson bok- och pappershandel och G. A. Persson skoaffär. Järnhandeln ägdes av ovannämnda J. W. Johan-

Agda och Gust. Andersson

PAUL JOHANSSONS

Handskfabrik

Tillverkning av alla slags arbetshandskar

Telefon 730 73

Från den rymliga balkongen härövan sjöngs traditionsenligt våren in på Valborgsmässoafton av Kumla kyrkokör

son och Joel Andersson samt Edvard Persson. Intill järnaffären fanns 1918 — liksom nu — ännu en butik, som innehades av Beda Bengtssons sybehörs- och kortvaruaffär. På det stora bankhusets plats låg en lantbrukare Johan Persson tillhörig envåningsbyggnad. Bosättningsaffären öster om denna innehades av Einar Eliasson, en energisk västgöte med sinne för affärer i parti och minut. Granne till bosättningsaffären var Jenny Lundhs tapisseriaffär.

Vid denna tid var det sparsamt med matserveringar i Kumla. Ett tiotal affärsbiträden och kontorister hade fått sin matfråga ordnad i en kamrats hem. Gruppen var väl sammansvetsad och känd för lustiga påhitt och förmåga att servera kvickheter. Vid ett tillfälle kom man överens om att spela en god vän ett litet spratt. Det skulle gå så till att fyra av kamraterna skulle en och en med någon halvtimmes mellantid göra sig ärende till vännens affär och underrätta sig om dennes hälsotillstånd. Vid den förstes besök gjorde vännen gällande, att han just den dagen kände sig särskilt pigg. ”Men varför ser du så blek ut då?” sporde kamraten. När så både den andre och tredje kamraten var i sin tur försäkrat: ”det måste vara något fel med dej”, kände sej den tillfrågade sig plötsligt nere. När till slut den fjärde infann sig i affären och frågade efter föreståndaren, fick han till svar: ”Chefen träffas inte, han kände sej dålig, så han måste gå hem”. Det var för frågaren säkert en prestation att hålla sig allvarlig inför det svaret.

Mitt emot Bosättningsaffären hade Oskar Lithell char-kuteriaffär. Affärshuset här är av senare datum. Torgfastigheten intill har inte ändrat utseende. Frans Ericsson har alltjämt sin ”affärshörna” kvar. Åt torgsidan hade elektriska firman Orion butik. Lokalerna intill disponerades av mina nya arbetsgivare Ekman, Haglund & C:o.

När jag första gången kom in på kontoret, hälsades

jag välkommen av chefen Anders Ekman, med hans valspråk: ”Arbeta oförtrutet!” Sedan skickades jag ut till skomagasinet, en gammal stallbyggnad, som för några år sedan fick lämna plats för ett större affärs- och bostadshus med biolokal. Magasinet var ouppvämt. Andre chefen, Henning Haglund, som jag av flera anledningar bevarar i tacksam hågkomst, utverkade därför åt mig en getskinnströja att användas under arbetet. Längre fram kostade firman t. o. m. på en fotogenkamin, vilket väl behövdes, inte minst för att hindra bläcket att frysa i bläckhornen.

Tredje delägare i firman var bankdir. Gust Andersson.

Firman hade ett stort skolager, bl. a. träbottenpjäxor och damkängor med bottnar av sälläder. Under denna tid florerade den s. k. kedjehandeln. Den tillgick så, att samma skoparti bytte ägare flera gånger. En firma i Kumla sålde exempelvis ett skoparti till en Malmögrossist, denne sålde i sin tur skorna till en köpare i Norrköping, vilken omedelbart avyttrade varan till en firma i Norrland. På sin vandring runt landet hade skopartiet inte någon gång varit upppackat utan endast fått nya adresslappar på respektive godsmagasin. Det kunde t. o. m. inträffa, att skorna återköptes för en tia högre pris per par av dess förste ägare i Kumla.

Wellpappskartongerna hade ännu inte kommit i marknaden, utan skorna packades i trälådor, vilka kunde rymma upp till 100 par. Springpojken uppgift var att med dragkärta frakta dessa lådor till järnvägen. Men springpojken hade också andra åligganden. Han skulle bl. a. uträtta ärenden åt chefens fru, som noga kontrollerade att mjölkhämtningen inte tog för lång tid. I likhet med chefen hade jag stor respekt för fru E. På Andersdagen blev jag bjuden upp till chefen på namnsdagskaffe. Vid sådana tillfällen var även kantor Georg Hall med och underhöll med sång och musik. Det hände också att chefen tog fram sin gitarr...

Tiden var förhållandevis lugn och utan den oro och det jäkt, som vi nu ofta plågas av. Kumla har förändrats åtskilligt, sedan jag tillträdde min första och enda kondition. Mina båda chefer har för länge sedan gått ur tiden och även de flesta andra, som under min springpojkestid regerade municipalsamhället eller satte sin prägel på dess affärsliv.

Bara en automobil...

Jordskalvssöndagen 23 oktober 1904 var jag 15 år och befann mig i Kumla kyrka i Närke. Där var så kallad ”frågedag”. Någon ny präst skulle väl tillsättas.

Plötsligt hörde vi ett starkt dån. Kyrkkronorna började slänga fram och tillbaka. Folket började springa mot utgången och även hoppa över bänkarna. Då ställde sig en av dem som satt framme i koret upp och sade att det inte var något farligt, ty det var bara en automobil som for förbi på vägen.

Det var inte så vanligt med bil på den tiden.

Anna Åberg, Haglund

BENGTSONS HERRKONFEKTION

Herrkläder - Gosskläder - Arbetskläder

Telefon 701 82

Som maskinist hos Joh. Thermænius & Son

Av Aron Törnqvist, Hallsberg

Efter 4 års skolgång fick jag sommaren 1884, 12 år gammal, plats på "faktoriet" hos Joh. Thermænius & Son i Hallsberg. Sedan jag där utfört smärre arbeten på verkstaden för byggnadsmiden, anförtröddes jag skötseln av ångmaskinen. Det var en 4 hkr Tangey-maskin, tillräcklig för behovet då.

Arbetet började kl. 7 och fortgick till 6—7 på kvällen. Jag måste dock börja en timme tidigare än de övriga, för att ha "ången uppe" kl. 7. Efter den ordinarie arbetstidens slut skulle maskinen putsas. Det dröjde därför ännu en stund, innan jag fick gå hem. Bränslet, som utgjordes av snickeriavfall, fick jag själv samla ihop och forsla fram.

En gång i månaden skulle ångpannan göras ren och befrias från pannsten. Då blåstes all ånga ut på lördags-eftermiddagen, större delen av vattnet tappades av och alla luckor öppnades, så att pannan kunde svalna så mycket som möjligt. Kl. 4 på måndagsmorgonen fick jag ta i tu med att lossa bultarna, som höllo fast pannans manhålslucka. Därefter fick jag krypa in genom denna och skrapa och spetta loss den pannsten, som bildats på tuberna och på själva pannans insida. Tack vare att jag var liten till växten, gick det för sig, men det var både varmt och obekvämt att liggande på magen eller ryggen utföra detta påfrestande arbete. Pannan var inte heller alltid tillräckligt avvalnad. Sedan rakades pannstenen ut, manluckan sattes in och muttrarna drogos åt, för att fästa luckan. För tätningen packades också med blånor och mönjakitt. När detta var gjort, fick jag med hjälp av en man pumpa in vatten i pannan. Det kändes stundom under kalla vintermorgnar rätt kusligt att vara ensam om pannrensningen, i synnerhet som lokalen var tillhåll för en massa råttor.

Timlönen var blygsam, endast 9 öre. Vid arbetets början och slut signalerades med en kraftig ångvissla.

Under min maskinisttid fick jag också vid ett tillfälle vara med vid avprovning av en ångturbin eller rättare försök till en sådan. Den hade utförts av en man, som närmast kunde räknas till dem min gode vän Karl Boström plögade kalla "mekanikens martyrer", dvs. personer, som av födsel och ohejdad vana måste syssla med experiment av olika slag och i regel misslyckas. "Turbinkonstruktören" hade förskaffat sig en del gjut-

godsdelar och lager m. m. och fått tillstånd att hålla till på fabriken med hopsättningen av sin maskin. Så kom dagen, då turbinen skulle avprovras. Den såg ungefär ut som en elektrisk motor. Jag kommer särskilt ihåg, att den ovanpå var försedd med en skovelliknande ventil, avsedd att släppa ut avloppsången. Denna ventil skulle öppnas och slutas automatiskt. Genom ett rör och en slang tillfördes erforderlig ånga. Turbinhjulet började snurra, men ventilen slöt ej till, som ämnat var, utan slog upp och förblev vidöppen. För att få den att fungera normalt, placerades jag och en kamrat på var sin sida av maskinen med en spak mellan oss för att utöva tryck på ventilen. Nå, det gick något bättre, men det blev ett öronbedövande smällande, som endast överröstades av konstruktörens: "Tryck på bara, tryck på bara!" Provningsen var snart avslutad. Om maskinen på annat håll blev fulländad och användbar, vet jag ej, i varje fall blev den det ej på Joh. Thermænius & Sons fabrik.

Jag minnes också ett annat experiment, utfört av en annan "uppfinnare" och med bättre resultat. Denne gjorde en cigarrapparat, eller rättare en automat, av plåt. Den påminde närmast om telegrafverkets första telefonväggapparater. Inuti fanns en anordning, som stod i förbindelse med en utvändigt tryckknapp. Genom att lägga in en slant på avsedd plats och trycka in knappen, föll en cigarr ner i en underliggande låda, således samma idé som förekommer på automaterna ännu i dag. Om experimentet resulterade i masstillverkning, vet jag emellertid ej.

Min maskinistsyssla upphörde hösten 1887. Jag sökte då och erhöll inträde vid Karlskoga praktiska skola. Hösten 1888 började jag återigen hos Thermænius, där jag alltfört är anställd.

Det bör kanske tilläggas, att ovan nämnda ångmaskin ersattes 1898 med en 40 hkr maskin. Den lämnade kraft till en elektrisk generator för eldrift och belysning. Numera har ju, som sig bör, varje arbetsmaskin elektrisk motor.

STENE TEGELBRUK - KUMLA

PRIMA TEGELVAROR

Murtegel - Taktegel - Poröst Murtegel - Dräneringsrör - Reveteringstegel

Telefon 702 21

KUMLA JULBLADS MEDARBETARE VII

Bland våra medarbetare har vi sedan några år haft förmånen att räkna kommunalkamrer Tage Tapper, Kumla. Hans första bidrag var rubricerat Kumla landskommun i ny gestalt. Det var skrivet 1950 inför sammanslagningen av Kumla och Hardemo socknar. Jämte en del tillbakablickar gav artikeln en intressant orientering om vissa spörsmål, som den nya kommunen förr eller senare kan få ta ställning till. Förra årets bidrag om Lundmarkska skolan i Hardemo torde få räknas till ett av Kumla Julblads värdefullaste. Artikeln, som var byggd på omfattande arkivstudier, väckte stor uppmärksamhet. I föreliggande nummer skriver T. om Sannahed.

Tage Tapper är född i Uppsala 1916 och arbetade inom metallindustrin några år innan han började sina studier som avslutades 1947 då han diplomerades från Socialinstitutet i Stockholm. Han kom tidigt med i föreningslivet, främst inom fackliga rörelsen och ABF, placerades i födelsestaden i ungdomsrådet, biblioteksstyrelsen och folkskolestyrelsen och han har varit anställd hos Uppsala stad, Täby köping, Malmköping, Los och från 1949 Kumla landskommun. Även här har han deltagit i föreningslivet, mest som föredragshållare och han är även sekreterare i Örebro läns avdelning av Svenska landskommunernas förbund. Han har sedan 1942 varit redaktör för elevtidningen Wik-Tidningen och även medverkat i en del andra tidskrifter.

Vi tacka vår medarbetare för det goda samarbetet och för hans löfte om fortsatt stöd i vårt arbete.

TAGE TAPPER

Red.

Hårda kindpustar i Tynninge

Ett utdrag ur Kumla härads dombok år 1765

Av Kjell Nordqvist

Prästen antecknade helt kortfattat i kyrkoboken, att han begravt den 19-åriga ryttardottern Cajsa Gustafsdotter. Han skulle ju ha noterat dödsorsaken också men visste rakt inte, vad han skulle skriva. Det fick väl vara så länge. Det pratades åtskilligt i bygden om vad som kunde ha vållat flickans död. Blev hon verkligen örfilad till döds?

Det var pingst, och Cajsa, som hade tjänst som ladugårdspiga hos ryttmästaren på Tynninge, hade firat helgen ganska intensivt tillsammans med det övriga tjänstefolket. Tredjedag pingst hade hon "klagat sig swåra ondt i hufwudet", då hon var hos bondhustrun Anna Persdotter och barkade vispris. "Gå inte bort och gunga och dansa på nätterna, så slipper du ha ont i huvudet!" menade hustru Anna.

Dagen därefter, som var den 29 maj, talade åter ungdomarna om att gå till granngården Löflekaretorpet för att "gunga och roa sig". Cajsa, som kände sig dålig, ville inte gå, men kamraterna lockade med henne. Hon dröjde längre kvar vid torpet än de övriga och försummade sina sysslor hemma vid gården. Husjungfrun Björkström måste själv driva in kreaturen tillsammans med en av pigorna och hade just bundit djuren, då Cajsa kom in

i fähuset vid 10-tiden. Flickan fick en ordentlig uppsträckning och bad vackert om förlåtelse. Svaret på den bönen blev ett par kraftiga kindpustar. Husjungfrun gick sedan sin väg, och en stund senare fann hustru Karin pigan gråtande i fähuset med blodigt förkläde och halskläde, stödd mot en båsbalke, som också bar spår av flickans blödande näsa.

Efteråt var Cajsa inne hos de övriga pigorna och berättade vad som hänt. Hon klagade över att hon hade ont i huvudet, så ont att "trodde hon hufwudet wara spräckt". En stund därefter kände hon någon lisa. Hon trodde inte "det hugg hon fådt kunnat taga så mycket utan warer skammen större".

Morgonen därpå "klagade sig Cajsa wårre ondt i hufwudet än förut". I början var hon uppe men lade sig sedan i en bod på gården. Hon kunde inte tänka sig, att hon var sjuk av slagen hon fått "utan fruktade att hon råkat i samma sjukdom, som drängen Jonas haft, hwilken Cajsa under hans sjukdom skött och tå nyss tillfrisknat". "Han hade först fått en stark hufwudwårk som alltmer tilltagit under mycken yrsel hwarpå hwita fläckar slagit ut öfwer hela kroppen". En liknande sjukdom hade härjat i Rastorp i Ekeby socken nära Tynninge.

Natten till den 1 juni kom Cajsa ut till ryttaren Lundbom i stallet och klagade över att hon var mycket törstig, varför han steg upp och gav henne vatten.

På förmiddagen den 4 juni började Cajsa att yra och skrika och kastade sig av och an i sängen och talade oklokt. Hon saktade sig något, då ett par av gårdens jungfrur kom in till henne i boden. Sedan började hon

WERNER HARDMO

när det gäller Specerier, Konserver, Frukt m. m.

EXTRA GOTT JULKAFFE

Telefon 703 64

Från gamla albumblad

Eric Johan Bergenschöld
1785—1865
Landshövding i Örebro län
1835—1856
Foto efter målning på
Örebro slott.

Lars Johan Larsson
Lantbrukare, Björka
1846—1920
Huvudman i Kumla Sparbank
1893—1920

Alma Welin
Blacksta
1862—1898
Dotter till musiksergeant
Erik Welin

Gust. Th. Andersson
1877—1940
Handelsföreståndare vid
Yxhult 1896—1899

att kasta sig än värre än förut och föll slutligen ned på golvet. Då jungfruarna sökte hjälpa henne, "har Cajsa med händerna under en ovanlig styrka slagit både sig och dem".

Ryttmästarens fru väntades i barnsäng endera dagen, och då det befarades, att Cajsas yrande skulle tillta och hennes rop skrämma frun, befallde ryttmästaren, att Cajsa skulle föras hem till sina föräldrar i Järsjö. Vid tillsägelsen härom blev Cajsa plötsligt förändrad, hon kom till sig och började tala klokt. Hon steg själv upp och började ta på sig och verkade frisk, om än lite matt och orklös. Ryttare Lundbom körde henne med häst och kärra till hennes moster i Bäck, dit hon hellre ville fara än hem.

Den 7 juni kom hjälpprosten Haerén för att ge henne nattvarden. På hans fråga hur det stod till med henne, svarade hon bara: "Alt som Herren behagar". Då prosten hörde sig för med pigan, om hon fått stryk, svarade hon ja, "men lägger straxt detta till, men intet är jungfrun orsak till min sjukdom". "Som det torde varit någon felaktighet af eder och ungdoms hetsighet hos jungfrun, så är billigt at I bemedlen detta i edert sinne", fortsatte prästen och fick till svar: "jag har intet ondt til jungfrun utan önskar henne alt godt".

Strax därefter flyttade man Cajsa till hennes fars stuga i Järsjö, och där blev hon död den 18 juni. På hennes yttersta sade sig fadern än en gång ha frågat henne om orsaken till hennes död, varvid hon som tidigare hade svarat, att husjungfrun var oskyldig därtill.

Så gick ryttare Järsberg till prosten för att ordna med flickans begravning och berättade då, vilket tal det var om hennes död. Prosten och länsmanen sände strax efter provinsialfältskären Stephan Blom, som den 20

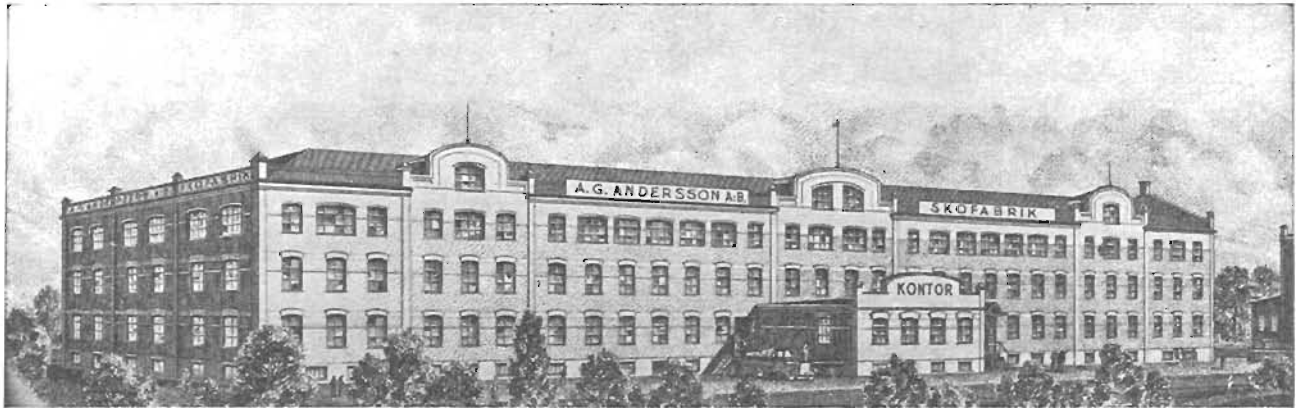
juni infann sig i Järsjö för att på landshövdingens befallning besiktiga den döda. I sitt utlåtande sade sig fältskären inte ha kommit till annat resultat än att dödsorsaken var "de hårda örfilarna, i synnerhet på vänstra sidan på hufwudet, ja så hårda, at blodkärl i siälfwa hierna sprungit sönder, som i förstone, förorsakat swaghet i hela kroppen, sedan yra, och till slut siälfwa döden".

En knapp månad efter begravningen, som ägde rum den 23 juni, rannsakades vid urtima ting i Kumla sockenstuga "hushållerskan på lieutenants bostället Tönninge Ewa Ulrica Biörkström", som "genom hård medfart skall varit wällande till pigans Kaijsa Gustafsdotters timade död". Husjungfrun erkände, att hon agat flickan men kunde inte tänka sig, att flickan dött av örfilarna. Rätten, som hört sju vittnen relatera det skedda, ansåg också, att jungfrun, som borde ha överinseende över pigorna, haft skäl att näpsa Cajsa med måttlig husaga, då hon varit vårdslös och försumlig i sin tjänst. Cajsa hade också känt sig sjuk, redan innan hon fått slagen, och dessutom kanske fått stötar, då hon under yrseln kastade sig ur sin bädd. Trots fältskärens utlåtande, ville man därför inte förklara jungfrun fullt wällande till Cajsas död. "Såsom något wällande till Cajsa Gustafsdotters död" dömdes hon att böta halv mansbot eller 150 daler silvermynt. Av det övriga tjänstefolket sades väl husjungfrun vara något allvarsam men ej ond, och Cajsa hade alltid haft mera medhåll än någon annan. Ryttmästaren intygade, att "Biörkström alltid varit stilla och beskedlig och skickat sig ganska wäl" och kunde inte föreställa sig, att hon som vore av ett så fromt sinne kunnat slå Cajsa, så att hon blivit död därav. Han utfäste sig därför att betala böterna, varpå husjungfrun frigavs från häktet.

SJÖDIN & SONS STENHUGGERI

Tillverkar Gravvårdar och Gravfris samt Byggnadssten av brun, grå och svart granit

Tel. 708 25 och 712 98

A. G. ANDERSSONS AB. SKOFABRIK - KUMLA

— en firma med 100-åriga traditioner

Edvin Janssons Rörledningsfirma

MARIELUNDSGATAN 3

Värme-, Sanitet- och Oljeeldningsinstallationer

Reparationer av alla slags rörledningar utföres omsorgsfullt och billigt

Kontor och lager tel. 701 90, 794 88

Verkstad: Lövstagatan 11

Bostad tel. 717 68

OLJEELDNINGSSERVICE Dagservice tel. 701 90

Nattservice tel. 717 68

Auktoriserad försäljare av

FORD

AUTOMOBILER och TRAKTORER
ARIEL MOTORCYKLAR

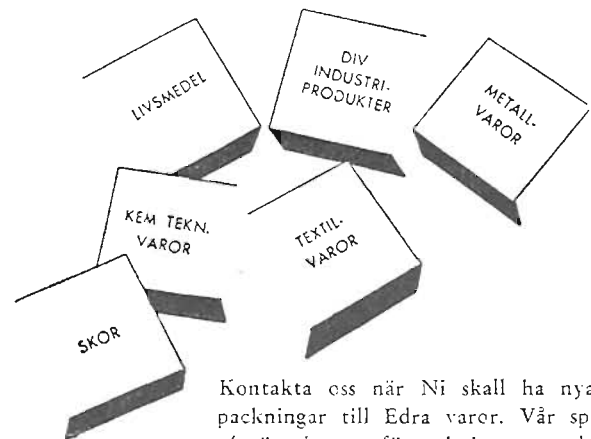
Fullständig Bilverkstad

Försäljer:

Reservdelar - Tillbehör - Batterier - Klädselöverdrag

CARL SUNDBERGS BILFIRMA
Telefon: Växel 792 05

Låt oss göra den rätta förpackningen till Er vara!

Kontakta oss när Ni skall ha nya förpackningar till Edra varor. Vår specialité är kartongförpackningar med flerfärgs offsettryck. Vi håller marknadens lägsta priser.

RINALDO & JOHANSSON AB.
FÖRPACKNINGSDINDUSTRI

KUMLA - Tel. Örebro växel 709 70

Vid behov av PAPPER och PAPPERSARBETEN
vänd Eder till

AB. EKENBERG & HULDBERG - MALMÖ

Nederlag i Kumla. Repr.: FOLKE ANDERSSON - Telefon 706 98

Papper - Papp - Bindgarn - Förseglingsremsor - Dekorationspapper - Papeterier - Handdukar - Dukar - Servetter - Väggalmanackor
Hatt- och Skjortpåsar - Bageripåsar - Kanistrar - Cellophanpåsar - Kassaapparaturullar - Kontrollremsor

Varumärken:

"EXCELLENT"
"CAJ-RUBBER"
Mansskodon

"GRANDESSA"
Damskodon

"GULLIVER"
Barnskodon

"S:T MORITZ"
Sportskodon

C. A. Jonssons
Skofabrik AB
Kumla

Stil
sko

... kvalitetsmärke för eleganta och välsittande
DAMSKODON från

AB. JONSSON & KJELLIN
K U M L A

KUMLA
FODER- & UTSÄDES AB.

TELEFON 709 00 växel

*Utsäden, Spannmål, Foder- och Gödningsämnen,
Hö, Halm, Torvströ
m. m.*

Haglunds
INDUSTRIAL WAREHOUSE

EKMAN, HAGLUND AB.

FÖRSÄLJER
från lager för skotillverkning
erforderliga materialier såsom:

*Läder, Skinn, Skofoder, Silke, Sygarn
Skosnören, Tryckspännen,
Gummiklackar
m. m.*

TELEFON: VAXEL 792 30

Hj. Modins Klackfabrik

ELVESTA - HÄLLABROTTET
Telefon Örebro 723 79

Tillverkning av:
LÄDERKLACKAR såväl Dam, Mans som Barn
POMPADURKLACKAR alla slag

Planeringen av Östra skolområdet i Kumla stad

Av ARNE BJÖRNER

Vid modern stadsplanering söker man samla bostadsbebyggelsen i grupperheter, åtskilda av kommunikationsleder och parkbälten och var för sig grupperade kring och dimensionerade för vissa gemensamma service- och nyttighetsanordningar, såsom skola, butiker med mera. En väsentlig roll spelar därvid skolan, särskilt småskolan, men även folkskolan och ibland även högre skolformer. Ett väsentligt skäl härför är att man önskar få så korta och från trafikrisker befriade skolvägar som möjligt, särskilt för de allra yngsta skolbarnen. Man försöker därför så långt möjligt undvika att barnets väg från hemmet till skolan passerar över huvudtrafikleder och andra, av bilar starkt trafikerade gator. Nätet av sådana gatuleder försöker man därför göra så pass grovmaskigt, att i varje maska rymmes ett bostadsområde, lagom stort att med barn försörja åtminstone en småskola av lämplig storlek, placerad i dess mitt. Man har till och med på sina håll, särskilt i ytterområdena i de stora städerna, gått så långt att man utformat stadsplanen så att det blivit möjligt för alla eller de flesta skolbarnen att enbart på gångvägar, förlagda i parkstråk, förflytta sig hela vägen från hemmet till skolan. Även om en ur bland annat trafikrisksynpunkt så idealisk stadsplan i regel ej ligger inom möjligheternas gräns, särskilt när det är fråga om planläggning å delvis redan bebyggd mark, är det dock uppenbart att med den kraftiga utveckling, som motorfordonstrafiken undergår, mycket stor omsorg bör nedläggas på att få de vägar, som skolbarnen måste ta från hemmet till skolan, så riskfria som möjligt.

Synpunkter av denna art ha bland annat varit vägledande vid planeringen för den tilltänkta så kallade Östra skolan i staden. Tyngdpunkten i det bostads- och skolupptagningsområde, som denna skola skall försörja, ligger i det så kallade Prästgårdsskogsområdet, det vill säga den nya hyreshusbebyggelsen söder om Kyrkogatan. Det har följaktligen ställt sig naturligt att ansluta skolanläggningen till denna bebyggelse. Då emellertid ett ej obetydligt antal av de barn, som skola gå i den blivande skolan, är bosatta i kvarteren norr om Kyrkogatan, har det varit angeläget att bereda även dessa en möjligast riskfri skolväg.

Ursprungligen avsågs skolan bli förlagd till det obebbyggda område mellan Kyrkogatan och Södra Kungsvägen, som i huvudsak utgöres av ett igenfyllt, äldre grustag. Det visade sig emellertid att en sådan förläggning skulle medföra flera allvarliga olägenheter. Skolan bleve belägen på ett relativt trångt, triangulärt område mellan tvenne starkt trafikerade gator. Detta läge ansåg man skulle medföra stora trafikrisker och nödvändiggöra dyrbara inhägnader. Trafikbullret skulle säkerligen bli störande för undervisningen. Skolvägen för flertalet skolbarn skulle korsa en huvudtrafikgata med avsevärda risker för barnen och hinder för trafiken som följd. Skol-

området bleve trångt och finge en form, som medförde svårigheter för dess bebyggande och effektiva utnyttjande. Slutligen kunde förväntas att skolanläggningen bleve onödigt dyrbar, därför att byggnaderna delvis komplicerades till följd av terrängförhållandena och den knappa marktillgången samt delvis bleve belägna på utfyllnadsmark, varigenom dyrbara grundförstärkningsarbeten sannolikt bleve nödvändiga. Därtill kom att projektet förutsatte en ytterligare, omfattande och dyrbar utfyllnad av grusgropsområdet.

Vid prövning av olika möjligheter att undvika ifrågasvarande olägenheter kom man slutligen fram till en lösning, som i huvudsak innebär att Kyrkogatan framdrages över utfyllnadsområdet till Södra Kungsvägen ungefär vid Saluhallen samt att skolanläggningen förlägges till det obebbyggda område, som uppkommer mellan Kyrkogatans nya sträckning, grusgropen, Brändåsvägen, hyreshusbebyggelsen i Prästgårdsskogen samt komministerbostaden. Här kan skolan direkt anslutas till ifrågasvarande hyreshusbebyggelse. Området är rymligare än det tidigare avsedda. Det är plant, har god byggnadsgrund och medger därför en obunden och ekonomisk gruppering och utformning av skolbyggnaderna. Tillräcklig markreserv finnes för sannolik framtida utvidgning av skolanläggningen. Skolområdet blir genom parkbälten avskilt från trafiklederna.

Grusgropsområdet vid Södra Kungsvägen avses bli park. Befintliga terrängformationer skall därvid bibehållas och någon ytterligare utfyllnad skall ej företagas. Området, på vilket grustäkt ej längre äger rum, är starkt kuperat och bevuxet med spridda bestånd av tallar och buskar. Det användes av traktens barn som lekplats. Om vintern finnes här en mångfald skid- och källbackar av varierande längd och svårighetsgrad. Om sommaren är terrängen utmärkt för indiankrig och dylikt. Till följd av att marken utgöres av grus är området alltid dränerat och torrt.

Karaktären av tummelplats bör grusgropsområdet få behålla. En viss upprensning och uppsnygning erfordras. Vegetationen behöver delvis utgallras, delvis kompletteras. Smärre åtgärder behöver kanske därutöver vidtagas för att förbättra områdets goda förutsättningar som idealisk tummelplats. Men i stort sett kan området även i fortsättningen säkerligen nyttjas som sådan utan att några nämnvärda kostnader behöver nedläggas på det samma. Kanske kan här även en enkel terräng- eller speedwaybana för cyklar anordnas för den halvstora ungdomen, som nu saknar lämpliga samlings- och tummelplatser. Kanske kan någon av de små pittoreska röda stugorna på områdets krön inredas som ett robust men trivsamt och säkerligen mycket välkommet krypin för barnen och ungdomarna, där de kan söka skydd vid hastigt påkommande regnskurar. Områdets läge omedel-

Julklappen ska' vara från

Vi ha massor av praktiska och nyttiga julklappar, som med självskrivenhet hör hemma på allas önskelista

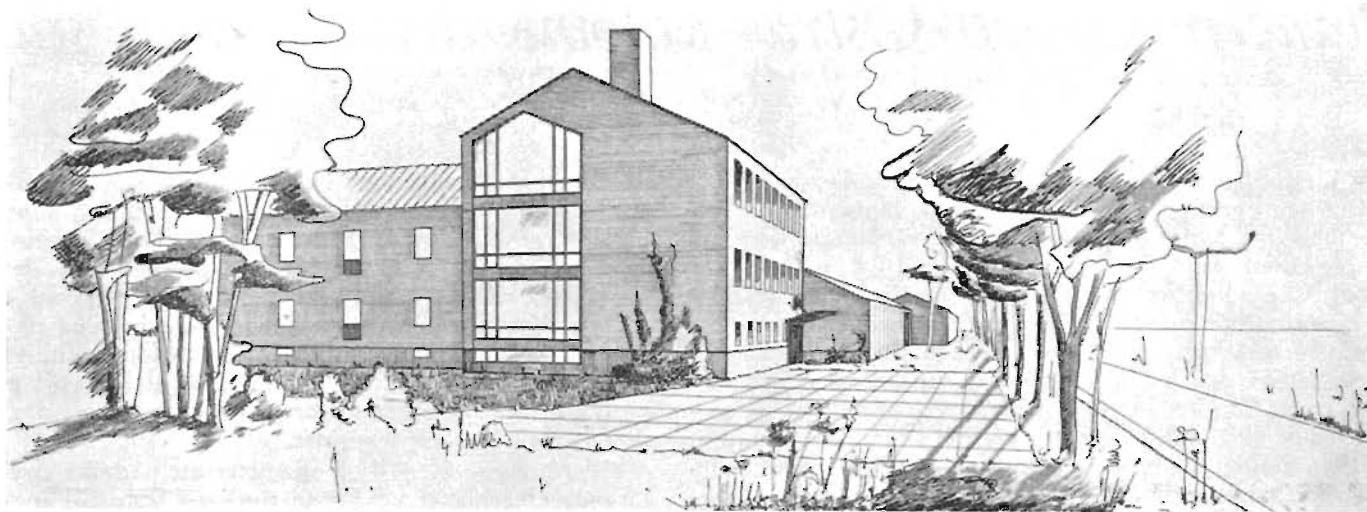
MOBERGS HERREKIPERING

Hagendalsvägen 26 - Tel. 706 27

MOBERGS JUNIOR

Trädgårdsgatan 3 - Tel. 794 70

PERSPEKTIVSKISS AV BLIVANDE ÖSTRA SKOLAN I KUMLA STAD Arkitekt: Tore Moxness, Arkitekt SAR

bart intill den blivande skolanläggningen öppnar möjligheter att nyttja detsamma som lekrområde även för skolbarnen under rasterna.

Mellan grusgropen och den sluttande terrängen öster om Södra Kungsvägen kan på ett enkelt sätt en gångtunnel anordnas under ifrågavarande gata, varigenom de öster om gatan bosatta skolbarnen kunna erbjudas riskfri skolväg. Via grusgropsområdet, denna gångtunnel samt över smågatorna och en blivande lekplats öster om Södra Kungsvägen erhålla de i och söder om Prästgårdsskogsområdet bosatta barnen en från trafikrisker så gott som helt befriad förbindelseväg till Kumlasjön.

För de norr om Kyrkogatan boende skolbarnen kan en riskfri gångtunnelförbindelse till skolan anordnas under ifrågavarande gata med anslutning till en projekterad gränd i Torsgatans förlängning.

Skolanläggningen kommer att förutom sedvanliga lärosalar och dylikt även inrymma en stor bespisningsmat-sal för skolbarnens frukostmåltider. I anslutning till matsalen planeras ett centralkök, som skall försörja samtliga skolor i staden. Bespisning av alla stadens skolbarn avses nämligen bli införd i samband med att Östra skolan färdigställes. Det har ansetts mest praktiskt och ekonomiskt att därvid laga all maten i en enda köksanläggning och distribuera den i färdiglagat skick till de olika skolorna.

Småskolans lärosalar skall inrymmas i en särskild byggnad i ett plan och få därigenom direkt kontakt med en uteplats, där undervisning kan äga rum vid vackert väder under sommarhalvåret. Småskolebarnen få även en från övriga barn avskild skolgård.

Lokalerna för gymnastikundervisning skall förläggas till en särskild byggnad, som skall uppföras i områdets sydöstra hörn invid Södra Kungsvägen. Gymnastiksalarna skall ges sådana mått att de även bli användbara för inomhustennis.

En fråga, som har diskuterats åtskilligt i samband med stadsplaneutredningen för skolanläggningen, är den så kallade Kvarntorpsvägens sträckning. Den nuvarande

länshuvudvägen, som förbinder Kumla med östra Närke, anses ej tillfredsställande ur trafikkapacitets- och trafik-säkerhetssynpunkt. Sedan många år har därför en ny väg projekterats med sträckning norr om Kvarntorp och Hällabrottet. Denna väg avses passera genom staden omedelbart norr om kyrkogårdarna och söder om hyreshus-bebyggelsen i Prästgårdsskogen. Den skall dragas under stambanan och Yxhultsjärnvägen och därefter genombryta kvarteren kring södra delen av Kvarngatan. För att möjliggöra densamma skall Yxhultsjärnvägen delvis flyttas. De under senare år fastställda stadsplanerna i denna del av staden ha upptagit markreservat för den nya vägen, som skall anknytas till rikshuvudvägen nr 6 vid Stene by.

Men tiden rinner fort när det gäller motorfordons- trafikens utveckling och vägnätets utformning. Som be- kant ökar bilbeståndet för närvarande mycket kraftigt. I samband därmed pågår en allmän omvärdering av de krav man anser sig böra uppställa på våra vägar och gator beträffande framkomlighet och trafiksäkerhet.

Kritik har sålunda rests mot den nämnda sträckningen av den nya Kvarntorpsvägen. Man har därvid anfört bland annat att vägen komme att som en skarp knivsegg dela staden i tvenne delar. En huvudväg av detta slag måste nämligen utformas på sådant sätt att korsande gator får förekomma endast på några få punkter. Den genomgående långväga trafiken kunde till följd av så kallad fartblindhet och krav på obetingad förkörsrätt medföra faror och svårigheter för den lokala trafiken. Stadsbornas förbindelsemöjlighet med kyrkan och kyrkogårdarna försvårades. Till följd av bland annat den nödsakade omläggningen av Yxhultsbanan bleve vägen förhållandevis dyrbar utan motsvarande fördelar i kapacitet och trafiksäkerhet.

På stadens initiativ och genom dess försorg har därför upptagits utredning om andra sträckningar av vägen. Skilda tänkbara lägen norr och söder om staden har preliminärt undersökts. Frågan har komplicerats av att på allra sistone sträckningen av så kallade bilbanor eller

Ni som önskar

en förstklassig, modern kartong, ett välgjort arbete
snabb leveranstid, lågt pris
vänd Eder alltid till

AB. KUMLA KARTONGINDUSTRI

V. Drottninggatan 38. KUMLA Tel. Växel 702 85, 708 62

motorvägar, motsvarande utlandets autostrador, upptagits till diskussion och utredning. Landets stora befolkningscentra skall framdeles sammanbindas med sådana högklassiga trafikleder, som skall förses med dubbla körbanor och till vilka anslutning från andra vägar endast får äga rum med långa inbördes mellanrum. När sådana motorvägar kan byggas är ovisst. Planering för detta nya vägnät bör dock äga rum i god tid. Kumlaområdet anses sannolikt bliva berört av sträckningen av en sådan motorväg. Mycket talar för att denna blir belägen söder om staden och Kumla by men norr om Kvarntorp och Hällabrottet. Den får då en med den planerade läns huvudvägen nära sammanfallande sträckning och påverkar därför säkerligen läget av denna senare, för lokaltrafiken huvudsakligen avsedda väg.

Skolanläggningen beröres av den planerade Kvarntorpsvägen såtillvida att markreservatet för denna inkräktar på södra delen av det för skolan avsedda området. Första utbyggnadsetappen för skolanläggningen påverkas ej härav men den avsedda gymnastikbyggnaden kan ej uppföras i det tilltänkta läget förrän vägfrågan slutligt utretts o. ny sträckning av vägen därvid bestämts. Kvarntorpsvägens blivande läge har över huvud visat sig vara en för stadens utbyggnad i flera hänseenden viktig fråga och snabbast möjliga klarhet härom är en för staden och bygden vital angelägenhet. Till följd bland annat av ovissheten för närvarande beträffande utformningen av landets blivande huvudvägnät föreligger emellertid stora svårigheter att snabbt nå sådan klarhet.

Med sitt avsedda läge får den blivande skolanläggningen naturliga förutsättningar för att arkitektoniskt knyta samman och förmedla övergången mellan den moderna hyreshusbebyggelsen samt den gamla församlingskyrkan och miljön kring denna. Sambandet kyrka—skola är organiskt. Vår bildning och kultur bygger på kristen grund och har sedan sekler rotat sig och utvecklats i kyrkans hägn.

Omedelbart söder om den blivande skolanläggningen utbreder sig ett stycke av den typiskt närkingska, böljande och leende kulturslätten, kantat bland annat av den åldriga Kumlabyn med dess fornminnen på grusåsen och Sannahed med dess minnen från en vår tid mer näraliggande epok.

Genom den intima kontakten med såväl närkesnaturen i form av bördig odlingslätt och starkt kuperade grusåsformationer som den kyrkliga kulturmiljön och de talrika minnena av gångna släktens verksamhet bör den nya, moderna och ändamålsenliga skolanläggningen få särskilt goda förutsättningar för att på bästa sätt kunna lägga god grund för samt utveckla och stimulera den bildning och andliga odling, som utgör grundvalen för ett alltmer utvecklat och komplicerat samhällsliv och för den goda mänskliga sammanlevnaden över huvud.

Stadens kommunalmän ha glädjande enhälligt accepterat den nya stadsplanen, som nu fastställts av Kungl. Maj:t. Denna ej oviktiga del av staden bör därmed få en utformning, som motsvarar de krav man haft skäl att uppställa.

SANNAHEDS KRISTLIGA UNGDOMSFÖRENING VID SEKELSKIFTET

1:sta raden sittande fr. vänster: Ester Persson, Alma Larsson, Karin Andersson, Lotten Johansson och Frida Johansson.
2:dra raden fr. vänster: Elsa Johansson, Edla Andersson, Sofia Andersson, Olivia Andersson, Anna Widlund, Augusta Olsson, Hanna Larsson och Maria Gustafson.
3:dje raden fr. vänster: Edvard Olsson, Lars Larsson, Karl Persson, Erik Persson, Arvid Olsson, Lars Erik Andersson, Fabian Widlund, David Persson och August Jansson.

JULKLAPP till hela familjen!

Vi sälja marknadens förnämsta RADIO och BANDSPELARE

KUMLA RADIO

KUNGSVÄGEN 14

Telefon 705 91

Reparationer - Antennuppsättningar - Bilradiomonteringar - Högtalaranläggningar
Cheftelefoner - Centralradioanläggningar

KÖPMANSFAMILJEN AGRELL

— känd Sannahedsläkt under regementets tid

Av K. G. ARRBÄCK

Till Departement of Emigration, Sweden, kom i början av 1954 ett brev från Amerika, undertecknat av en herr Cy Agrell, Oshkosh, Wisconsin. Och det hr Agrell önskade veta var om möjligen "emigrationsdepartementet" kunde ge honom fingervisning om hans svenska ursprung. 1848, det visste herr Agrell, hade han farfar flyttat till Amerika från Sverige, och nu önskade han under en planerad Sverige-resa få besöka farfaderns hembygd.

Det visade sig att denna hembygd var Norra Sanna i Kumla landskommun, och tydligt är att också kumla-bygden under den stora emigrationsepoken fick lämna ifrån sig en och annan av sina söner till det stora landet i väster. Bygden var ju också på sin tid ett betydande centrum, dit folk från skilda väderstreck sökte sig i affärsärende.

Den som gav upplysningar om var herr Cy Agrell hade att söka sin farfar var lantbrukare Johan Larsson i Norra Sanna. Han visste att farfadern hette Gustav Agrell, och han hade hört talas om honom i sin ungdom, ty Johan Larssons far Lars Larsson var jämnårig med Gustav Agrell. Han skyndade sig också, när han läste efterlysningen i tidningen att skicka de uppgifter han satt inne med till Amerika. Själv fick han dock tyvärr inte tillfälle träffa och lära känna sonsonen till Gustav Agrell, ty han avled några månader senare, vid midsommartiden, och då hade ännu inte den släktforskande svensk-amerikanen låtit höra av sig i Kumla-trakten.

Visserligen hade kanske inte Johan Larsson så utförliga uppgifter att lämna om Gustav Agrell, ty enligt vad han själv berättade, när jag i samband med efterforskningen besökte honom, for Gustav Agrell redan i unga år till Amerika. Den släkt han tillhörde visste han dock en hel del om, och de uppgifterna torde väl haft sitt intresse för Mr. Cy from United States.

Familjen Agrell var av allt att döma en på sin tid både välkänd och välbärgad familj. Gustav Agrells far var handlanden L. J. Agrell, som föddes 1799 och dog 1874. Han var gift med Christina Lovisa Adlers, som var född 1803 och dog 1885.

Agrells affär i Sanna var den enda i hela Kumla på den tiden. Det fanns inga andra handelsbodas på närmare håll än i Askersund i söder och Örebro i norr. Järnvägen hade ännu inte dragits fram och Hallsbergs och Kumla samhällen fanns alltså inte till. I början av 1800-talet kom också regementet till Sannahed och blev där hela århundradet ut, och detta innebar givetvis att trakten upplevde en blomstringstid under de veckor då regementsmötena pågick.

Officerarna hade sina bostäder i nuvarande ålderdomshemmet, men många av dem — i synnerhet de som hade familjerna med — var inhysta i gårdarna i Sanna och

umgicks också med en del av ortsbefolkningen, bl. a. köpmansfamiljen Agrell.

Minnesstenen från husartiden ligger endast ett stenkast från den plats, där familjen Agrell hade bostad och affärshus.

Strax bakom Dubergs affär ligger den stuga där fam. Agrell bodde och där också Gustav Agrell föddes.

Visserligen är inte huset sig likt från den tiden — det har renoverats flera gånger — men det är dock den efterforskade farfaderns födelsehem.

Affären låg på motsatta sidan av bygatan, som leder ner till den larssonska gården, som nu äges av Johan Larssons son, lantbrukare Sten Larsson. Affärshuset står inte längre kvar, men strax intill platsen finns en vitmålad villa, där Gustav Agrells syster Johanna, gift med regementsvaktmästare Olsson, bodde på sin tid.

Den agrellska affären var säkerligen en välförsedd handelsbod, och det berättas bl. a. om handlanden L. J. Agrell att han själv gjorde en del utlandsresor och förde hem siden, som såldes till de burgnare invånarna i trakten. Kring Sanna låg också dåförtiden fler gårdar än nu, och dessutom betjänade affären ett ganska stort handelsområde. Någon risk för ytterligare konkurrens fanns inte heller, eftersom handelsförordningen föreskrev att avståndet mellan affärerna skulle vara minst två mil.

Utom den nämnda system, gift Olsson, hade Gustav Agrell två bröder, Manne och Erik, samt två systrar, Maria och Augusta. Bröderna har sin grav på Kumla kyrkogård — liksom fadern och modern — och deras fullständiga namn och årtal var: Erik Robert 1836—1882 och Johan Emanuel 1829—1890. (Gravstenen står nordost om församlingssalen.)

Om bröderna visste Johan Larsson berätta att den ene var sjuklig större delen av sitt liv och den andre mot slutet av sin levnad så förstörd av värk att han måste bäras när han skulle förflytta sig.

System Augusta flyttade till Stockholm och hette som gift Pettersson. Hennes barn, Arvid, Harald och Ingeborg, tog sig dock sin mors flicknamn, och arvingar till den gamla Kumla-familjen Agrell finns fortfarande i huvudstaden.

Detta var kontentan av de uppgifter, som gamle Sannabon Johan Larsson hann lämna till tjänst åt Gustav Agrells sonson och samtidigt åt dem som har intresse för personhistorisk forskning från våra bygder.

L. J. AGRELL

Mekaniska problem?

Vänd Eder då till

Allt inom branschen

KUMLA MEKANISKA VERKSTAD

— som har stora resurser till Eder tjänst —

BYGGMÄSTARE
EVERT JOHANSSON

KUMLA Tel. 702 31

*Nybyggnader
Ombyggnader
Reparationer*

skor

*tål att titta på
tål att slita på*

Köp julklapparna

i _____

KUMLA JÄRN- & REDSKAPSHANDEL

FREDRIK EMBERG

Tel. 700 25, 703 25

*De stilfullaste
nyheterna i*

TYGER, GARDINER, BLUSAR
UNDERKLÄDER och STRUMPOR

Hills
Tel. 704 46, 714 47

Den goda tårtan

vackert dekorerad får Ni endast från

Konditori Hemgården

SKOLVÄGEN 18 - Tel. 704 96, 712 05

KUMLA ELEKTRISKA BYRÅ

Telefon 702 02, 798 55

Utför alla slags Elektr. Kraft- och Belysningsanläggningar, Svagströmsanläggningar, Neonbelysningar, Reparationer av motorer och alla slags el. apparater

Stor sortering av modern belysningsarmatur

Aktiebolaget

G. O. JOHANSSON

Jönköping

Kommissionär för PAPYRUS, Mölndal
Alla sorters Post- och Skrivpapper. Påsar. Bindgarn
MUNKSJÖ välkända omslagspapper m. m.

Representant: _____

HELMER ERNESTAM, ÖREBRO

Västmannagatan 18 - Tel. 130 70

Försäkringsaktiebolaget

HANSA

FÖRSÄK- RINGAR

Ombud i Kumla: Folkskollärare GUSTAF HAGSJÖ

Telefon 703 90

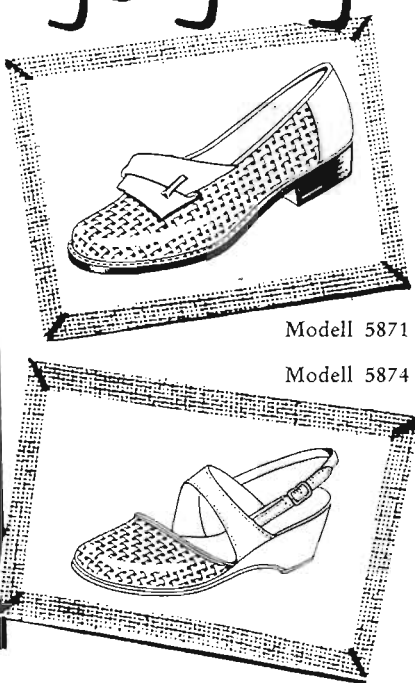
Vid bemärkelsedagar

använd Eder av KUMLA KÖPMANNAFÖRENINGENS PRESENTKORT

för alla fötter för varje gång

Modell 2745

Modell 5871

Modell 5874

Dessa modeller säljes endast genom

AB. Lasse Burén - Kumla

JULENS BLOMMOR

HYACINTER, TULPANER, BEGONIER, CYCLAMEN m. m.

Katrinelunds Handelsträdgård

SÖRBY, KUMLA

Telefon 703 99

Senaste nyheter i *Radio*

TRÄD- och BANDSPELARE - RADIOGRAMMOFONER

Eklöfs - KUMLA

Tel. 706 44, Bost. 700 52

Ingenäs Elektriska Installationsbyrå

Hagendalsvägen 20, Kumla

Tel. 703 75

ALLA SLAGS INSTALLATIONER UTFÖRAS

RITNINGAR, KOSTNADSFÖRSLAG UPPRÄTTAS

MOTORER, OLIKA STORLEKAR

ELSPISAR. KOKHALLAR. LYSÄMNESARMATUR

Lämpliga JULKLAPPAR

till billiga priser finner Ni genom besök i

DAMKONFEKTIONEN

MARTA WIGERELL

Telefon 705 22

För JULBORDET

Prima Kött- och Charkuterivaror, Ost, Smör, Konserver

Prima Julskinkor

ERICSONS Livmedelsaffärers Eftr.

Inneh.: T. Andersson och B. Ericson

Filial: FYLSTA, tel. 704 45 Tel. Huvudaffären 700 72, 704 45

NY TELEFONKATALOG FÖR KUMLA UTKOMMER I BÖRJAN AV 1955

Annonsera i katalogen! Annonser mottagas av Överkonstapel Elis Levin. Ev. ändringar kan göras i Dohlwitz Bokhandel.

Kumla Julblad

för åren 1932, 1934, 1937, 1940, 1943 och 1948

önskas köpa av

KUMLA JULBLAD

Tel. 708 81

Gör Edra julinköp hos

GÖSTA BLIXTS

Speceri- & Matvaruaffär

Norra Kungsvägen 18 - Tel. 706 12

KUMLAIDROTTE

1954

Kumla Julblads hederspris till Owe Adamson

Av ALGOT DOHLWITZ

OWE ADAMSON

I början av oktober varje år skall pristagare utses till Kumla Julblads pris för bästa idrottsprestation i Kumla under året och det brukar vara en ganska knepig uppgift, då det finns gott om kandidater. Till pristagare i år har utsetts Owe Adamson, som trots sina unga år har hunnit med att erövra 12 individuella DM-tecken och ett lag-DM, vilket sannerligen inte är dåligt av en 19-åring. Av de 12 individuella DM-tecknen är 3 erövrade i cykelåkning och 9 i skridskoåkning.

Vid en pratstund med Adamson berättar han att han är född i Lyrestad men sedan 1946 bosatt i Kumla. Han började så smått med cykelåkning 1950 och debuterade i Örebro-propagandan, där han placerade sig som tionde man i sin klass. Det året deltog han i sammanlagt 11 tävlingar, varav han vann 4, bland annat debutantklassen i DM. Bancykelåkning hade det året premiär i Kumla och Adamson vann 2 tävlingar där samt dessutom 1 tävling i vardera Örebro och Karlskoga. 1952 fortsatte han att tävla i debutantklassen och deltog i 12 tävlingar, varav han vann 6 och dessutom erövrade DM-tecknet i sin klass. 1953 erhöll han dispens att delta i klass 3, där han egentligen var för ung för att få tävla. Han deltog det året i sammanlagt 17 tävlingar och vann 5, placerade sig som 14:e man i SM och tog hem juniormästerskapet för Närke samt placerade sig som 5:e man i landskapstävlingen i Västerås. Bästa tävlingen anser han vara Juliloppet i Västerås, vid vilken tävling han också uppnådde de 50 poäng, som fordras för uppflyttning till B-klassen. 1954 blev han alltså uppflyttad till klass B, men då Adamson var för ung för den klassen gick det inte utan vidare utan han var tvungen att genomgå noggranna undersökningar på GCI och Karolinska sjukhuset, där man dock konstaterade prima liv, och så var uppflyttningen klar. Bästa resultatet var segern i Linköpingsloppet, och det dröjde inte länge förrän Adamson blev uppflyttad i A-klassen, där han bl. a. vann en seger i loppet Boren runt. Under året har han deltagit i 18 tävlingar, och vid SM placerade han sig bland 170 deltagare, däribland hela svenska eliten, som 23:e man på 15-milen och 28:e man på 5-milen.

Det är tydligt att cykel- och skridskoåkning är två idrottsgrenar, som har mycket gemensamt då det ju är flera storstjärnor som idkar dessa båda grenar. Adamson debuterade på skridsko 1951, och det var efter det att Sven Johansson kommit från Kalix och börjat intressera Kumla-pojkarna för den grenen. A. blev trea på 1 500 meter vid nationella tävlingar i Kumla på tiden 2,44 och vid DM placerade han sig som 3:a på samtl. distanser. På SM i Bofors 1952 blev han 12:a sammanlagt, och samma år vann han alla distanserna både i DM och i klubbmästerskapet. 1953 blev han 10:e man sammanlagt på SM i Östersund medan han i år inte lyckats så bra utan stannade på 22:a plats, främst beroende på de dåliga träningsmöjligheterna. Konkurrenten i skridskoåkning inom distriktet har varit ganska svag men nu har Laxå fått fram en del lovande pojkar och vid deras nationella tävling segrade A. på 1 500 m och kom 2:a på 500 m. Dessutom segrade han vid en klubbmatch mellan Laxå och Kumla.

På en fråga om vilken idrottsgren som är roligast höll Adamson utan att tveka på cykelåkning, då främst på grund av den större konkurrensen i denna gren.

Vidare kan nämnas att Adamson inte röker och är nykterist, vilket han anser vara nödvändigt för en idrottsman.

FOTBOLL. När detta skrives i mitten av oktober har Kumla i fotboll visat en fin uppryckning. Det såg mörkt ut efter de första seriematcherna, men efter segrarna i de senaste matcherna har det ljusnat betydligt. Kanske träningen under "Klämman" Pettersson börjar bära frukt. I förra serien blev det en markant tillgagång

efter centern Bergvalls justering, annars hade säkert Kumla nått bättre position. I den pågående serien hade Kumla litet svårigheter till att börja med, men nu tycks det ha ordnat sig och laget ser förtroendegivande ut med en energisk center i Bernt Andersson, en god vänsterinner i Bengt Thörner och ett stabilt försvar med Gösta Larsson i mål och oldtimer Sune Pettersson på centerhalvplatsen.

ORIENTERINGSKLUBBEN visade även i år sin styrka i budkavle genom att för tredje året å rad bli tvåa på DM. För att ytterligare understryka detta gick andralaget in på tredje plats. Det var Sven Karlsson, Tage Eriksson, Lennart Nilsson resp. Hans Persson, Rune E. Gunnarsson, Harald Svensson, som svarade för dessa prestationer.

DM individuellt blev framgångar för Jörgen Schula och "Smen" jansson, som tog var sin mästartitel i resp. äldre junior- och äldre oldboysklassen. Seniorerna lyckades inte hålla sin position i lagtävlingen, som de vunnit de två senaste åren, trots att Harald Svensson gjorde ett fint lopp med fjärde placering som resultat.

Stig Persson är ett namn, som bör läggas på minnet. Han har i år gjort sitt första år som yngre junior, och har redan hunnit med att vinna nationella tävlingar i Filipstad, Katrineholm och på Start-orienteringen. Vad månne bli va?

Klubben kvalificerade sig till SM i budkavle och Jörgen Schula till juniorernas SM, medan Harald Svensson, som enligt vårt förmenande var kvalificerad, förbigicks vid uttagningarna. Han fick dock dagarna före SM rycka in som reserv och placerade sig som 24 bland de 160 elitmännen. För Schula och för kavlelaget gick det sämre.

Ungdomssektionen, med Rune A. Gunnarsson i spetsen, gjorde på eftervintern en kraftig propaganda för orientering med sina ungdomsträffar, som samlade över hundratalet pojkar och flickor. Resultatet av denna propaganda står kanske inte i proportion till antalet deltagare, men så är ju också orienteringen en hård sport, som kväver mycket av sina utövare.

BANDY. Tyvärr lade vädrets makter hinder i vägen för bandyn i vintras. Visserligen gick det att spela färdigt serien, men det var ofta mycket besvärligt. Kumla blev tvåa i sin serie efter Hällefors, men hade säkert haft chanser att vinna om bröderna Pettersson inte lämnat Kumla för Örebro SK.

TENNIS. Kumla Tennisklubb har vind i seglen och det gångna året har varit framgångsrikt. Unge Björn Svärd har vunnit DM för juniorer och även placerat sig bra i seniorklassen. Klubben har en massa spelare i farten, såväl bland seniorer som bland juniorer och oldboys. Däremot har damtennisen legat nere, men vi får hoppas att den kommer tillbaka.

BROTNING. Det gångna året har varit framgångsrikt för brottarklubben och "Plåtis" Larsson har kunnat glädja sig åt ett stort intresse. De bästa förutsättningarna tycks Mats Thrygg ha. Han blev trea i juniormästerskapet.

FRIDROTT. Här finns det gott om lovande ungdomar, och man tycker det vore konstigt om inte några av dessa så småningom skall kunna komma fram i den verkliga eliten.

Olof Karlsssons Cykelaffär

Hörnet Drottninggatan—Mossbanegatan

Telefon 70476

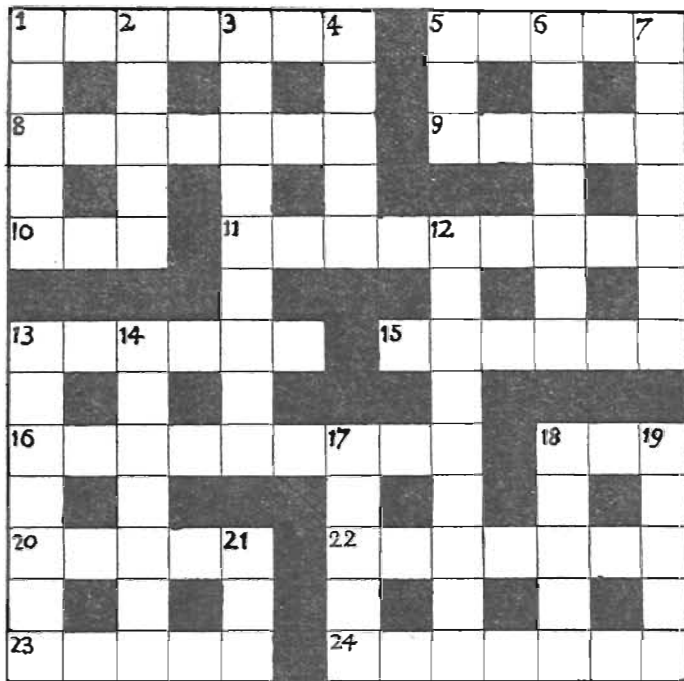
Reparationer utföras omsorgsfullt

Senaste nytt

i CYKLAR, MOPEDER och MOTORCYKLAR

Cykel- och motordelar samt tillbehör alltid på lager

Kumla Julblads korsord 1954

Vågräta ord:

Lodräta ord:

1. Snyltande organism (7)	1. Militär högtid. (5)
2. Känd för sitt torn. (5)	2. Hastig. (5)
8. Anmälan, som avges. (7)	3. Material vid skofabrik. (9)
9. Stundom på bilvägar. (5)	4. Metalliskt element. (5)
10. Ibland tillsammans med stor. (3)	5. Har blad och ollon. (3)
11. Ej sjökort. (9)	6. Färgnyans. (7)
13. Äro träden sommartid. (6)	7. Ses ofta i kyrkor. (7)
15. Alltid. (6)	12. Plötslig, avgörande händelse. (9)
16. Stråkinstrument. (9)	13. Smärtande förhårdnad. (7)
18. Solid 6-sidig figur. (3)	14. Gudinna av vanernas ätt. (7)
20. Pryder mångt bröst. (5)	17. Spridd bok i två huvudelar. (5)
22. Han med paradisfåglarna. (7)	18. Framåtgående svensk stad. (5)
23. Samuel, Simson, Johannes döparen. (5)	19. Greve- och yrkesnamn. (5)
24. Åker på snålskjuts. (7)	21. Trångt sund. (3)

För den först öppnade rätta lösningen utbetalas, i likhet med förra julen, ett första pris av 10 kronor. Andra priset utgör 5 kronor och det tredje Kumla Julblad gratis under tre år.

Lösningarna, som adresseras "Kumla Julblads korsord", fack 95, Kumla, skola vara inkomna senast den 15 jan. 1955. Pristagarnas namn meddelas genom anslag i Dohlwitz bokhandel samt i nästa års Julblad.

INNEHÅLLSFORTECKNING:

Sid.

Behöver vi julevangeliet? Av pastor <i>Folke Gedda</i> ..	1
Hur Kumla kyrka byggdes. Av byggnadsintendent <i>Hening Julin</i> , Stockholm	2
I den natt, när Messias föddes... Av organist, fru <i>Lydia Lithell</i> , Kumla	5
Femtiuhud. Av fil. dr <i>Jonas Lison Samzelius</i> , Uppsala	6
Kumla Julblad 25 år. Av fil. dr <i>Jonas Lison Samzelius</i>	9
Vår rullstensås. Av lektor <i>Arvid Bergdahl</i> , Karlskrona	10
Kurrageömma med döden. Av skofabriksarbetare <i>Hugo Ericsson</i> , Kumla	15
Claes Fritzecky. Av överlärare <i>Erik Ekdahl</i> , Arboga ..	17
Sannahed — förr och nu. Av kommunalkamrer <i>Tage Tapper</i> , Kumla	21
Eric Åby. Av boktryckare <i>Nils Helander</i> , Kumla	25
Min barndoms gata. Av fröken <i>Anna Persson</i> , Odensbacken	27
"Jag ligger bara och väntar att få samlas till mina fäder." Av boktryckare <i>Nils Helander</i>	29
Tyska trädgården. Av <i>J. J.</i>	31
Från Långgälla till Kumla torg. Av köpman <i>Paul Johansson</i> , Kumla	33
Som maskinist hos Joh. Thermanius & Son. Av verk-mästare <i>Aron Törnqvist</i> , Hallsberg	36
Kumla Julblads medarbetare	37
Hårda kindpustar i Tynninge. Av folkhögskollärare <i>Kjell Nordqvist</i> , Karlskoga	37
Från gamla albumblad	38
Planeringen av östra skolområdet. Av stadsarkitekt <i>Arne Björner</i> , Kumla	39
Köpmansfamiljen Agrell. Av redaktör <i>K. G. Arrbäck</i> , Kumla	42
Kumlaidrotten 1954. Av bokhandlare <i>Algot Dohlwitz</i> , Kumla	43
Kumla julblads korsord 1954	44

Lösning av Kumla Julblads korsord 1953

PRISTAGARE:

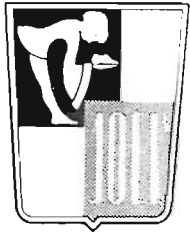
Första pris Fr. Brita Persson, Box 5099, Kumla.
Andra pris Fröken Ester Rockman, Braheg. 62, Sthlm.
Tredje pris Hr Bengt Karlsson, Box 5252, Sörby, Kumla

KONJUNKTURERNA VÄXLA!

Se till att försäkringskyddet är betryggande!

Lägg själv grunden
till en tryggad ålderdom genom
en pensions- eller livförsäkring

RING UPP *Allmänna Liv-Odens*
repr. i Kumla och begär offert
GUSTAF HAGSJÖ, tel. 703 90
HERBERT WIDÉN, tel. 704 85

skor

*tål att titta på
tål att slita på*

Vem skall jag välja

när det gäller

Målningsarbeten?

JO, NATURLIGTVIS

en firma, som är välkänd för förstklassigt arbete och humant pris. När det gäller målning vid nybyggnader, reparationer etc. rådgör med

WIGRELLS EFTR., Kumla

Innehavare: TORE NILSSON

Telefon 707 81

För Edra transporter anlita

KUMLA-HALLSBERGSSORTENS LASTBILCENTRAL

Utför alla slags transporter - Lastmaskin och trailer för hyrning

Telefoner: Kontoret, Sveavägen 11, Kumla 707 38, 707 39

Föreståndarens bostad 708 84

Kumla grustag 705 03

Mosås „ 750 27

Försäljer: Sand, grus, makadam

Håkanssons Conditori

REKOMMENDERAS!

Gott kaffe — Gott bröd

Telefon 701 54

E. Melins Begravningsbyrå

Ombesörjer allt för såväl jordbegravning som eldbegängelse. Begravningsbil tillhandahålles

Telefon 700 61

NYNÄS A-bensin med marknadens högsta oktantal säljes av

BERGMANS BILSERVICE, KUMLA

Curth Bergman Tel. 718 25, 714 71

Oljor — Bensin — Tvättning — Smörjning — Vaxning och Polering — Underreddsbehandling

FÖR **Jul-** STOKET
BAKET
BORDET från

Enoch Pettersson
kumla

Speceriaffären
Tel. 703 73

BESTÄLL JULDRICKAT

i god tid!

Vårt juldricka är berömt som mycket närande och hållbart

KUMLA BRYGGERI

TELEFON 701 67

Vår måltid

intaga vi bekvämt och billigt å

MJÖLK-BAREN

Köpmangatan, Kumla - Tel. 702 86

Beställningar mottagas

BLOMMOR för julbordet

köpas fördelaktigt i

HERBERT PETTERSSONS

BLOMSTERHANDEL — HANDELSTRADGÅRD

Telefon 701 44 - Trädgården 701 38

KUMLA ÅKERI

Innehavare: HENRY och HARALD KARLSSON

REKOMMENDERAS! - UTFÖR ALLA SLAGS KÖRNINGAR

Telefoner 706 58 och 706 59

YTONG

BLIR BOSTÄDER

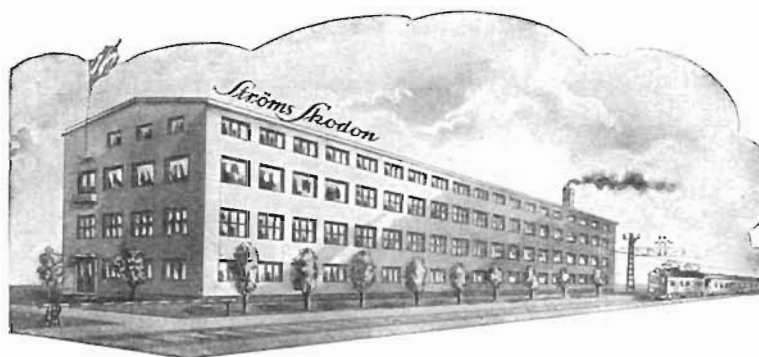
Vi lasta dagligen ut YTONG
till 100 tvårumslägenheter

Är från år har efterfrågan på Ytong stigit. I snabb takt har produktionen höjts i motsvarande grad och byggs nu ut ytterligare. Jämsides med produktionens utbyggnad pågår ständigt ett intensivt forskningsarbete i vårt centrallaboratorium, som borgar för att Ytong alltid står på toppen ifråga om kvalitet. Detta arbete har hittills resulterat i bl. a. allt större exakthet i måtten, en perfekt putsyta, allt högre tryckhållfasthet, allt lägre volymvikter och allt högre värmeisolering. Därför ser Ni Ytong överallt, där det byggs: i bostäder, skolor, sjukhus, industrier — i alla slag av byggnader.
— Det blir allt mer ekonomiskt att bygga och bo i Ytong.

YTONGBOLAGEN

HÄLLABROTTET - TEL. 720 70

C. G. STRÖMS AB.

ETABLERAD 1888 KUMLA TEL. VÄXEL 709 20

T I L L V E R K A R

KVALITETSSKODON

VARUMÄRKE